СЪРБСКОРУСКА ГРАДСКА ПРАВОСЛАВНА ПОРОДИЦА

РОДИТЕЉСКИ ПРИРУЧНИК

ПРАВОСЛАВНА ПОРОДИЦА

Београд, 2014. лета Господњег

Садржај

ПРЕДГОВОР....2
Епископ Браничевски Хризостом (Војиновић)
ДОМАЋА ЦРКВА....3
Архимандрит Рафаил Карелин
О ЗАСНИВАЊУ БРАКА....6
О. Павле Гумеров
ПРАКТИЧНИ САВЕТИ ЗА ОНЕ КОЈИ СЕ ПРИПРЕМАЈУ ЗА БРАК....7
КАКО СЕ ТРЕБА СПРЕМАТИ ЗА ВЕНЧАЊЕ....13
О. Павле Гумеров
ПРАВИЛА ПОРОДИЧНОГ ЖИВОТА....21
Свети Јован Златоусти
О БРАЧНОЈ ЉУБАВИ....27
Свети Јован Златоусти
ПОУКА ЖЕНАМА....31
Архимандрит Рафаил Карелин
ПОРОДИЧНИ ПОРЕДАК (ЈЕРАРХИЈА)....33
Свети Теофан Затворник
О ОБАВЕЗАМА МУЖА И ЖЕНЕ....34
СВЕТИ ОЦИ О БРАЧНИМ ОДНОСИМА У ПОСТУ И ПРАЗНИЧНИМ ДАНИМА....35
Свети Лука Војно-Јасенецки
И БИЋЕ ДВОЈЕ ЈЕДНА ПЛОТ....38
Свети Лука Војно-Јасенецки
О ВАСПИТАЊУ ДЕЦЕ....42
Старац Порфирије Кавсокаливит
О ВАСПИТАВАЊУ ДЕЦЕ....47
Свети Теофан Затворник
РОДИТЕЉСКА БОРБА ПРОТИВ ГРЕХА У ДЕТЕТУ....58
Татјана Шишова
ВАСПИТАВАЊЕ ДЕЧАКА....63
Татјана Шишова
ВАСПИТАВАЊЕ ДЕВОЈЧИЦА....80
Татјана Шишова
РАДИ КАО СВЕ? ВАСПИТАЊЕ ЦЕЛОМУДРИЈА КОД ДЕВОЈЧИЦЕ....85
Архиепископ Аверкије Џорданвилски (Таушев)
ЗАШТО ЖЕНЕ НЕ ТРЕБА ДА НОСЕ МУШКУ ОДЕЋУ?....89
Борис Зиновјевич Драпкин
МАЈКА – ГЛАВНИ ЛЕК ЗА ДЕТЕ....90
Св. Владика Николај Велимировић
ЦРКВА И РЕВОЛУЦИОНА ПЕДАГОГИКА....100
ДОДАТАК 1:
УПУТСТВО МАНАСТИРА ХИЛАНДАРА ЗА НЕПЛОДНЕ СУПРУЖНИКЕ....109
ДОДАТАК 2:
Младен Станковић
О РАЗВОДУ ХРИШЋАНСКОГ БРАКА....116

ПРЕДГОВОР

Поштовани читаоци, пред вама је зборник текстова на тему православног брака и породице, који смо ми сабрали или превели у току ове 2014. године. Надамо се да ће вам бити од користи и позивамо вас да нам пишете ваше предлоге за овај или следећи зборник, који планирамо, ако Бог да, на адресу: pravoslavnajaporodica@mail.ru.

Молимо вас да поменете грешне приређиваче овог зборника и опростите на свим грешкама, којих сигурно има. Овај зборник би требало да се штампа, кад будемо успели да нађемо средства за то. Позивамо заинтересоване да подрже штампање, да нам се јаве. До тада вам га нудимо у електронском облику.

Иначе, сви текстови из зборника су објављени на нашем сајту:
http://православнајапородица.срб

Опростите, помјаните и благословите.

Епископ Браничевски Хризостом (Војиновић)

ДОМАЋА ЦРКВА

Има у Јеванђељу једна карактеристична појединост на коју се обично не обраћа пажња, а коју би понекад требало истаћи. Наиме, кад је наш Спаситељ први пут изашао пред свет на своју јавну мисију, Он је прво отишао у један скроман галилејски дом у коме је двоје младих свијало своје гнездо и оснивало породицу. Није то Господ случајно учинио, као што ништа случајно и није чинио. Хтео је Он својим присуством и својим првим јавним делом на тој сиромашној свадби показати да је породица нешто чему би требало указати и посветити првенствену пажњу и на што би се приликом ширења Јеванђеља у првом реду требало ослонити. И заиста, ти домови у које су Спаситељ и апостоли улазили постајали су прва мала жаришта из којих се јеванђелски дух постепено ширио по свету.

Кад је апостол Павле упутио светом Филимону оно познато писмо, он га је отпочео речима: Благодат и мир теби и твојој *домаћој цркви*!

И стварно, хришћански домови првих времена били су као неке мале Божје цркве у којима је и из којих је вејао дух молитве, дух верности, честитости и љубави. Сјенкијевич је у својој књизи *Кво вадис* дао слику Рима из тог доба и слику једног хришћанског дома у њему. Рим је у то доба хучао о д вреве, од тријумфалних похода и парада, од дворских интрига и политичких борби, од гладијаторских игара и утакмица сваке врсте у којима су с подједнаком страшћу учествовали сви слојеви римскога друштва. И у тој хуци и вреви и тривијалности налазио се овде-онде покоји хришћански дом у коме је све зрачило неким тихим и чедним миром и лепотом домаће среће и преданости Богу. Кад је римски племић Петроније први пут ушао у кућу хришћанина Аула Плауција, прво што му је пало у очи био је тај мир. На лицу Аулову, на лицу његове жене, њиховог малог сина и њихове усвојенице, хришћанске девојке Лигије, био је неки сјај, ''нека благост и нека ведрина...која је потицала управо из живота којим је та породица живела''. Кад је Петроније видео и осетио све то, њему су се просто отеле речи: ''Како је различан ваш свет од света којим влада наш цар Нерон!''

Да, браћо и сестре, хришћани првих векова разликовали су се од осталог света честитошћу, чистотом и лепотом свога домаћег живота, и њихове су породице биле расадници хришћанског духа. У то доба и неколико стотина година касније нису уопште постојале хришћанске него само јеврејске и незнабожачке школе. Кроз те су школе прошли свети апостол Тимотеј, св. Иринеј епископ лионски, св. Василије Велики, Јован Златоусти, Григорије Богослов и многи други хришћански светитељи. Али су они били добили хришћанско васпитање у својим породицама и постали велики носиоци јеванђелског духа у свету.

И наше хришћанске породице не би требало у томе давању хришћанског духа да изостану од хришћанских породица првих векова. И ми смо дужни да своју децу и речју и делом научимо основним јеванђелским начелима: да у њихове младе душе унесемо што више тежње према ономе што је добро, честито и племенито; да настојимо да се прво у наше а потом у њихове душе усели Христос са својом благошћу, праведношћу и поштовањем, и љубављу према човеку. Редак је труд који може бити тако богато награђен као тај. Кад се човек радује маломе цвету који је стрпљиво однеговао у својој

башти, колико се тек радује лепим и благородним душама своје деце које је он васпитао и које излазе из његовог дома и улепшавају овај Божји свет!

Требало би прочитати само неколико страница из *Исповести* блаженог Августина, из живота породице св. Василија Великог, или бар оно чувено писмо Антусе, мајке св. Јована Златоустог, па осетити коликом су атмосфером љубави ти домови дисали и с колико су болећивости и доброте ти људи лечили ране једни другима. Јер када је наш Спаситељ хтео да упути људе да се међусобно воле, Он им је испричао о ономе Самарјанину који је нашао крају пута рањена човека, превио му ране и постарао се за његово смештање и лечење. Није ни то Господ случајно учинио и није случајно баш пример са рањеником узео. Знао је Он да је овај свет пун рањеника и да су, штавише, сви људи, ко мање, ко више, душевни рањеници. Сваки има неки свој бол, свака породица има неку невољу, свакоме нешто недостаје, сваки има неку раницу на души и заслужује да се на њега сажалимо и да поступамо са њим благо, и опрезно и милостиво – као са рањеником.

А поготово је потребно тако поступати после овог последњег страшног рата. Сви смо изишли из њега још већма и душевно и телесно изранављени и изубијани. Породица у првом реду треба да буде онај топли кутак у коме ћемо једни другима лечити ране благошћу и љубављу, љубављу која блажи душу, подиже човека и чин да живот, крај свих патњи, буде ипак леп. Наш је народ понекад умео сјајно да изрази ту потребу доброте која као неки благи мелем лечи ране које нам живот задаје. Постоји она народна песма о невести Ковиљки која је својом племенитошћу заменила мајку једном сирочету и својом душевношћу залечила ране које је њеној породици живот био нанео. Сећате ли се те песме?

''Разболе се невестица Винка,

Разболе се, хоће умријети,

Па дозива своју јетрвицу:

-Ој Ковиљка, мила сестро моја,

Пази сејо, моју сиротицу...

Кад свом сину бела хлеба дајеш,

Подај, сејо, и мојему Мирку.

Њему подај од хлеба корицу,

Нек се знаде да је сиротица,

Да мој Мирко своје мајке нема...

Кад свом сину скројиш кошуљицу,

И мом сину закрпи траљицу...

Када, сејо, у цркву пошећеш,

Свога сина на руци понеси,

Мог синчића за руку поведи,

Нек се знаде да је сиротица,

Да мој Мирко своје мајке нема...''

Али је Ковиљка, та племенита душа, по јетрвиној смрти чувала њено дете као своје рођено и боље него своје рођено:

''Прије Мирку бела хлеба даје,
Прије Мирку нег својему сину.
Прије Мирку кроји кошуљицу,
Прије Мирку нег' своме Маринку.
Свако гледа и свако се диви
Како стрина негује их оба
Као да су браћица рођена...
Кад Ковиљка у цркву пошеће,
Обојицу води за ручицу,
А сав народ стрину благосиља:
- Ој Ковиљка, колено адамско,
Проста душа твојих родитеља,
Који су те такву породили!...''

Доброта душе и та готовост да притекнемо онде где је то потребно и да залечимо ране које живот наноси – то је оно што тражи од нас и Бог и Црква, и земља. Јер, лепе су јутарње зоре, лепе су звездане ноћи, лепа су мирисна пролећа и златне јесени, али је од свега на свету лепша и кориснија добра и племенита човекова душа. Због ње ваљда и сунце сија, због ње трепере звезде, због ње је Син Божји сишао на Земљу, због ње је његово Јеванђеље, због ње су цркве и манастири, због ње празници и службе Божје. Све – да се у души човековој пробуди оно што је добро и лепо. Све – да се у срцу човековом покрене она благородност и великодушност која чини да живот постаје узвишен, вредан и леп.

Нека би дао Бог да та доброта освоји и наша срца, те да и наши домови буду као неки мали Божји храмови у којима и из којих ће вејати дух Христовог Јеванђеља: дух великодушности, честитости и љубави! – Амин.

Извор: Тихи глас, Свети архијерејски синод Српске православне цркве, Београд, 1991

Архимандрит Рафаил Карелин

О ЗАСНИВАЊУ БРАКА

Како изабрати животног сапутника?

Хришћански брак – то је заједница и узајамна помоћ у житељском и духовном, у пролазном и вечном. Због тога, јединство вере, начин живота и скала вредности имају за супружнике првостепени значај.

Постоји усамљеност као одсуство породице, али постоји и трагична усамљеност у самом браку, када један од супружника оном другом постаје странац. Због тога морамо гледати, пре свега, не на телесну, већ на душевну лепоту. Карактеристично је да реч „супружници“ етимолошки означава два вола, упрегнута у исти плуг.

Како пронаћи своју другу половину, а не погрешити у животном избору?

У једној књизи цара Соломона речено је да се грешнику даје зла жена због његових грехова (ср. Проп.7,26). Стога, старајте се да се уздржавате од грехова, посебно од блуда, како би вас Господ наградио добром женом. Потребно је не само тражити одговарајућу жену, већ и себе учинити одговарајућим мужем.

Да ли је дозвољено покушавати упознавање девојке преко сајтова за упознавање?

Да су ми поставили такво питање пре неколико деценија, одговорио бих негативно. Али, сада су се услови живота толико изменили, да више волим искрено рећи: „Не знам“. У сваком случају, потребно је молити се, како би Господ послао достојну супругу. У библијској Књизи Прича написано је да је зла жена – казна за грехе, а добра – благослов Божији.

Како да девојка правилно изабере женика?

Женика треба бирати из верујуће породице, и по могућности из оних породица које посећују храм. Но, на жалост, и овде је могуће погрешити. Због тога је важан савет и благослов духовног оца. Православна девојка може делимично одредити свог будућег супруга по његовом односу према молитви. На пример, када он предложи да пођу у шетњу, она неочекивано може рећи: „Хајде да се помолимо“, - и осмотрити његово лице: ако је он верујући, он ће радо прихватити, а ако не, онда ће се на његовом лицу појавити сенка незадовољства. Наравно, ово је само пример. Православна девојка треба да се моли да јој Господ кроз животне ситуације открије њеног женика.

Како основати породицу ако то никако не полази за руком?

Одговорите сами себи: из којих разлога желите породицу? Ако ради своје среће, онда то значи да ћете од свог супруга захтевати и децу, како би они устројавали свој живот сагласно вашим жељама, и уместо претпостављене среће, ви ћете се суочити с конфликтима.

А ако је ваша намера да ближње усрећите служећи им, жртвујући се и трпећи, то значи да сте спремнији за породичан живот, и Господ ће вам послати супруга.

Како да што пре ступим у брак, и зашто Господ одлаже испуњавање моје добре молбе?

Бог нам се у Јеванђељу открива као савршена љубав и Свемогућство. Ми се налазимо под Његовим благим и премудрим промислом. Зашто он не испуњава вашу, очигледно, добру жељу? Да ли је он немоћан и не жели вам добро? Мислим да је проблем у вама: једноставно, психолошки нисте спремни за брак, јер су за срупружништво потребни пожртвовање и трпљење.

Ви сте се разочарали у многе, али, на жалост, нисте се разочарали у саму себе. Да ли сте сигурни да ћете умети да цените достојног мужа, а да га нећете учинити несрећним? То јест, промисао Божији штити вашег потенцијалног супруга од вас. Да ли сте сигурни да ћете истрпети мужа с тешким карактером? Могуће је – не. Због тога вас промисао Божији чува од њега. У породици је потребно више давати него потраживати.

Зато, пре неко што заиштете доброг мужа, стекните особине жене узорне за будући брак: научите се да поштујете мужа као главу породице; не прекоревајте га у тешким животним ситуацијама или недостатку карактера, својственог свима нама; научите се да више ћутите и слушате него да говорите. Размислите каква треба да буде жена хришћанка, приближавајте се том идеалу, и тада ће се појавити човек који ће вам бити други живот.

Када хришћанин не мисли о себи, већ служи другима и смирава себе, онда га срећа сама проналази!

О. Павле Гумеров

ПРАКТИЧНИ САВЕТИ ЗА ОНЕ КОЈИ СЕ ПРИПРЕМАЈУ ЗА БРАК

Данас већина, како младих људи, тако и њихових родитеља, сматрају да треба поживети ''у стварности'', почевши од заједничке постеље, од породичног живота, домаћинства, и озбиљно мисле да то и јесте школа породичног живота. ''То је јако велика заблуда!'' – сматра свештеник Павле Гумеров. – Они се, напротив, уче неодговорности т.ј. томе како да, као имајући све атрибуте брака, ни за шта да не одговарају!''.

- Бађушка, људи, као правило, хоће да саздају срећну породицу, да ли постоје шансе да не погреше?

- Саздавање породице је – дело сложено и јако одговорно, овде јако много зависи од нашег избора. Много али не и све – јер је реч о сједињењу двоје људи, а ми понекад чак ни за себе не можемо да одговарамо. У наш живот улази други човек са, за нас, другим погледима, интересима и на крају, васпитањем. Наравно да ми не можемо да кажемо тачно да ће код нас све ићи глатко: човек предлаже а Бог раполаже.

Да, у некој мери ми ризикујемо, али онај који ни у чему не ризикује, уопште мало шта добија у животу. Ризик постоји у свему: родити дете – то је ризик, можеш умрети на порођају, почети да градиш дом или храм – то је ризик, можеш да не довршиш, уписати факултет – такође је ризик, итд.

Али, са друге стране, много зависи од нас самих.

Избор сапутника у животу је јако важан тренутак у саздавању младе породице, ту одлуку треба донети помоливши се и са свом одговорношћу. Пресудни тренутак је то

како супрузи заједно граде, свијају породично гнездо, како и шта раде. Зато што је породица – не само ризик, већ и стваралаштво.

Наравно, много зависи од личности свакога, али главно је – човек треба да буде спреман за брак! **То значи да млади и пре брака треба да се уче да изграђују узајамне односе, да се уче општењу, да разговарају један са другим, да се друже, да спокојно расуђују о проблемима који се појаве.** Све то се показује као та основа на којој могу да се изграде дубљи односи! Човеку који је ступио у брак остаје јако мало времена да би се свему томе научио.

На жалост, данас ту школу многи пролазе, зна се како – сматрају да треба поживети стварно, почевши од заједничке постеље, од породичног живота, домаћинства, и озбиљно мисле да то и јесте школа породичног живота. То је јако велика заблуда!

- Зашто такозвана ванбрачна заједница, просто говорећи, заједнички живот – не може припремити људе за брак?

- Сви набројани тренуци стоје у животу на трећем, петом, па чак и десетом месту. Ради се о томе да се људи, живећи у ванбрачној заједници, не уче главноме – одговорности, љубави, умећу да носе бремена једно другог! Они се, напротив, уче неодговорности т.ј. томе како да, као имајући све атрибуте брака, ни за шта не одговарају!

Замислите да дате некоме да управља великом фирмом без било каквих обавеза: он не закључује ни са ким од запослених уговор о раду, ни пред ким ни за шта не одговара. Како ће то испасти за све, није тешко погодити! Или друга ствар, неко је дошао да ради као главни рачуновођа – он носи пуну материјалну одговорност за све, одговара пред људима, зна да, ако нешто не уради како треба, биће кажњен по закону! И то је већ савршено други приступ томе.

Исто је са пробним заједничким животом – људи се уче само једноме – немарности у односима. У Америци је било проведено масовно статистичко испитивање, у току кога се показало да се бракови, где су супружници имали искуство заједничког живота до закључивања брака – распадају два пута чешће и имају много више породичних проблема, него они који такво искуство нису имали.

Слична испитивања су спровођена у много држава, и свуда је резултат исти. Пробни суживот пре брака јавља се основним разлогом распада установе породице – то је бомба стављена у брак!

Црква језиком духовног живота говори да ако је грех учињен и нераскајан, ми ћемо за њега обавезно платити. А чиме? Издајом, свађама, разводом... Оно што је саграђено на греху, неће бити јако и здраво! Ако људи живе у таквом стању, потребно им је да се хитно покају за тај грех и, природно, да закључе законити брак ако се воле или, ако љубави нема – да се растану! То никоме ништа добро неће донети, о томе говоре не само служитељи Цркве већ и озбиљни психолози и правници. Ванбрачна заједница је потпуно бесплодна, слепа улица.

Да би саздали срећну породицу – једну и за сва времена – неопходноје руководити се правилима, наравно, не онима које смо сами смислили, већ, делимично заложеним у Светом Писму, делимично – у великом опиту породичног живота традиционалне руске породице и, безусловно, сопственим здравим разумом.

- Да ли је обавезна, са Ваше тачке гледишта, узајамна заљубљеност жениха и невесте? Шта је боље: брак из љубави или из рачуна?

- Све зависи од тога шта сматрате рачуном. Ако ковек тражи неку материјалну добит – такав рачун је недопустив. А ако хоће да донесе разумно, уравнотежено решење не руководећи се само заљубљеношћу и страшћу, шта је у томе лоше?

Не, ми смо ипак дужни да све чинимо разумно. Рећи ћу више, у Светом Писму реч ''разум'' и изводи из те речи се користе триста шездесет пута, не говорећи о синонимима, нпр. ''премудрост''. То говори о томе да Господ од нас очекује разумност у одлукама, чак и љубав треба да буде разумна, зато љубав - није оно што може да се накотрља на нас!

Заљубљеност, и то је медицинска чињенинца, нема везе са љубављу из тог простог разлога што никада не траје вечно. Спроводили су научна и експериментална истраживања, која су показала да је заљубљеност – стање неке еуфорије. У крви заљубљеног човека повишава се количина нарочитих материја, амфетамина, просто говорећи, природних наркотика.

Тако да је заљубљеност – својеврсна хемија. Иако је то осећање немало важно, она се, очигледно, даје зато да би два различита човека осетила узајамну привезаност, која би могла да им помогне да превазиђу тешкоће првог периода брака и у будућности им помогла да изграде нешто дубље и озбиљније.

Ево зашто се бракови распадају? Зато што заљубљеност пролази за неколико месеци или година! Тако да све изреке типа те да је ''љубав зла...'' итд, то је о заљубљености, која је слепа! Првобитно осећање пролази, људи, који нису даље саздали ништа дубоко, озбиљно, мисле да је љубав нестала. Они узимају заљубљеност за љубав и њима се чини да треба да траже другог човека. Уопште, постоје људи ''зависни од заљубљености'', често ту греше стваралачке личности, уметници, који стално играју на том нерву.

Љубав – је осећање које се не појављује одмах, и као право пријатељство, пројављује се само са временом, када људи науче да буду заједно и у муци и у радости, у сиромаштву и у довољству. То је умеће да се међусобно прашта, то је осећање срдачне привезаности једног за другог, узајамног разумевања, то је осећање топлоте душевне, која је много силнија и јача од заљубљености. Просто људи то не схватају, замишљају да односи између мушкарца и жене треба да личе на холивудски филм.

Ако је заљубљеност – жеља да се нешто има, онда је љубав – жеља да се нешто да, уради за другог.

Не мислим да је осећање заљубљености - залог срећног брака. Познати су случајеви када су људи заснивали породицу без било какве заљубљености па су затим у породици стицали то осећање.

Јер су важна оба чиниоца: узајамна осећања једног према другоме и разум. Без разума ништа не треба радити, чак не треба ни веровати неразумно: ако будемо веровали само сопственим чулима нећемо моћи да верујемо правилно. У кључним стварима обавезно треба укључивати разум! Разум је пројављивање образа Божијег у човеку! Ето, код животиња га нема али постоје нагони којима се оне руководе и саздају парове, траже пара. Али ми људи – обавезно треба да укључујемо разумно начело.

- Која су основна правила којих се треба придржавати при избору будућег супруга?

- **Прво правило** је - јединство вере, зато што је за нас то најважније. За заиста верујућег човека, вера је смисао живота, њему није свеједно како верује. Брак означава да нас и

држава и Црква објављују најближим сродницима: људи различити по васпитању и крви постају једна плот, ближе од тога не постоји и не може бити.

А да ли може да се замисли да човек који нам је ближи чак и од рођене деце, то јест моја половина, не дели са мном моје главне погледе на свет?! Ако је, на пример, једна половина муслиман а друга – православна хришћанка или девојка друге вере – обавезно ће бити проблема у породици! Зашто? Зато што су они васпитани у потпуно различитим верама и културама.

За православног човека је такав брак могућ само у једном случају: ако друга половина хоће да се крсти. Ја имам много познаника крштених из муслиманских породица. Ако он или она проведе такав мисионарски посао, то је изузетно – привести душу Христу!

Друго правило – обоје треба да имају правилну представу о браку.

Ево, на пример, ако је један – заговорник традиционалне породице и многодетности, а то је важан принцип, али његова половина сматра да је све то само привремено, пробно, а децу уопште не треба имати, они ће имати само проблеме и, наравно, са тако различитим погледима на свет уопште неће моћи да живе заједно. Јединство погледа на породицу је – обавезан услов.

И треће - заједништво интереса и погледа на живот. Тај фактор такође треба да сједињује младе. На пример, они би требало да буду из мање или више исте социјалне средине јер је човек увек – пореклом из детињства, он се обликује у детињству. Замислите интелектуалца четвртог поколења који је завршио факултет, у пару са девојком која је завршила основну школу: потпуно одсуство заједничких тема, прочитаних књига, интереса – биће им јако тешко, иако се некад под утицајем друге половине човек мења на боље. Али пре ће бити да су то изузеци.

- А шта ви кажете о раним браковима?

- На жалост, данас је други проблем – људи не теже ка браку, 70% становништва брачног узраста од 20 до 35 година старости или уопште о браку не мисли или живе у ванбрачној заједници и тиме су задовољни до неког времена. И то је несрећа! За савремено друштво рани брак може бити и пожељан: човек ипак не учини толико грехова!

- Који је, по Вашем мишљењу, оптимални узраст за саздавање породице?

- Све треба радити на време, највероватније до 25 година, затим постаје тешко саздавати породицу: са једне стране оптерећује тежина прошлих грешака, са друге – смета окорелост, статичност. Људи се привикавају на то стање и заглављују се у младалачком узрасту, не желе да преузму одговорност за породицу, неће да постану одрасли. До четрдесет година проживе на своје задовољство, тешко им је да се промене, нарочито женама: децу је васпитавати лакше кад су људи млади јер деца траже много енергије и снага. Жена после 30 година тешко да може да може да роди много деце, а деце треба да буде много – у вези са ужасном демографском ситуацијом у нашој земљи то је просто неопходност.

- Каква је узрастна разлика допустива између женика и невесте?

- Ја мислим да муж ипак треба да буде или истих година или мало старији од жене, лошије је када је обрнуто. Отац Јован Крестјанкин, човек мудар и духовно опитан, говорио је да је максимална дозвољена разлика, плус-минус пет година. Ту има много раличитих разлога, али главно је да муж треба да буде одговоран човек.

Постоји неколико типова бракова: ''отац-кћер'', ''мајка-син'' и ''другови''. Психолози сматрају да је најјачи брачни савез типа ''отац-кћер'', када муж бива прави мушкарац, покровитељ и ауторитет за жену. Човек оставља мајку и оца, и прилепљује се за жену а жена за мужа – они су једно другом замена за родитеље. Жена, одлазећи из родитељског дома, треба да нађе у мужу снажну заштиту, она се удаје, заклања се иза њега као иза сигурног зида.

Иначе, при саздавању брака не треба мислити само о томе што се сада дешава, већ и о томе што ће бити кроз 10-15 година. Ту постоји и таква ствар: супружници треба да буду истог поколења. Велика разлика у годинама – то је и разлика у искуству, знањима, интересовањима.

- Каквим квалитетима треба да овладају изабраник и изабраница? Шта је главо?

- Почећу од женика зато што реч ''брак'' потиче од словенске речи ''брать'' (узети) – он узима девојку.

Прво је – опет **вера**. Друго, говорећи речима Ф. М. Достоевског, ''какву жену изабрати: добру или паметну? Оженићу се добром, да би ме волела и жалила''.

Има таква пословица: ''Бирај бунду што топлију а жену – што бољу (добрију)''. **Доброта** – то је лепота душе. На жалост, људи често виде, не душу човека, већ реагују на спољашњост: како се облачи, како изгледа, је ли пријатна при општењу. У самој ствари, то није тако важно, спољње ствари при заједничком животу брзо одлазе у други план.

Можемо навести још једну мудру пословицу: ''Муж је жени пастир, а жена мужу –завој (пластир)''. Жена – то је лекар, ''психотерапеут'' своје врсте за мушкарца, жена треба да га греје својом добротом и љубављу. Сви знају да волети, састрадавати и саосећати као жена, мушкарац не може.

Још једна особина девојке, на коју треба да обрате пажњу млади људи, је **скромност**. Некога може и привући јаркост и светлуцање у спољашњости девојке, али како ће са тиме бити у браку? На почетку ће то да узбуђује а затим ће дати подстрека за љубомору, како и каже народ: ''Лепа жена је –туђа жена''.

Лепе девојке неретко имају проблема са самовредновањем, оне су навикле на пажњу од стране мушкараца.

Јако су важне код девојака **женственост и благост**, оне побуђују код мушкараца његове најбоље особине. И наравно, паметан и озбиљан мушкарац ће се трудити да нађе праву мајку за своју будућу децу. Ту је важно схватити да ли изабраница воли децу.

И на крају, неопходно је погледати каква је она код куће, са родитељима: ако је безобразна – неће проћи ни година и тако ће се понашати и са мужем. Човек не може дуго да се претвара: ако њих не поштује – неће ни тебе.

А сада о томе како невеста да изабере изабраника:

Девојке такође не треба да гледају на спољашња својства будућег сапутника у животу: лепоту или оштроумље – није то главно за породичног човека. Ја сам познавао мушкарце који споља нису блистали лепотом и снагом али су били јако тврди, јаки и одговорни, прави мушкарци – ''ексере си могао да правиш од тих људи''!

Многе савремене девојке су толико активне, храбре, јаке, да нерадо изабирају за мужа ''синчића''. Наравно, такав однос снага и одговорности у браку ће жени убрзо досадити, почеће да јој смета таква улога која јој није својствена.

Будите пажљиве, ако ваш изабраник ''гледа мами у уста'', не може самостално да донесе одлуку – у породици ћете ви све вући и одлуке ћете морати да доносите саме! ''Ја сам крава, ја и бик, ја - и жена и мужик!''

Какав треба да буде младожења? **Одговоран**, ето шта је важно – наиме добар отац има ту особину! А спољашња лепота мушкарца је врло несигуран указатељ при избору животног сапутника.

- Каква је улога родитеља у избору будућег супруга?

- Слава Богу, ако родитељи младих људи који се спремају да се узму, и сами имају породицу. Они знају како и чему могу да науче дете јер ономе о чему имаш чисто теоретско знање не можеш никога да научиш. Важан је свој лични пример и опит. Ако мајка уважава и воли оца, а отац поштује мајку, брине се о њој, приступа одговорно породичним обавезама – дете ће се учити правилним родитељским сценаријима. А ако га је мајка сама одгајила, наравно, њему ће бити довољно тешко да сазда породично огњиште.

Млади човек. који је примио искуство пуне породице од родитеља, има много више шанси да сазда сопствену срећну и правилну породицу!

И најважније, **молитва родитеља утврђује темеље домова своје деце**, како се говори у чину венчања.

- Како родитељи правилно да утичу на своје дете при избору будућег сапутника живота?

- Све зависи од степена поверења између родитеља и детета: што је више поверења према родитељима, то је више могуће утицати на правилан избор детета. Јако је важно да се такви односи са дететом стварају од самог његовог детињства!

- Зашто је неопходно венчање? Шта означава таинство венчања?

- За православног је све јасно – то је Божији благослов Цркве. ''Без Бога ни преко прага'', говорили су наши преци. Ми молебан служимо за почетак сваког доброг дела, а брак је – рађање новог организма, тим пре га треба освештати! Венчање је својеврсно крштење породице, њен улазак у Цркву. У тој тајни ми молимо благослов Божији за наш супружански савез: Господ је некада саздао једног човека и поделио га на Адама и Еву, а овде се саздаје једна целина из две половине.

Породица и брак – то је почетак раја на Земљи. Важно је памтити да, како говори народна мудрост, ''кључеве среће тражи у својим рукама''. Породица је такво место, где ми много тога сами стварамо, где Господ даје јако много слободе и стваралаштва. **Треба стремити томе да учинимо срећним другог човека а не само тражити срећу за себе. Тада ће се брак показати као служење Богу и ближњему. Ако човек схвата породицу као велику вредност и брак ће му бити јак: ''Где је благо ваше, тамо ће бити и срце ваше''.**

Извор: Православный журнал для родителей Виноград | , бр.3, 25 мая 2012 г.

Превод: Православна породица, април 2014.

КАКО СЕ ТРЕБА СПРЕМАТИ ЗА ВЕНЧАЊЕ

Брачни живот треба да започне од духовне припреме.

Младожења и млада пре брака обавезно треба да се исповеде и да се причесте Светим Тајнама. Пожељно је да се три-четири дана пре тога припремају за тајне исповести и причешћа. За венчање треба припремити две иконе – Спаситеља и Мајке Божије, којима се за време тајне благосиљају млада и младожења. Раније су се ове иконе узимале из родитељских кућа, предавале су се као домаћа светиња од родитеља деци. Иконе доносе родитељи, а ако они не учествују у тајни венчања – млада и младожења.

Млада и младожења купују бурме. Бурма је знак вечности и нераскидивости брачног савеза. Једна бурма треба да буде златна, а друга сребрна. Златан прстен симболизује својим блеском сунце, чијој светлости се у брачном савезу уподобљава муж, а сребрно – је слика месеца, мањег светила, које блиста одраженом сунчевом светлошћу.

Данас се за оба брачна друга по правилу купују златне бурме. Бурме такође могу имати украсе од драгог камења.

Међутим, ипак је главна припрема за предстојећу тајну – припрема за причешће.

Света Црква препоручује онима који ступају у брак да се припреме подвигом поста, молитве, покајања и причешћа. Млада и младожења који желе да се сједине у Тајни брака, припремају се за примање благодати постом и покајањем, а на дан венчања заједно се причешћују Светим Божанским Тајнама. Они се обично причешћују или на дан венчања или уочи тога.

Шта треба да знају сведоци

У Русији пре револуције, кад је црквени брак поседовао законити грађанску и правну силу, брак православаца се обавезно обављао у присуству јемаца – они су се у народу називали дружок, подружије или шафери, а у богослужбеним књигама (требницима) – воспријемници. Јемци су својим потписима потврђивали акт венчања у матичним књигама; они су по правилу, добро познавали младу и младожењу и гарантовали су за њих. Јемци су учествовали и у веридби и у венчању, односно за време обилажења младожење и младе око налоња придржавали су круне над њиховим главама.

Сад јемци (сведоци) могу да буду присутни, али то није обавезно – зависи од жеље оних који се венчавају. Јемци обавезно треба да буду православци, пожељно је црквени људи, према Тајни венчања треба да се односе са свештеним страхом. Обавезе јемаца приликом венчања у својој духовној основи су исте као кумова на крштењу: као што кумови, искусни у духовном животу, треба да руководе кумићима у хришћанском животу, тако и јемци треба духовно да руководе новом породицом. Зато се раније за кумове нису узимали млади људи који нису у браку и који нису упознати с брачним и породичним животом.

О понашању у храму за време венчања

Често се чини да младожења и млада, у пратњи рођака и пријатеља нису у храм дошли ради молитве за оне који ступају у брак, већ на представу. Чекајући да се Литургија заврши они разговарају, смеју се, шетају по храму, окрећу се леђима према иконама и иконостасу. Сви они који су позвани у храм на венчање треба да знају да се за време венчања Црква не моли ни за кога осим само за два лица – младожењу и младу (само се једном изговара молитва "за родитеље који су их васпитали"). Непажња и недостатак свештеног страха у младожењи и млади према црквеној молитви показује да су они дошли у храм само због обичаја, због моде, по захтеву родитеља. Међутим, овај час молитве у храму има утицаја на читав каснији породични живот. Сви присутни на венчању, а посебно младожења и млада треба ватрено да се моле за време обављања тајне.

Како се одвија веридба

Венчању претходи веридба.

Веридба се обавља као знак тога да се брак обавља пред лицем Божјим, у Његовом присуству, по Његовом сведобром Промислу и нахођењу, кад се пред Њим запечаћују узајамна обећања оних који ступају у брак.

Веридба се обавља после Божанске Литургије. Тиме се младожењи и младој сугерише важност Тајне брака, истиче се с каквим свештеним страхом и трепетом, с каквом душевном чистототом треба да приступе његовом закључивању.

То што се веридба обавља у храму означава да муж прима жену од Самог Господа. Да би се јасније сугерисало да се веридба обавља пред лицем Божјим, Црква заповеда вереницима да стану пред свете царске двери, док се свештеник који у то време изображава Самог Господа Исуса Христа налази у светилишту или у олтару.

Свештеник уводи младожењу и младу у храм као знак тога да они који се венчавају попут првосазданих прародитеља Адама и Еве од тог тренутка почињу пред лицем Самог Бога свој нови и свети живот у чистом супружништву, у Његовој Светој Цркви.

Обред започиње кађењем ради подражавања благочестивом Товији, који је запалио јетру и срце рибе да би димом и молитвом прогнао демона, непријатеља часних бракова (в.: Тов. 8, 2). Свештеник три пута благосиља прво младожењу, затим, младу изговарајући: "У име Оца, и Сина, и Светога Духа" и даје им упаљене свеће. На сваки благослов се, прво младожења, а затим млада, три пута крсте и примају од свештеника свеће. Трикратно осењивање крсним знамењем и давање младожењи и младој упаљених свећа јесте почетак духовне свечаности. Упаљене свеће које младожења и млада држе у рукама означавају љубав коју од тог тренутка треба да гаје једно према другом и која мора бити ватрена и чиста. Упаљене свеће такође означавају чедност младожење и младе и присуство благодати Божије.

Кађење у облику крста означава невидљиво, тајанствено присуство благодати Духа Светог, Који нас освећује и савршава свете тајне Цркве.

По обичају, свако свештенодејство почиње славословљем упућеним Богу, а приликом савршавања брака оно има и посебан значај: онима који се венчавају њихов брак

изгледа као тако велико и свето дело, као дело кроз које се славослови и благосиља име Божије. (Возглас: "Благословен Бог наш").

Мир од Бога потребан је онима који се венчавају и они се сједињују у миру, ради мира и једномислија. (Ђакон возглашава: "Миром Господу помолимсја. О свишњем мирје и спасенији душ наших Господу помолимсја." "У миру Господу се помолио. За вишњи мир и спасење душа наших Господу се помолимо.").

Затим ђакон изговара, између осталих других уобичајених мољења, молитву за оне који се венчавају у име свих прусутних у храму. Права молитва Свете Цркве за младожењу и младу јесте молитва за оне који се данас заручују и за њихово спасење.

Света Црква моли Господа за младожењу и младу, који ступају у брак. Циљ супружничког живота је благословено рађање деце ради продужетка људског рода. Уједно, Света Црква изговара молитву да Господ испуни сваку молбу младожење и младе која се односи на њихово спасење.

Свештеник као савршитељ Тајне брака, изговара наглас молитву Господу о томе да Он Сам благослови младожењу и младу на свако добро дело. Затим свештеник упутивши мир свима заповеда младожењи и младој и свима присутнима у храму да погну своје главе пред Господом у очекивању духовног благослова од Њега, а сам тајно чита молитву.

Ова молитва се узноси Господу Исусу Христу, Женику Свете Цркве, коју је заручио Себи.

После овога свештеник узима бурме са светог престола и прво ставља бурму младожењи, три пута га закрштајући говорећи: "Обручајетсја раб Божји (име младожење) рабје Божијеј (име младе) во имја Оца, и Сина, и Свјатаго Духа."

Затим ставља бурму младој, такође је три пута закрштајући и изговара речи: "Обручајетсја раба Божија (име младе) рабу Божјему (име младожење) во имја Оца, и Сина, и Свјатаго Духа."

Бурме приликом заручивања имају врло важан значај: то није просто дар младожење младој, већ је знак нераскидивог, вечног савеза међу њима. Бурме се стављају на десну страну светог престола, као пред лице Самог Господа Исуса Христа. Овим се истиче да због тога што су додиривале свети престо и налазиле се на њему оне могу да приме силу освећења и да спусте на младенце благослов Божји. Бурме на светом престолу налазе једна поред друге изражавајући тим самим међусобну љубав и јединство младожење и младе у вери.

После благослова свештеника младожења и млада размењују бурме. Младожења ставља своју бурму на руку невесте у знак љубави и спремности да жртвује све ради своје жене и да јој помаже целог живота; млада ставља своју бурму на руку младожење у знак своје љубави и оданости, у знак спремности да прима од њега помоћ читавог живота.

Оваква размена се врши три пута у част и славу Пресвете Тројице, Која све савршава и утврђује (понекад бурме мења сам свештеник).

Затим свештеник поново моли Господа за то да Он Сам благослови и утврди заруке, да Сам осени бурме небеским благословом и да им пошаље Анђела-Чувара и руководиоца у њиховом новом животу.

Како се обавља венчање

Младожења и млада, држећи у рукама упаљене свеће, које означавају духовну светлост тајне, свечано улазе на средину храма. Пред њима иде свештеник с кадионицом, указујући им тиме да на животном путу треба да поштују заповести Господње, а њихова дела ће се као тамјан узносити ка Богу. Хор их дочекује појањем 127. псалма у којем пророк-псалмопојац Давид прославља Богом благословено супружништво; пре сваког стиха хор поје: "Слава Тебје, Боже наш, слава Тебје."

Младожења и млада стају на мараму (белу или розе) распрострту по поду испред налоња на којем се налазе крст, Јеванђеље и венци.

Младожења и млада пред лицем целе Цркве још једном потврђују слободно и без принуде жељу да ступе у брак и то да у прошлости нико од њих није дао обећање за ступање у брак.

"Имаш ли ти искрену и слободну жељу и чврсту намеру да будеш муж ове (име младе) коју видиш овде пред собом?" пита свештеник и младожења одговара: "Имам, часни оче." – "Да ли си везан обећањем другој невести?" – "Не, нисам везан." Затим, обративши се младој, свештеник пита: "Имаш ли ти искрену и слободну жељу и чврсту намеру да будеш жена овог (име младожење) којег видиш пред собом?" – "Имам, часни оче." "Да ли си везана обећањем другом младожењи?" – Не, нисам везана."

Дакле, младожења и млада су потврдили пред Богом и Црквом добровољност и ненарушивост своје намере да ступе у брак. Овакво изражавање воље у нехришћанском браку представља одлучујући принцип. У хришћанском браку је оно – главни услов за природан (по плоти) брак, услов, после којег га треба сматрати закљученим. Тек сада, после закључивања овог природног брака почиње тајанствено освећење супружништва Божанском благодаћу – чин венчања. Венчање почиње литургијским возгласом: "Благословено Царство..." којим се објављује учествовање младенаца у Царству Божијем.

После кратке јектеније за душевно и телесно благостање младожење и младе свештеник изговара три дуге молитве.

Прва молитва је упућена Господу Исусу Христу. Свштеник се моли: "Благослови овај брак: и подај слугама овим Твојим живот миран, дуг, међусобну љубав у савезу мира, семе дугог живота, неувењиви венац славе; удостој их да виде децу деце своје, постељу њихову сачувај неоскрнављеном. И даруј им од росе небеске одозго и од претилине земаљске; испуни домове њихове пшеницом, вином и уљем и сваким добром, тако да деле вишак с потребитима, даруј и онима који су сада с нама све што је потребно за спасење."

У другој молитви свештеник моли Тријединог Господа да Он благослови, сачува и помене младенце. "Даруј им плод утробе, добру децу, једномисленост у душама, узвиси их као кедрове ливанске, као виноградну лозу с предивним гранама, даруј им семе пуно класја да би они, имајући довољно свега, били обиловали спремношћу на свако добро дело и Теби угодно. И нека виде синове од синова својих, као младе изданке маслине, око свог стабла и да угодивши Ти, заблистају као светила на небу у Теби, Господу нашем."

Затим се у трећој молитви, свештеник још једном обраћа Триједином Богу и преклиње Га да Он, Који је саздао човека и затим из његовог ребра створио жену као његову

помоћницу, спусти и данас Своју руку из светог обитавалишта Свог и споји младенце, да их венча у јединствену плот и дарује им плод утробе.

После ових молитава наступају најважнији тренуци венчања. Оно за шта је свештеник молио Господа Бога пред лицем све Цркве и заједно са свом Црквом – за благослов Божји – сад се видљиво савршава над младенцима, учвршћује и освећује њихов супружнички савез.

Свештеник, узевши круну закршта њоме младожењу и даје му да целива икону Спаситеља, причвршћену за предњи део круне. Венчавајући младожењу свештеник изговара: "Вјенчајетсја раб Божји (име рекавши) рабје Божије (име рекавши) во имја Оца, и Сина, и Свјатаго Духа.)

Благословивши тако младу и давши јој да целива икону Пресвете Богородице која украшава њену круну, свештеник је венчава, изговарајући: "Вјенчајетсја раба Божија (име рекавши) рабу Божију (име рекавши) во имја Оца, и Сина, и Свјатаго Духа."

Украшени крунама, младожења и млада стоје пред лицем Самог Бога, пред лицем целе Небеске и земаљске Цркве и чекају на благослов Божји. Наступа најсвечанији, најсветији тренутак венчања!

Свештеник каже: "Господи, Боже наш, славом и чашћу венчај их!" Приликом ових речи он их благосиља у име Бога. Ову молитву свештеник изговара три пута и три пута благосиља младожењу и младу.

Сви присутни у храму треба да појачају молитву свештеника, у дубини душе треба да понављају за њим: "Господе, Боже наш! Славом и чашћу венчај их!"

Стављање круна и речи свештеника: "Господе наш, славом и чашћу венчај их" – запечаћују Тајну брака. Црква, благосиљајући брак, објављује младенце родоначелницима нове хришћанске породице – малом, домаћом црквом, указујући им пут у Царство Божије и означавајући вечност њиховог савеза, његову нераскидивост, како је Господ рекао: "Што је Бог саставио, човјек да не раставља" (Мт. 19, 6).

Затим се чита Посланица Ефесцима светог апостола Павла (5, 20-33), где се брачни савез уподобљава савезу Христа и Цркве, за коју је Себе предао Спаситељ Који ју је заволео. Љубав мужа према жени је подобије љубави Христа према Цркви, а смирено повиновање жене мужу испуњено љубављу је подобије односа Цркве према Христу. То је међусобна љубав до самоодрицања, спремност да се човек жртвује по угледу на Христа Који је Себе дао на распеће за грешне људе и по угледу на Његове истинске следбенике, који су страдањима и мученичком смрћу потврдили своју верност и љубав према Господу.

Последње речи апостола: а жена да се боји свог мужа – не позивају на страх слабог пред јаким, на бојазан робиње у односу на господара, већ на страх да не увреди човека који је воли, да не наруши јединство душа и тела. Исти тај страх да се човек не лиши љубави, значи, присуства Божијег у породичном животу, треба да осећа и муж, чији је глава Христос. У другој посланици апостол Павле каже: Жена није господар од својега тијела, него муж; тако и муж није господар од својега тијела, него жена. Не забрањујте се једно другоме, сем по договору привремено, да би се предали посту и молитви, па опет да се састанете, да вас сатана не искушава вашим неуздржањем (1 Кор. 7, 4-5).

Муж и жена су чланови Цркве и пошто су честице црквене пуноте, равноправни су међу собом, повинујући се Господу Исусу Христу.

После Апостола чита се Јеванђеље по Јовану (2, 1-11). У њему се благовести о Божијем благослову супружничког савеза и његовом освећењу. Чудо претварања воде у вино које је учинио Спаситељ представљало је праобраз дејства благодати тајне, којом се земаљска супружничка љубав узвишава до небеске љубави, која сједињује душе у Господу. О моралној промени, која је за то потребна говори Андреј Критски: "Брак је частан и постеља непорочна, јер их је Христос благословио у Кани на браку, окушајући храну телом и претворивши воду у вино – показавши ово прво чудо да би се ти, душо, изменила" (Велики канон у руском преводу, тропар 4, песма 9).

После читања Јеванђеља у име Цркве се изговара кратка молба за младенце и молитва свештеника у којој се молимо Господу за то да Он сачува младенце у миру, једномислију, да брак њихов буде частан, њихова постеља неоскрнављена, заједнички живот непорочан, да их удостоји да доживе старост уз испуњавање заповести Његових од чистог срца.

Свештеник изговара: "И удостој нас, Владико да смело и неосуђено смемо да призивамо Тебе, Небескога Бога Оца и да говоримо..." И младенци заједно са свима присутнима поју молитву "Оче наш", основу и венац свих молитава, коју нам је заповедио Сам Спаситељ.

У устима младенаца она изражава одлучност да служе Господу својом малом црквом тако да се и кроз њих на земљи испуњава Његова воља и да царује у њиховом породичном животу. У знак покорности и преданости Господу они погињу главе испод круна.

После молитве Господње јереј прославља Царство, силу и славу Оца и Сина, и Светога Духа и упутивши мир свима заповеда да повију главе пред Богом као пред Царем и Владиком, а уједно и нашим Оцем. Затим се приноси чаша црвеног вина или тачније, чаша заједништва и свештеник је благосиља на заједничко општење мужа и жене. Вино се на венчању даје у знак радости и весеља подсећајући на чудесно претварање воде у вино, које је Исус Христос учинио у Кани Галилејској.

Свештеник трикратно даје младом пару да попије вина из заједничке чаше – прво мужу, као глави породице, затим жени. Обично се вино пије по три мала гутљаја: прво муж, затим жена.

Давши заједничку чашу свештеник спаја десну руку мужа с десном руком жене, покрива њихове руке епитрахиљем и изнад њих ставља своју руку. Ово значи да кроз руку свештеника муж добија жену од саме Цркве, која их у Христу сједињује заувек.

Свештеник три пута води младенце око налоња.

Приликом првог обиласка поје се тропар "Исаије, ликуј..." у којем се прославља тајна оваплођења Сина Божијег Емануила од Неискусобрачне Марије. Приликом другог обиласка поје се тропар "Свјатији мученици". Овенчани крунама као победници земаљских страсти, они представљају образ духовног брака верујуће душе с Господом.

На крају, у трећем тропару, који се поје приликом последњег обиласка налоња, прославља се Христос као радост и слава младенаца, њихова нада у свим животним околностима: "Слава Тебје, Христе Боже, апостолов похвало, мучеников радованије, ихже проповјед. Тројице Јеидносушчнаја."

Ово обилажење у круг означава вечно корачање које је тог дана започело за тај пар.

Њихово супружништво биће вечно корачање рука под руку, наставак и јављање тајне која је данас обављена. Сећајући се њиховог крста који им је данас дат да "бремена једно другог носећи" увек буду испуњени благодатном радошћу тог дана.

По завршетку свечаног обилажења свештеник скида круне са супружника поздрављајући их речима, испуњеним патријархалном једноставношћу и зато посебно свечанима:

"Узвеличај се, жениче, као Аврам и благословен буди, као Исак и умножи се као Јаков, ходећи у миру и чинећи у истини заповести Божије."

"И ти, невесто, узвеличај се као Сара и узвесели се као Ревека, и умножи се као Рахиља, веселећи се због свог мужа, чувајући границе закона, јер је тако изволео Бог."

Затим у следеће две молитве свештеник моли Господа, Који је благословио брак у Кани Галилејској да прими круне младенаца неоскрнављене и непорочне у Царству Свом. У другој молитви коју свештеник чита док младенци стоје погнуте главе, ове молбе се запечаћују именом Пресвете Тројице и јерејским благословом. По њеном завршетку младенци чедним пољупцем сведоче свету и чисту међусобну љубав.

Даље се, по обичају, младенци приводе царским дверима где младожења целива икону Спаситеља, а невеста – икону Мајке Божије; затим мењају места и целивају – младожења – икону Мајке Божије, а млада – икону Спаситеља. Овде им свештеник одмах даје да целивају крст и предаје им две иконе: младожењи – икону Спаситеља, младој – икону Пресвете Богородице.

Каква треба да буде свадбена трпеза

Тајна брака се обавља свечано и радосно. Од мноштва народа: ближњих, најрођенијих и познаника – од сјаја свећа, од црквеног појања некако и нехотице у души бива празнично и весело.

После венчања младенци, родитељи, сведоци и гости настављају празник за столом.

Али, како се непристојно притом понашају неки гости. Често се овде опијају, изговарају бестидне здравице, певају нескромне песме, играју дивљачки. Овакво понашање би било срамно чак и за паганина, "који не зна за Бога и Христа Његовог", а не само за нас, хришћане. Света Црква упозорава на такво понашање. У 53. правилу Лаодикијског Сабора је речено: "Не треба они који иду на брак (односно чак ни рођаци младожење и младе и гости) да скачу и плешу, већ треба скромно да вечерају и ручају, како доликује хришћанима." Брачни пир треба да буде скроман и тих, треба да буде туђ сваком неуздржању и непристојности. Овакав тих и скроман пир благословиће и Сам Господ, Који је освештао брак у Кани Галилејској Својим присуством и чињењем правог чуда.

О "меденом месецу" и супружничком животу

У одредби једног од Картагинских Сабора се каже: "Младожења и млада по добијању благослова, треба да проводе следећу ноћ у девствености из свештеног страха према добијеном благослову."

Црква осуђује кад млади супружници необуздано проводе "медени месец". Сваки истински хришћанин никада неће одобрити начин живота брачног пара уз који брак губи свој морални значај и постаје само полна веза; чулна страна овде ступа на први план заузимајући место које јој не доликује.

И ако млади супружници не желе да претворе свој "медени месец" у период наглог слабљења сила и потиштеног стања, суза, свађа и међусобног незадовољства, нека умере своје жеље. Њихова уздржаност и умереност ће бити награђени тихом радошћу и срећом првих дана новог, заједничког живота.

Уздржање се од хришћана захтева сваке недеље и на дане празника, у дане причешћивања, покајања и поста.

На нужност поштовања ових одредаба Сабора указује и преподобни Серафим Саровски. "...И још чувајте чистоту, чувајте среду и петак и празничне дане и недеље. Због нечувања чистоте од стране супруга деца се рађају мртва, а кад се не поштују празници и недеље жене умиру на порођају," говорио је младићу који је ступао у брак. Исто је у једном писму писао и старац Амвросије Оптински: "Можда је до болести ваше жене дошло вашом кривицом: или нисте поштовали празнике у брачним односима или нисте чували брачну верност, због чега се и кажњавате болестима жене."

Један брачни пар је имао сина, који је испољавао извесну наказност душе.

Оптински старац Леонид је говорио да је то казна за његове родитеље због тога што нису поштовали празнике.

У браку се од хришћанина захтева умереност и уздржање. Он исто као и безбрачни треба да обуздава своју страст и његово стање се од безбрачности разликује само по степену уздржања.

Супружници треба строго да поштују одлуке Сабора и обичаје првих хришћана, који су се сачували у чистоти у празничне дане, недељу и посне дане (среду и петак).

Црквени дан почиње увече, од четири-шест сати, зато се треба чувати уочи празничног или посног дана, сматрајући њиховим завршетком вече уочи следећег дана. (Неки оци сматрају да се дан мери од поноћи од поноћи, *прим.прир.*)

Шта може да представља сметњу за хришћански брак

Често људи који се припремају за венчање брак региструју у општини.

Православна Црква грађански брак сматра лишеним благодати, али га признаје као чињеницу и не сматра га незаконитим блудничењем. Ипак, услови за закључивање брака по грађанским аконима и по црквеним канонима се разликују. Ипак, не може сваки грађански брак бити освећен у цркви.

Црква не дозвољава ступање у брак више од три пута. По грађанским законима дозвољен је и четврти и пети брак, за које Црква не даје благослов.

Не даје се благослов за брак ако један од брачних другова (а тим пре оба) изјављује да је атеиста и каже да је дошао на венчање само на инсистирање супруга или родитеља.

Не дозвољава се венчање ако и један од супружника није крштен и нема намеру да прими крштење пре венчања.

Венчање није могуће ако један од будућих супружника фактички у браку с другим лицем. Прво треба раскинути грађански брак, а ако је брак био црквени обавезно треба узети дозволу архијереја за његов раскид и ступање у нови брак.

Постоји још једна препрека за обављање венчања – крвно сродство младожење и младе и духовно сродство, стечено путем кумовања на крштењу.

Кад се венчање не обавља

По канонским правилима не дозвољава се да се венчање врши у току сва четири поста, за време сиропусне седмице, Светле седмице, у периоду од Божића до Богојављења.

По благочестивом обичају (ово су руски обучаји, *прим.прир.*) није обичај да се брак обавља у суботу, као ни уочи дванаест великих празника, као ни уочи великих храмовних слава да претпразничко вече не би пролазило у бучном весељу и разонодама. Осим тога, у Руској Православној Цркви венчање се не обавља уторком и четвртком (уочи посних дана – среде и петка), уочи и у дане Усековања главе Јована Претече (29. августа/11. септембра) и Крстовдана (14/27. септембар). Изузеци од ових правила могу бити учињени због преке потребе по дозволи архијереја.

Извор: Толмач, http://tolmach.org

О. Павле Гумеров

ПРАВИЛА ПОРОДИЧНОГ ЖИВОТА

Кључ породичне хармоније и љубави

Породица која је изнутра сједињена љубављу и срећом
је школа духовног здравља, уравнотеженог карактера,
стваралачке предузимљивости.
У простору народног живота,
она је подобна расцветалом цвету.
И.А. Иљин

Постоји у Москви једно веома изузетно место. Једном сам са друговима ишао кроз Водоодводни канал према Кадашевском кеју по пешачком Лужковом мостићу. Тамо смо видели да на мосту постоји неколико вештачких металних дрвета. То чудесно растиње било је потпуно украшено катанцима и катанчићима разнообразних облика и величина. Почињући од сасвим минијатурних, кинеских, завршавајући са тешким, са амбара. На многим катанцима су била написана мушка и женска имена, нацртана срца. Испоставило се да код тек венчаних младенаца постоји традиција: да каче на Лужковом

мосту ''катанце љубави'', а кључеве од њих бацају у воду. Таквим катанцима је украшен и Патријаршијски мост преко реке Москве. Московски ''Гормост'' је у почетку секао катанце али је затим, уморивши се од борбе са заљубљенима, установио на мосту посебно дрвеће, да не би вешали катанце на ограде.

Наравно, слични обичаји нису ништа више од преживелог паганства и примитивно сујеверје али он показује: сви млади супружници, наравно, маштају о томе да њихов брак, њихова заједничка љубав буду јаки и наразрушиви, да се, једанпут закључивши породични савез, никада не растану. А за то је потребно, чини се, скоро ништа: ставити катанац на ''мосту љубави'', а кључић бацити у реку. Ах, када би све било тако просто!

По савременим мерилима, ја сам се оженио веома рано – са 21 годину. И као и свим младим људима, мени и жени се тада чинило да ће све ићи лако и глатко. Какви ту могу бити проблеми? Ми смо изабрали једно друго, венчали се, имамо љубав, све најтеже је већ позади, даље нас чека само радост од међусобног општења и породични живот без проблема. Али како смо ми грешили. Не једном сам се ја, грешни, сећао речи које су рекли апостоли Христу као одговор на његову поуку о браку: ''Ако је таква обавеза мужа према жени, онда је боље не женити се'' (Мт. 19:10). Морали смо да прођемо кроз немале тешкоће, јако много научити, пре него што смо схватили шта је то породични живот и како овладати том сложеном специјалношћу.

И тим путем иду практично сви – примају ударце, уче се на грешкама. А све то због чега?

Ми сви мислимо по младости, по неискуству, да је бити прави родитељ, супруг или супруга врло просто и о свом породичном животу почињемо да мислимо, као правило, тек тада када у породици већ настају озбиљни проблеми. Породични живот – то је уметност, уопште не лакша од било чега другог. Почети саздавати своју породицу – то је исто као почињати нови посао, учити нову професију. Али за разлику од професије, супруге нигде не уче, све сами морају да освајају, искуством.

Курсеви за оне који хоће да саздају породицу или да се снађу у свом породичном животу организовао је Центар за духовни развој омладине при Даниловском манастиру у Москви. Ти курсеви се називају ''Духовне основе породичног живота и васпитања деце''. Са младим људима разговарају на разне теме свештеници и психолози, одговарају на њихова питања. Вашем покроном слуги се такође пружила прилика да мало поучествује у том делу и мене је увек радовао искрен однос и интерес младих људи према теми породице. То је јако добар подухват, штета је само што је те курсеве посећивао врало мали број људи. Али, слава Богу што бар неко схвата: **саздавање породице потребује велико умеће и одговоран приступ.**

Постоје курсеви за младе маме где жене уче како правилно да се понашају у трудноћи и при порођају и затим да брину о младенцу. Али хранити, мењати пелене, купати дете и масирати га је много лакше од тога да се стварају правилни односи са својом половином, умети општити а затим и васпитавати децу (то је посебна и врло сложена тема).

А треба се учити и мени је јако жао што до ступања у брак нисам прочитао ни једну посебну књигу о породици – мени се тада чинило да и тако све знам.

Немојте ме осудити за непотребну дидактичност јер бих хтео да изложим нека правила породичног живота: она ми помажу у мом породичном животу и надам се, да ће помоћи још некоме.

У браку, у породици, све треба радити само по надахнућу, руководећи се, како говоре, срцем и осећањима; иако треба знати и неке основе. Добро је још ако смо видели те принципе породичних односа у породици наших родитеља, баба и деда, али шта ако нисмо? Ако је неко одрастао у непотпуној породици или није видео добар пример од својих родитеља? Тада је пут само један – бавити се самообразовањем. Али и ономе ко је одрастао у јакој и сложној породици такође је просто неопходно да постојано мисли о томе како да побољша свој породични живот, како да он буде срећнији.

Шта је то породица? То је и мала Црква, где ми проходимо своје служење Богу и ближњима, то је и ''мој дом – моја тврђава''(«my house is my castle»), како су говорили у Енглеској у средњем веку. И манастир у свету где се учимо смирењу, трпљењу и послушности и где увек постоји подстицај за духовни раст.

Пада ми на ум сцена из филма Владимира Хотињенка ''Поп'', где свештеник, отац Александар говори да он и његова супруга уопште не личе као људи, са јако различитим карактерима и то му помаже да постане бољи, да се бори са својим недостацима, да бруси своје оштре углове. Он, шалећи се, зове своју попадију ''мој камен за брушење''.

А сада мало о манастирима. У Русији су обитељи испуњавале такође и улогу тврђава, утврђења. Оне су штитиле границе Отачаства и иза њихових зидова су околни житељи увек могли да нађу заштиту и помоћ у случају напада непријатеља. и наравно, у сваком манастиру је била и црква и то не једна.

Ако човек уме да сазда породицу где га воле, разумеју у чекају, то му даје огромну заштиту чак и у најстрашнијим и најтежим околностима у животу. Чак и када је раздвојен од породице, њен члан осећа помоћ и заштиту породични веза.

Аустријски психотерапеут Виктор Франкл је прошао сав ужас немачких логора. И једнино что му је помогло да преживи била је вера у Бога и мисао о томе да мора да преживи по сваку цену да би се поново срео са женом, коју је јако волео. Он је испричао о животу у логору у својој изванредној књизи ''Рећи животу: ''Да'''''.

У њој је јако добро описана психологија затвореника и многи од њих су остали живи само захваљујући томе што су знали: негде тамо, далеко, постоје родни, блиски људи који те воле и чекају и мораш да наставиш живот да би се срео са њима.

Ради тога да би наша породица постала за нас храм, тврђава, која нас чува од свих животних непогода, треба да се потрудимо.

У претходном чланку говорило се о породичној љубави, о томе да је срећа - на првом месту унутрашње стање човека. ''Царство Божије унутра је у вама''. То је предворје раја – будућег ''Царства небеског'' - које треба да почне већ овде у нашој души и у нашој породици.

Шта је наш земни живот? Припрема за вечни живот. Какво стање душе да достигне човек овде, такво ће и понети тамо. У породици, ми се не спасавамо одвојено, овде савршавамо наше служење: спасавамо се сами и помажемо другима да се спасу. Како говори свети Григорије Богослов, ''они који имају једно тело (супрузи) имају и једну душу и узајамном љубављу побуђују једно друго у усрђу ка благочешћу''.

Зато:

Правило 1. Никада не заборављати главно.

У свим околностима живота (а нарочито у тешким) треба памтити да ми живимо заједно не ради тога да би разјаснили ко је крив или да бисмо преваспитавали једно другог, већ ради тога да бисмо се заједно спасавали. Стремили ка миру, љубави, срећи.

Недавно је један од читалаца оставио коментар-питање после чланка о срећи: ''Да ли је могућа породична срећа када је један од супружника несрећан?''

Не, драги моји, наравно да није могућа, јер онда то није породична срећа већ нешто друго. Моја породица треба да буде неодвојива од мене, само тада је могуће назвати је срећном. Отуда произилази следеће правило:

Правило 2. Породица – то смо МИ.

После 15 година брака открио сам у себи занимљиву особеност. Ја више уопште не посматрам себе без своје породице, одвојено од ње. Мени се већ чини да су моји блиски – супруга, деца – били са мном одувек, ако не од рођења. Иако, наравно, ја одлично памтим све догађаје из детињства и младости, то јест, времена кад још увек нисам био ожењен човек.

И то нису само моји лични осећаји. То исто су мени говорили и други људи, иначе не увек срећни у породичном животу. Зашто је то тако? Хтели или не хтели, али у породици већ нисмо сами, наш живот и наше духовно самоосећање су нераздвојни од живота наших ближњих. А њихово самоосећање зависи од нашега.

Ако се човек труди да живи некаквим својим сопственим животом, одвојеним од живота породице, среће у породици неће бити. У породичном животу је потребно заборавити именицу ''ја'' и, насупрот томе, увек памтити другу реч - ''ми''.

Тако: ступивши у брак ја већ нисам сам и треба стално да мислим како да буде добро не само мени, него и нама.

Знам неколико породичних парова где су супрузи ишли по веома опасном путу: видећи да им се заједнички живот некако не уклапа, они су почели да живе сваки својим одељеним животом, само под једним кровом, чак су и одмор проводили одвојено. Сваки од њих је нашао своје, мање-више удобно прибежиште у забавама, у послу или нечему другом, сакрио се у њега од невоља и некако продужава породично постојање. То, наравно, није излаз из породичних проблема већ просто бег од њих, који се обично завршава распадом породице.

И моји познаници такође нису нашли покоја ни мира, живећи засебним животом. Сви су они, као минимум, доживљавали најјачу душевну неугоду. Зато што породица живи само онда када смо заједно.

Правило 3. Трудите се да више општите.

Без обзира на велику заузетост ван дома и на многобројне домаће послове, нађите време за породично општење. Општење је – основа добрих супружничких односа. Данас

је немало људи принуђено да јако много раде да би прехранили породицу. Али, ма како да се умарате на послу, ма како да увече хоћете да се одморите, опустите, искључите, ипак нађите време за разговор са ближњима макар ћете га мање проводити пред телевизором, за компјутером или дугим разговорима преко телефона. Нећете зажалити због тога. Огроман број брачних парова се распао само због тога што су супружници скоро престали да разговарају.

Према познатој књизи протопоа Силвестра ''Домострој'' може се односити на више начина, али у том споменику древно-руске писмености XVI века садржи се јако пуно мудрих савета, међу њима и оних који се тичу супружничког општења.

На пример, супружницима се предлаже да заједно једу: ''А мужу и жени не приличи да доручкују одвојено, осим ако је неко болестан; јести и пити увек треба у одређено време''. Обед – то је време када се породица сабирала заједно и могли су се расудити текући послови. У другом месту ''Домостроја'' такође је казано: ''Господин у свим делима домаћим да се саветује са женом...'' Тако да о томе има још једно правило.

Правило 4. Разматрати најважније проблеме.

Важне одлуке доносити поразговаравши. Убедио сам се на сопственом искуству да када о проблему разговараш, разматраш га, питаш за мишљење и савете других, увек успеваш да донесеш зрелије и правилније решење, нарочито када се ради о делу важном за целу породицу. Ако питаш за савет – значи да уважаваш а то увек помаже, служи укрепљењу породичних односа. Осим тога, други човек види проблем под другим углом и може да примети то на шта ти ниси обратио пажњу. Општећи, не треба разматрати само важне ствари већ и друга питања која вас занимају.

Правило 5. Уважавати један другог.

Када сам ја рекао једној жени да треба да уважава мужа, она ми је узвратила: њеном супругу се та реч не свиђа. Он је некако на њене речи о узајамном уважавању, одговорио: ''Шта смо ми то, алкохоличари, да би уважавали једно другог?'' Но добро, не свиђа се човеку реч ''уважавати'', постоји друга одлична реч: ''поштовати''. И није само жена дужна да своме мужу свакодневно указује поштовање као својој глави већ је и муж обавезан да поштује супругу, да се пажљиво односи према њој – као према осетљивијем створењу, нежном, немоћном. Поштовати у њој бесцени образ Божији и ценити као дар дарован од Самог Бога. И наравно, деца треба да поштују родитеље а родитељи да се са уважавањем односе према деци.

Хоћемо да се наши ближњи добро односе према нама, да нас уважавају, да обраћају пажњу на наше речи? Онда ћемо им сами прво давати пример таквог односа. Како се и говори у том истом ''Домострају'', учити друге дајући им пример.

Правило 6. Не трудити се да променимо, преваспитамо своју половину.

Умети видети добре, светле стране својих блиских и свог породичног живота. Мени неретко долазе жене (па и мушкарци) који нису баш задовољни понашањем својих блиских па и својим породичним животом у целини... Као правило, свим тим људима се живот чини безнадежан, мрачан и лишен сваке радости.

У својим ближњима они такође не виде ништа добро. Послушавши њихове дугачке приче, ја се обично трудим да путем питања, разјасним: шта је то ипак добро, позитивно остало у њиховом породичном животу? И затим, опет уз њихову помоћ, помажем им да нацртамо сасвим другу слику. И показује се да и људи који их окружују уопште нису лоши и у животу постоји маса светлих, пријатних тренутака, само треба све то умети видети. Некада успевам да помогнем људима да на други начин сагледају своју породичну ситуацију. То је јако важно – видети позитивне стране својих блиских и трудити се да изменимо не саме људе већ наш однос према њима и са њима.

Правило 7. Не пуштати на вољу гневу и другим негативним емоцијама.

Онај који се гневи је увек у криву. Свакоме је јасно да раздражљивост, гнев, свађе, руше добре односе. Али гнев такође не даје да се реши ниједан проблем. Зато што у гневу човек не може да донесе правилно решење: његов разум је помрачен. ''У време гнева не треба ни говорити, ни радити'', рекао је Питагора. И све озбиљне разговоре треба водити само у спокојном стању духа.

Неспоразуме, увреде, не треба ''солити'' већ треба умети разматрати спокојно и без раздражљивости. Сви смо ми различити и противречности у браку су неизбежне али када са љубављу, без гнева супрузи заједно траже решење, увек је могуће доћи до сагласности и компромиса.

Што се тиче других негативних осећања – унинија, патње, туге и других, треба памтити да у браку она трују живот не само нама самима већ и целој нашој породици. Не само да нас лично муче те страсти, већ и наши рођени и блиски страдају због нас. И ради њих је неопходно да се боримо са својим страстима.

Правило 8. Чешће радовати своје домаће.

То правило је супротно претходном – о гневу, раздражености и меланхолији. Савремени човек је окружен негативним, застрашујућим информацијама: убиства, хаварије, катастрофе, просто беспоредак у држави...

И како је добро ако у породици будемо примали позитивне емоције. Је ли тешко да бар пар пута у току дана кажемо једно другом нешто лепо, да делимо пријатна осећања? Реч похвале, благодарности речена ујутро, може да нам поправи расположење за цео дан. Ја и попадија смо се договорили да захваљујемо једно другом чак и за најобичније ствари: опрано посуђе, купљене ствари у продавници или обрисан под.

И треба рећи, просте речи благодарности, речене неколико пута на дан, веома благотворно утичу на атмосферу у породици. Неки мудри човек је рекао: **''Радост доживљена заједно, удвостручава се, а туга – већ постаје половином туге.''**

Правило 9. Указивати помоћ и пројављивати узајамну помоћ

У свакој породици сваки од чланова, као правило, има свој круг обавеза. Наравно, те обавезе треба испуњавати добро, али има момената када је потребна помоћ ближњих. Ауторитет чак и најпоштованијег академика не опада ако он помаже жени: усисава тепих док она спрема вечеру пред долазак гостију.

Ако у породици нема узајамне помоћи, може се десити као у једној источној причи. Муж и жена су строго делили обавезе. Жена одговара за све што је унутар дома а муж за све што је ван дома. И када је избио пожар у дому, супруг није потрчао да помогне жени и дом је изгорео до земље.

Узајамна помоћ се такође састоји у молитви. ''Молите се један за другог'' (Јак. 5:16), говори апостол Јаков.

Ето, то су неки принципи доброг породичног живота. Неко, прочитавши све то, наравно, може да каже: ''Најглавније у браку – то је љубав, а где је ту она? Само чврста правила, инструкције, рецепти''.

А љубав је овде у свакој тачки. Јер се она и пројављује у превазилажењу егоизма, у узајамном уважавању, у стремљењу ка општењу, у снисхођењу и опраштању недостатака, у борби са својим страстима ради ближњих.

А без љубави или макар стремљења према њој, биће неиздрживо тешко испуњавати та правила и супротно томе, за оне који воле, она неће отежавати већ ће помагати...

29. марта 2011 года

Извор: Православие.ру

http://www.pravoslavie.ru/jurnal/45645.htm

Превод: Православна породица, март 2014.

Свети Јован Златоусти

О БРАЧНОЈ ЉУБАВИ

Да ли желите да вам је жена послушна као што је Црква послушна Христу? Онда преузмите на себе исту бригу за њу, какву је на Себе преузео и Христос за Цркву. И, ако би било потребно да за њу дате и свој живот, да претрпите било каква страдања – немојте то да одбијете. Ако будете подвргнути чак и свему томе, нећете ни онда учинити ништа слично ономе што је Христос учинио. Јер, ви заиста то чините за некога са киме сте већ блиски. А Христос је то учинио за некога ко Му је окренуо леђа и ко га је мрзео. И на исти начин као што је Христос ценио такву Цркву, стављајући је поред Својих ногу, њу која Му је окренула леђа, која га је мрзела и презирала, не због претњи и принуде, него управо због Његове неизмерне Љубави, тако, дакле, и ви треба да се владате према својим супругама. **Ако вас супруга чак и омаловажава и презире и исмејава, и онда због великог поштовања према њој, својом љубављу и љубазношћу узмоћи ћете да је ставите поред својих ногу. Јер, ништа не утиче снажније од ових спона љубави и љубазности, а нарочито између мужа и жене.** Заиста, слугу ће можда човек и привезати страхом; али не, ни њега неће, јер ће и он тражити начин да избегне и оде. Али ти свога животног друга, мајку своје деце, извор свих својих радости, не би требало да везујеш страхом и претњама, него љубављу и

благом нарави. Јер, какво ће задовољство муж имати, ако са својом женом општи као са робињом, а не као са супругом која га воли по слободној вољи? Чак ако у нечему због ње и пострадаш, не кажњавај је, јер ни Христос није тако учинио.

И Самога Себе предаде за њу да је посвети и очисти. Значи, дакле, да Црква није била чиста! Значи, дакле, да је била окаљана и ружна! Дакле да је била недостојна! Ма какву жену да узмеш, никада нећеш узети невесту каква је била Црква када ју је Христос узео. Ти никада не би узео невесту толику отуђену од тебе, колико је Црква била отуђена од Христа! И поред свега тога, Он није зазирао од ње, нити је се гнушао због њене покварености. Желиш ли да ти опишем њену поквареност? Апостол Павле каже:"Јер сте некада били тама." Али погледај само како је она била безобразна: "Живи у злоби и пакости." Погледај и њену нечистоту, јер беше непослушна, луда..." Па и за такву Господ је, ипак, положио Свој живот!...

Не тражите од своје жене оно што она не може да има. Видите ли да је Црква све што има, добила из руке свога Господа? Он ју је учинио славном, Он ју је учионио чистом, Он ју је учинио непорочном. Не окрећи леђа својој жени због њених недостатака.

Жену твоју створио је Бог. Ти не осуђујеш њу, већ Онога Који ју је створио. Шта жена може да учини? Не хвали је због њене лепоте. Похвала, мржња и љубав засноване на спољашњој лепоти извиру из нечистих душа. Трагај за лепотом њене душе. Подражавај Женику Цркве. Спољна лепота је пуна преваре и разврата и наводи људе на љубомору, а често и на маштање о ружним стварима. А да ли пружа неко задовољство?Можда за месец или два, или у најбољем случају за годину дана, али не задуже. **Дивљење ишчезава услед блискости. Међутим, зла која настају од спољашње лепоте, остају: гордост, лудост, охолост.** Љубав која је започела на здравом тлу остаје верна и пламена, јер је загледана у лепоту душе, а не тела. Кажи ми шта има лепше од неба? Шта лепше од звезда? Опиши које год хоћеш тело, па ни једно није тако лепо. Причај ми о било чијим очима, нема их које онако светлуцају. Када су звезде биле створене, сами Анђели су их гледали са дивљењем, а и ми их са чуђењем посматрамо али не с онаквим као некада. То је због лоше навике. Ствари нас не узбуђују у истом степену. А колико је то тачније у односу на жену! Па ако неком случајношћу још дође и болест, све је одједном пропало.

Тражи у жени нежност, смерност и благост. То су ознаке лепоте. А не треба да тражиш у њој само телесну љупкост, нити да је кажњаваш што је нема, јер она за то уопште није крива. Зар не видите како су многи људи, живећи с лепотицама, недостојно завршили свој живот, а колико их је који су живели са женама не баш велике лепоте, па су доживели изразито дубоку старост у великој радости? Избришимо "ману" о којој је писано, изгладимо "боре" које су је изнутра наружиле, одбацимо "мрље" које су на души. То је лепота коју тражи Бог. **Потрудимо се да жена буде лепа у очима Божијим, а не у нашим...**

"Па и ви, сваки поједини да воли своју жену као самога себе, а жена да се боји мужа"(Еф. 5,33). Заиста од свих поступака, то је тајна, стварно велика тајна, да човек остави онога ко му је дао живот и ко га је отхранио, и ону која је претрпела њега ради порођајне муке, да остави оне који су га обасули толиким доброчинствима, оне са којима је био у најприснијој вези, и да се сједини с неким ко му је дотле био непознат, и ко није имао ништа заједничко са њим дотад, и да ту жену поштује више него све друге. Заиста је то тајна. Па ипак, родитељи нису ожалошћени кад се ово деси, него кад се не деси. Они су радосни кад се троши њихов новац.

Заиста, велика тајна! И то таква која је препуна мудрости! Ипак, ово није речено само ради мужа, већ и ради жене, да је "он воли као своје тело, као Христос Цркву", а жена да се боји свога мужа. **Он не поставља (Павле) само дужност љубави, него шта још? Да се она боји свога мужа. Жена је други степен власти: она не треба да тражи једнакост, јер је она под влашћу главе (мужа). Али ни муж да је не омаловажава као да је она у потчињености, јер је она тело. Ако глава презире тело и сама ће умрети. Стога нека јој он са своје стране пружи љубав као награду за њену послушност. На пример, нека се руке и ноге и сви остали делови тела посвете служби главе, али нека се глава брине за тело, водећи рачуна да оно само у себи има разлог свога постојања. Ништа не може бити боље од ове слоге...**

Снабди је (жену) свачим. Уради све за њу и поднеси све тегобе ради ње...Неопходност ситуације ти то налаже. "Човек треба да остави оца и матер своју". Видите, ово је спољни пример. Али Господ не каже "и он ће боравити са њом", него "прионуће њој" и на тај начин показује блискост везе и искреност љубави. Али Он није задовољан овим.Он иде и даље и додаје да би објаснио, да двоје више нису двоје. Али не каже да су њих двоје "један дух". А не каже ни да су "једна душа"(јер је ово већ откривено и могуће за свакога). Него каже да су «једна плот». **Жена у ствари има другостепену власт, поседује огромну једнакост у достојанству. Али, истовремено, мужу припада донекле надмоћнија улога. На овоме је засновано благостање домаћинства. Јер, свети Павле је узео онај други доказ, пример Христа и Цркве, да би доказао да мужеви не треба само да воле, него и да управљају: "да би она могла да буде, каже св.Павле, света и без мане"...**

Тражите ствари које припадају Богу, и све ће остало што припада човеку ускоро следити овоме. Поучи своју жену и цела ће твоја породица бити у реду и хармонији. Чујте шта каже свети Павле: «Ако ли жене желе да науче нешто, нека код куће питају своје мужеве»(1.Кор.14,35). Ако уредимо своју кућу на овај начин бићемо кадри да управљамо и Црквом. Јер, заиста, породица је мала Црква. Ми можемо да све друге превазиђемо (у савршенству и угледу) ако постанемо добри мужеви и добре жене.

Не прижељкујмо богатство ни високе друштвене положаје, који су спољашњи, него тражимо истиниту племенитост која је у души. Никоме животни циљ не би смео да буде да се преко жене обогати. Такво богатство је ниско и срамно. Не сме никако!..."Јер, који хоће да се богате упадају и искушење и замку, и у многе луде и погубне жеље, које гурају људе у пропаст и погибао". Не тражи да добијеш од своје жене велико богатство и видећеш да ће све остало ићи добро. Кажи ми ко је луд да превиди најважније, да би обратио пажњу на оно споредно? А међутим, на нашу жалост, то је оно што се догађа... Ако имамо сина, бринемо се како да му нађемо богату жену, а не како да он развија карактер пун врлине, не – како да се развије у личност која се добро влада, него – како да остане добростојећи човек. **Када се дамо на неки посао, ми не бринемо за то да га обавимо без греха, него за то како да нам више зараде донесе.Све је постало новац и зато је све искварено и разорено, јер нас је обузела страст за новцем.**

Ако сте склони да примате госте или да приређујете ручкове, ту не би смело да буде ничег неуредног или нескромног. И, ако наиђеш на неког сиромашног, светог човека, позови и њега, јер и он, чим крочи у дом, може донети Божији благослов.

Овде бих додао још једну ствар. Нико од вас нека не жуди да се ожени богаташицом, него радије сиротом. Када богата уђе у кућу, неће донети велико

задовољство својим новцем, само ти може досадити приговарањима и захтевањима која превазилазе оно што је собом донела, досадити непоштовањем, претеривањима, јаловим разговорима. Јер, може да ти каже: "Још ништа твоје нисам потрошила. Још увек носим своје сопствене хаљине, које сам купила новцем наслеђеним од својих родитеља!".

Шта говориш, жено? Зар још увек носиш своје сопствено? Шта може бити страшније од оваквог начина изражавање? Ти више немаш ни тело које би било само твоје (јер си га браком дала у заједницу), па зар имаш свој новац? После склапања брака, ви више нисте двоје, него сте постали једна плот, па зар су ваши имеци раздвојени, а не сједињени? Та опака страст за новцем! Вас двоје сте постали једно лице, једно живо створење, зар још можеш да кажеш "моје сопствено"?! Ту проклету и одвратну реч донео је сам ђаво...

Богатство није само по себи зло, него је погубан онај склоп ума који не зна како да се служи новцем и цени га више од свега на свету! Дај јој те поуке заједно са осталим, али учини то са много саосећања. Јер, врлински живот има у себи много тога што је тешко спровести, нарочито за младу и неискусну жену. **Када год је учиш правој мудрости, гледај да и сам будеш смирен и да твоје опхођење буде пуно милосрђа и доброте.**

Изнад свега, одстрани из њене душе појам "моје и твоје". Ако она каже реч "моје", запитај је: "Које ствари називаш својима? Јер, стварно, ја не знам шта би то могло бити. Што се мене тиче, ја немам ништа што би било моје сопствено: Зашто кажеш то је моје, кад је све твоје?..." Али, пусти је нек слободно и каже такве ствари. Зар не знаш да се са децом опходимо исто тако?Док ми нешто држимо, дете то дограби и хоће да дохвати још нешто. Ми му то дозвољавамо и кажемо: "да, то је твоје и то је твоје". **Учини исто и са женом, јер она има ћуд мање или више као дете.** Ако каже "то је моје", ти кажи - "па све је твоје, и ја сам твој". Ово није ласкање, него израз пун мудрости. Њиме ћеш моћи да стишаш њен гнев и окончаш њено незадовољство. Ласкање је ако човек наступа нечасно, имајући на уму подлу побуду. Овде је, међутим, у питању побуда најчаснија. Кажи јој тада: "И ја сам твој, дете моје".

Свети Павле... вели: Жена не располаже својим телом, него муж, исто тако ни муж не располаже својим телом, него жена. Ако ја не располажем својим телом, него више ти сама, колико је онда још већа твоја власт над мојом материјалном имовином"..Оваквим речима чвршће ћеш је везати за себе, постидећеш ђавола...

И још нешто. **Не зови је никада само именом, него додај уз то речи тепања, са пуно поштовања и љубави. Ако јој ти указујеш поштовање, она неће тражити почаст од других. Неће пожелети похвале од других, ако куша радост похвале која јој долази од тебе. Њу стави пре свега осталог, у свакоме погледу...тако ћеш је убедити да не слуша никога другога и да не обраћа пажњу ни на кога другог на свету, изузев тебе. Учи је да се боји Бога, и сва добра потећи ће из те поуке као из извора, а кућа ваша биће испуњена хиљадама благослова.** Ако тражимо савршено, онда несавршени и другостепени дарови Благодати долазе сами од себе. Јер, Господ каже "Иштите прво Царство Небеско, а све остало додаће вам се !"...

Свети Јован Златоусти

ПОУКА ЖЕНАМА

Господ вам заповеда да избегавате бучна и немирна места, да би се молиле у тишини свога дома, јер је пребивање у самоћи и далеко од друштва злих људи веома корисно. Брод који није изложен бури, плови мирно. Тако се и душа која није заузета друштвеним пословима налази у пристаништу. Зато жене треба да буду благоразумније од мужева, јер су оне везаније за домаће послове. И Јаков није чинио зло јер је живео у кући, ослобођен спољних брига. Није без разлога у Светом Писму о њему написано: *да живљаше у шаторима* (Постање 25, 27). Рећи ћеш да и у кући има много брига. То је зато, што ти сама тако хоћеш, и сама себе окружујеш мноштвом брига.

За разлику од мужа који је изложен ударима спољашње ларме и таласања, жена седећи кући, као у неком склоништу побожног размишљања, усресредивши се на себе и на своје мисли, има могућност да се бави молитвом, читањем и другим благоразумним делима. И као што они који живе на осамљеним местима, не бивају ни од кога узнемиравани, тако и жена, док се налази кући, може да ужива у миру. Жена у ствари треба да излази из куће због одласка у Цркву или ради одласка у купатило; затим велики део времена проводи кући. Она зато и може да борави у тишини свога дома и да дочекујући узнемиреног мужа пренесе на њега смирење и утеху, да разгони непотребне и тешке мисли, и да га из куће поново испрати без тих непријатности, које је са собом донео, већ са добрим расположењем које је у кући стекао. Заиста, побожна и разумна жена може пре свега да утиче на мужа и да његово душевно расположење удеси према својој жељи. Јер никога, ни другове, ни учитеље и наставнике он неће послушати тако као своју жену и њене савете и сугестије. Због велике љубави према својој саветници њене сугестије представљаће и својеврсно задовољство за њега. Могао би да набројим низ примера сурових и неукротивих мужева који су на овај начин омекшали. Јер жена са мужем дели и трпезу и постељу, и рођење деце, и послове јавне и тајне, с њим је и при доласку и одласку, и много чему другом. Она му је у свему предана и сједињена с њим као тело с главом. И ако је разумна и брижна све друге ће надмашити у старању о свом мужу.

Зато вас уверавам жене: сматрајте ово обавезом и дајте мужевима исправне савете. Жена има велику силу, како у врлини тако и у пороку. Она је погубила Авесалама; она је погубила Амнона; намеравала је да погуби Јова. Али она је и избавила Навала од смрти; спасила је цео народ. Тако су Дебора и Јудита показале одважност мушкараца - војсковођа. Такве су биле и многе друге жене. Зато Павле и говори: "Јер шта знаш, жено, можда ћеш спасти мужа?" (1. Кор. 7, 16). И ми знамо, да су у древним временима Персида, Мариам и Прискила примиле на себе апостолске подвиге. На ове жена и ви треба да се угледате, не само на речима већ и делима да утичете на мужеве.

А како да га ми делима учимо? Па научићеш га, када види да ниси злог понашања, да не поклањаш пажњу раскоши, не волиш украшавања, не захтеваш непотребне новчане приходе, већ си задовољна оним што се има. У том случају он ће свакако послушати твој савет. Ако ти на речима будеш разумна, а на делима поступаш супротно, за њега ће твоје речи бити само пусто слово. А када речи буду пратила и поучна дела, тада ћеш бити похваљена, и муж ће те радо послушати. Исто ће се десити и ако уместо злата, бисера или скупоцених хаљина будеш тражила скромност, честитост, љубазност и ако

поступајући тако исто то захтеваш и од њега. Ако је нешто потребно учинити да би се угодило мужу онда је то улепшавање душе, а не украшавање и уништавање тела. Неће те учинити љубазном и пријатном за њега, злато којим се украшаваш, већ честитост и нежност према њему и спремност да умреш за свога супруга. Ово, пре свега осваја мужеве. Спољашње украшавање не годи мужу, јер угрожава његово имање и изискује много брига за издржавање. А све оно о чему је претходно већ речено, привезаће мужа за жену, јер нежност, дружење и љубав не доносе бриге, и не траже расходе већ дају све супротно овоме. Уз то навика да се кинђури временом постаје отужна, а украшавање душе цвета сваки дан и снажно распаљује љубавни пламен.

Зато ако желиш да се свиђаш мужу, украшавај душу честитошћу, побожношћу, старањем о дому. Ова лепота осваја јаче, и никад не престаје. Ни старост ни болест је не могу уништити. Телесну лепоту уништава време, болести је губе, и много што шта друго разара , а душевна лепота је изнад свега тога. Осим тога, телесна лепота изазива завист, распаљује љубомору, а ова друга је очишћена од ових болести, и ослобођена сваке таштине. На тај начин ће све у кући ићи на боље, и приходи ће бити већи, ако злато не буде красило твоје тело и не буде сапињало твоје руке, већ се буде употребљавало за неопходне ствари, као што је старање о деци и друге истинске потребе. Али ако ти не будеш тако поступала, и ако ти тело буде украшено златом, а неопходне потребе буду свуда пред очима, стежући срце, каква ти је корист? Какав добитак? Тужно срце неће дозволити да приметиш оно чиме се очи одушевљавају. Познато је да ако неко види жену украшену лепше од других, он у томе неће наћи никакво задовољство, ако носи бол у души. Јер ко хоће да нађе задовољство, потребно је да најпре буде весео и има радосно расположење. Међутим, ако је злато потрошено на украшавање жениног тела, а у кући се оскудева, муж због тога може да буде само незадовољан.

И зато, ако желите да се свидите мужевима, доводите их у пријатно духовно расположење, а то ће се десити, када одбаците кинђурења и улепшавања. Све то, очигледно за њега представља одређену вредност у време брачног славља, али касније, током времена губи своју цену. Ми се по навици нарочито не дивимо, ни небу које је прекрасно, ни сунцу које блиста и с којим се ни једно тело не може поредити, како ће се онда муж стално дивити украшеном телу? Ово вам говорим, желећи да се украшавате истинском лепотом о којој говори апостол Павле: "Ни златом, ни бисером, ни хаљинама скупоценим, него добрим дјелима, као што приличи женама које се привољаше богопоштовању" (1. Тим. 2, 9 - 10). Или желиш да се свидиш људима са стране и од њих да добијаш похвале? Али то ни у ком случају није жеља честите жене. Уосталом, ако хоћеш и други ће те волети због честитости. Заправо, ниједан скроман и човек који је на свом месту, неће хвалити такве ствари. Хвалиће разни распуштени и сладострасни људи, боље рећи, неће хвалити, већ ће напротив говорити ружне речи када примете да њена бестидност изазива код њих пожуду. А ову другу ће сви похвалити, јер не само да од ње не осећају никакву повреду, него могу само да се науче благоразумности. И од људи ће доћи велика похвала, а од Бога велика награда. Зато треба да ревнујемо за унутрашњу лепоту, да би и овде проживели безбедно и да би достигли будућа блага, и удостојили се њих, благодаћу и човекољубљем Господа нашег Исуса Христа, коме слава у векове векова. Амин.

Архимандрит Рафаил Карелин

ПОРОДИЧНИ ПОРЕДАК (ЈЕРАРХИЈА)

По учењу Светих Отаца Цркве, ми знамо да, ако се девојка није удала, у томе постоји посебан промисао Божији, али најчешће је разлог увек један и исти – та девојка није спремна да преузме на себе сву одговорност положаја удате жене.

Духовни писац, пастир и богослов, архимандрит Рафаил (Карелин) тако учи:

''Ако је жена добила дар од Бога – породицу: мужа и децу, - то и јесте истинита потврда да та жена може и у стању је да чува свој брак, то јест да у своме дому чува атмосферу љубави и спокоја.

Жена није без разлога чуварка породичног огњишта, она је - стуб, основа, крајеугаони камен породице. Она, као давалац интонације, задаје тон животу целе породице. Из житија св. блажене Матроне Московске читамо: ''Једном је к њој дошла једна жена и испричала да су је удали за мужа, не из љубави, и да са мужем живи лоше. Матронушка јој је одговорила: ''А ко је крив? Крива си ти. Зато што је нама Господ глава, а Господ је у мушком образу (лику), и ми – жене, смо дужне да се потчињавамо мужевима. Ти си дужна да венац сачуваш до краја свога живота. Крива си ти, што лоше живиш са њим...''

Жена треба да буде смиренија од најсмиренијег мужа, и никада, ни под каквим предлогом, да не узима на себе улогу главе породице! Како лични, тако и опит људи који нас окружују, показују нам да у породици где началствује жена – постоји потпуно одсуство склада. И као правило, обоје страдају од тога – и муж и жена.

Већина жена које су узеле на себе улогу главе породице одмах почињу да сравњују свог мужа са ''крпом''. И на то се буквално намеће један јединствени одговор: ''Опростите, али управо сте ви направили од њега ту ''крпу'' узевши на себе обавезе сопственог мужа!''

Треба памтити да жена може да буде вођа смо на послу или у другој области друштвеног живота, али никако у породици! Јер породица – то је Богом устројена установа која претпоставља унутрашњи поредак и не потчињава се популарним стереотипима.

Најправилније, са православне тачке гледишта, понашање жене – је када она даје власт у породици у руке свог мужа. И не треба се бојати тога да, у прво време, при доношењу неких одговорних одлука у породици, муж може да погреши.

Нека и погреши али се зато унутрашња равнотежа породице неће нарушити и мушкарац неће престати да доживљава себе мушкарцем, главом породице, онаквим каквим га је замислио Господ. Господ је у стању да било које погрешно решење које је муж донео, обрати у добро, то јест да исправи на добро оно што чак и не очекују муж и жена који живе по Заповестима Господњим.

Најправилнији положај жене у односу према мужу биће изражена јединим исправним и верним речима, реченим њеном мужу – ''нека буде тако како ти решиш, вољени''. Јер само тада, када муж осећа себе једином главом породице, он почиње да ради у свој пуноти својих достојних мушких особина.

И обратно, када жена лишава мужа његовог природног, Богом даног, првенства, то код њега увек изазива огроман унутрашњи немир који тражи намирење које може да се изрази кроз пијанство, прељубу или напуштање породице.

Један од главних разлога зашто муж чини прељубу или чак и напушта породицу, чак и после много година венчаног брака – је тај што муж нема могућности да осети себе главом породице јер је жена узела узде у своје руке. И он одлази тамо где га, по његовим речима, прихватају као главу и вођу. Такве су страшне последице женског нарушавања поретка у породици, установљеног самим Господом Богом.

Ако муж и жена желе хармонију у породичним односима, без обзира какав је карактер или темперамент једног од супружника, треба живети по Јеванђелској речи, где је глава жени - муж, а глава мужу – Христос!

Извор: «Семья и вера»

Превод: Православна породица, април 2014.

Свети Теофан Затворник

О ОБАВЕЗАМА МУЖА И ЖЕНЕ

Личне обавезе сваког од супружника проистичу из схватања о улози сваког од њих. Муж је глава жени. Одавде следи да муж: а) мора да има и да показује своју власт над женом, да не понижава себе и не уступа водећу улогу због малодушности и страсти, јер је ово срамота за мужеве. Само ово не сме да буде деспотска власт, већ власт заснована на љубави. Нека ти жена буде друг и натерај је да ти буде покорна снагом своје љубави. б) У свим пословима она за тебе мора да буде прва, највернија и најискренија саветница, прва којој се поверавају тајне. в) Мораш да пазиш на њу, да се бринеш о њеном умном и моралном усавршавању, снисходљиво и трпељиво отклањајући оно што није добро, а усађујући добро, а да оно што је непоправљиво у телу и нарави подносиш благодушно и благочестиво. г) Али никако не смеш дозволити да је развратиш својом небригом и самовољом. Муж је убица, ако смирена, кротка и побожна жена уз њега постане расејана, својеглава и без страха Божијег...д) Брига о моралности, исто тако не представља препреку да се задовољи њена жеља за општењем са спољним светом, али уз његову сагласности.

Жена, пак, са своје стране: а) мора да у свему слуша мужа, да на све начине своју нарав приклања његовој нарави и да му буде потпуно предана и да ни поступцима ни мишљу чак ни не планира ништа без његове воље. б) И зато тачно да извршава све његове одлуке, савете, заповести и да не допушта ни мисао о томе да остане при своме, и уопште ни у чему да не жели и не показује своје главешинство. в) У случају несагласности да буде попустљива и трпељиво да подноси све што јој не буде по вољи; другачије нећеш сачувати драгоцени мир. г) Исто тако ово јој не ускраћује обавезу да се брине о добром владању свога супруга. Својом мудрошћу и утицајем она може променити рђаво понашање свога мужа; у крајњој мери она не сме да не брине о њему, и колико има снаге и ума, треба да делује на њега и да га погађа као из огња. д) Зато саму себе треба да украшава најпре врлинама, а да јој украшавања друге врсте буду страна, узгредна, од којих се лако одрећи, нарочито када треба да се поправи стање. ђ) На крају треба да се сећа да је на њој да брине о домаћим пословима, макар то било само њихово извршавање... Њена дужност је да делује у позитивном смеру; ако види нешто што није у реду да каже и поправи или да уради.

СВЕТИ ОЦИ О БРАЧНИМ ОДНОСИМА У ПОСТУ И ПРАЗНИЧНИМ ДАНИМА

Будући да се у последње време могу чути различита мишљења духовника по питању брачног уздржања у посту и празницима, овде доносимо избор из Отачких текстова на тему телесних односа супружника, утврђујући вековно учење Цркве, да се пост који је Црква прописала, односи и на телесне односе а не само на јело, како неки тврде.

Наравно да се снисхођење и по том питању оставља на разматрање духовнику у сваком појединачном случају, као што је то иначе случај по питању поста.

Не забрањујте се једно другоме, сем по договору привремено, да би се предали посту и молитви, па опет да се састанете, да вас сатана не искушава вашим неуздржањем. (Кор., 7,5)

Преподобни Серафим Саровски. Ево какве је он савете давао младићу који је ступао у брак: «...и још чувајте чистоту, чувајте се средом и петком, и празничним и недељним данима. За нечување чистоте, за нечување средом и петком, супружницима се деца рађају мртва, а за нечување празником и недељним данима жене умиру на порођају » (Дивеевская летопись, с 343).

То исто писао је у једном писму и **старац Амвросије Отпински**: «Болест жене ваше, може бити, произашла је по вашој кривици: или нисте поштовали празнике у супружанским односима, или нисте сачували супружанску верност, за шта сте и кажњени болестима жене» (Писма мирјанима).

Прп. Јефрем Сирин: "Не забрањујте се једно другоме, сем по договору привремено", ради испуњења религиозних обавеза, у време постова и молитви. Дакле, у дане празничне уздржавајте се да вас не искуша сатана''.

Блаженопочивши владика Стефан Жички

ПОСТ У БРАЧНОМ ЖИВОТУ

Супружници треба да се строго придржавају обичаја и заповести Цркве у међусобним односима , **чувајући себе у чистоти о празницима, недељама, посним данима (средом и петком)** имајући у виду речи преподобног Серафима и старца Амвросија да ће уколико буду кршили те заповести Цркве, постати подложни болестима, нарочито жене и деца...

Постоје случајеви када код хришћанских породица бива нарушена слога и једно од супружника пада у очајање због одбијања другог да извршава брачне односе, изазвано због ревности у уздржању. То се најчешће односи на периоде вишедневног поста. Овде је, сагласно препоруци апостола Павла уздржање могуће остварити само при једнодушној сагласности за то обоје супружника: оно не може имати места, ако је једноме од њих то оптерећење, да уздржавајући се губи свој душевни мир.

Но шта бива у том случају када једно од супружника неће да прихвати уздржање ни код једнодневног поста, или празника? Овде се сусрећемо са једном од опасности коју носи брак код људи различитих погледа и животних схватања. Овде су неизбежне душевне драме и дубоке трауме. По заповести апостола Павла супружници не требају да одбијају један другог, али при том ће бити нарушена светост празника, или поста.

Овде ми долазимо до закључка о томе колико је важна обазривост при избору супружника, то је предуслов за срећан брак. Брак који по својој суштини јесте добровољно подчињавање, лак и срећан је само тада, када се душа предаје благочестивом и добродетељном супругу, и није могуће избећи несрећу ако се супруг налази у власти страсти и греха. Не без разлога тугује апостол Павле за оним који живе у браку: „Али ће имати такве невоље тјелесне; а ја вас жалим“ (1. Кор. 7,28)

„Пост, исповест и причешће“ (101-102), схи – архимандрит Петар Денковачки, Духовни Луг, Крагујевац 2005.

Манастир Хиландар

„УПУСТВА НЕПЛОДНИМ СУПРУЖНИЦИМА“, Света Гора 1966. (извод из књиге)

Супружници су дужни и пре разрешења њихове неплодности, да строго пазе и чувају правила црквена , која су за супружнике установљена, а на име: **супружанске постеље треба да буду једна од друге одељење у ноћи уочи празничних и недељних дана, уочи среде и петка, за време сва четири поста, које је Црква установила, а нарочито за време Велике Четрдесетнице, тј. Великог Поста.** Остало пак време могу у чедности и у страху Божијем употребити на супружански живот. Јер је Господ дао човеку жену као помоћ за заједнички живот и благословио их и рекао им: „Растите и множите се“ али не ради пожудног сладострашћа, које не зна ни времена, ни мере у својој неуздржљивости.

***Схи-игуман Аврам (Рајдман)* О УЗДРЖАВАЊУ ОД БРАЧНИХ ОДНОСА**

у данима Великог поста и пре причешћивања Светим Тајнама

по канонима Православне Цркве

На потребу за уздржавањем од брачних односа у данима Великог поста указује 40. члан **„Номоканона“** уз Велики требник:“ Мирјани треба да се уздржавају од жена у току целог Великог поста. Ако пак неко падне са својом женом за време светог поста не треба да се причести чак ни за Васкрс, пошто је обешчастио цео пост. Јер мирјани треба да се уздржавају од својих законитих жена, као што је речено, у току целог поста.“

О истоме говори и 59. глава књиге „Крмчија“ у другом одговору **Јована, епископа Критског**, „О томе да се треба уздржавати од својих жена у Недељу и у току Четрдесетнице“:“ Они који чак ни увече уочи Господњег дана не желе да се уздржавају од својих жена, како би, као што је апостол рекао, проводили време у молитви, треба да се поправљају одмереним забранама; исто се тако и у току Свете Четрдесетнице треба чувати и бити чист од супруге више него у току других дана.“

Сад ћемо погледати канонска питања његове светости патријарха Александријског Марка и одговоре, које је на њих дао познати византијски тумач црквених правила, његова светост патријарх Антиохијски **Теодор Валсамон**. Питање 52.: Ако се за време Четрдесетдневног поста супружници не уздржавају, да ли ће бити удостојени Божанских Тајни на празник спасења света, Велику Пасху, или не?“Одговор: **Ако смо научени да се уздржавамо чак и и од тога да једемо рибу и ако не разрешавамо олако пост у току целе Свете Четрдесетнице, као ни средом ни петком, тим пре супружници бивају принуђени да се уздржавају од телесног спајања. Зато они супружници који су учинили овакву противзаконити ствар и променили на**

сатанску необузданост спасоносно покајање које проистиче од поста и избегавања телесних пожуда (као да им цела година није била довољна за задовољење њихових телесних пожуда), не само да не треба да буду удостојени Светог Божанског Причешћа на празник Велике Пасхе, него треба да се поправљају епитимијама.“

Око шест векова после Валсамона, о истом том говори други познати грчки кануниста и тумач правила, преподобни**Никодим Светогорац**... уз 69. правило Светих Апостола(ово правило гласи: „Ако неки епископ, или презвитер, или ипођакон, или чтец, или појац, не пости Свету Четрдесетницу пре Васкрса, или у среду, или у петак, осим због телесне немоћи: нека буде изврнут из чина. Ако ли то пак чини мирјанин: нека буде одлучен.“). Преподобни Никодим пише:“Ако је пост средом и петком једнак посту Четрдесетнице, јасно је да, као што се у току Четрдесетнице не склапају бракови по 52. правилу Лаодикијског Сабора, не треба да се склапају ни средом ни петком. У том случају јасно је и то да супружници не треба да ступају у телесну везу због светости и поштовања поста, исто као што не треба да ступају у везу ни у току Четрдесетнице. **Јер, неумесно је с једне стране поштовати ове дане у погледу хране, а с друге – нарушавати их телесним сједињењем и насладом. Дакле, у току ових дана треба постити, уздржавати се, подједнако и од хране која је забрањена у току поста, и од телесне жеље.** Тако је и пророк Јоиљ прикривено говорио о томе да за време поста супружници треба да буду целомудрени: *Наредите пост, прогласите светковину... женик нека изиђе из клијети и невјеста од ложнице своје* (Јоиљ 2,15-16). Божански апостол већ говори отворено да супружници по договору треба да се уздржавају од телесног спајања ради пребивања у посту и молитви (в:1 Кор. 7,5), односно да треба да се уздржавају, као што смо рекли, и за време поста, и у време док се моле и припремају за причешћивање Божанским Тајнама, као суботом и недељом, по 13. правилу Тимотеја Александријског и, уопште, у току свих празника кад се узноси духовна жртва Богу. Погледај такође 1. напомену уз 13. правило Шестог васељенског сабора и напомену уз 3. Дионисијево правило. Погледај и 50. Валсамонов одговор Марку, у којем он каже да супружницима који се нису уздржавали у току велике четрдесетнице не само да треба забранити да се причешћују, већ им треба одредити епитимије ради поправљања. Такође, обрати пажњу на следеће речи Јована Златоустога („Беседа о девствености“) који као сведочанство наводи поменуто место из пророка Јоиља:“ Ако младенци, код којих је љубавна страст на врхунцу, у којима цвета младост и необуздана жеља, не треба да ступају у везу за време поста и молитве, тим пре не треба да се сједињују други брачни парови, који се не подвргавају таквом насиљу тела.“.

Размотримо и 1. напомену уз 13. правило Шестог Васељенског Сабора, на које нас упућује преподобни Никодим. У овој напомени он каже следеће:“Запази да, кад су људи упитали патријарха, господина Луку, колико дана треба да се уздржава онај ко има намеру да се причести, он је на сабору изјавио да не само посвећени, већ и ожењени мирјани не треба да се дотичу жена три дана. Ако је Господ заповедио Јеврејима да се три дана не приближавају женама како би Јевреји примили Стари закон: *Будите готови за трећи дан, не лијежите са женама* (2.Мојс. 19,15) онда у толико више ове речи треба да поштују они којима предстоји да кроз Божанску Евхаристију приме у себе не закон, већ Самог Законодавца Бога.

Ако је чак и архијереј Авимелех (или Авијатар), намеравајући да понуди хлебове предложења Давиду и његовим људима, упитао да ли су чисти од жена, и они су одговарали да су се три дана уздржавали од сједињавања с женама – *а Давид одговори*

свештенику и рече му: није било жена код нас ни јуче ни ономадне (1.Цар. 21,5), како онда да не буду чисти од жена они који намеарвају да се причесте Господњим Телом?''

''Пост и јесте добро зато што отклања бриге душе и прекидајући дремовност која притиска ум, све помисли усмерава самој души. На ово и апостол Павле указује кад упућује на уздржавање од сједињења и користи врло прецизан израз. Он није рекао:"да се не скрнавите", већ:"да пребивате", односно, вежбајте се у посту и молитви, јер општењем са женом не доводи до нечистоте, већ до неупражњавања (ових дела). Ако сад, после овакве предострожности, ђаво покушава да нас омете за време молитве, затекавши душу раслабљену и малаксалу због пристрасности према жени, шта неће учинити расејавајући тамо-овамо очи нашег ума? Да не бисмо то доживели и да се не бисмо Богу обраћали узалудном молитвом, посебно кад се трудимо да Га приклонимо на милост према нама, апостол управо и заповеда да се тада уздржавамо од (брачне) ложнице''(«Слово о девству» Св.Јован Златоуст).

У закључку ћемо навести учење другог великог учитеља Цркве, светог Василија Великог, о уздржању од брачних односа за време поста, а које је сагласно са светим Јованом Златоустим:" **Пост указује меру и у брачним стварима, спречавајући неумереност чак и у ономе што је законом дозвољено: по сагласности одређује време за то, како би пребивали у молитви** (1.Кор. 7,5)." *"Постећи телом, постимо духом" (309.-316.), ОЧЕВ ДОМ,Београд, 2009.*

Из напред изложеног и предања наше Свете Православне Цркве се види да супружници када се не одељују из брачне постеље у посне дане, крше правило поста које је установила Црква, јер пост се не односи само на храну. Тако и у пазничне дане крше заповест Цркве, ако се не одељују од постеље, јер Црква заповеда се ти дани имају посвећивати Богу, а не плотским уживањима – о томе каже ***13. правило Св. Тимотеја Александријског:*** **„** Питање: Они који живе у брачној заједници, у које дане треба да се уздржавају једно од другогог, а у које дане им је то слободно? Одговор: Оно што сам рекао, то кажем и сада. Апостол каже: *не забрањујте се једно другом , већ ако у договору на време, да се предате молитви, и опет да се састанете, да вас сотона не искушава вашим неуздржањем.* У осталом, свакако се једно другог морају уздржавати суботом и недељом, јер се у те дане приноси духовна жртва Господу''.

Дакле, када кажемо пост не мисли се само на узимање посне хране, већ на пост свих чула, уклањање од рђавих дела, прљавих мисли и како каже Свети Василије Велики: **„Пост регулише и брачни живот. Спречава распусност и намеће усаглашено уздржање, да би се супружници посветили молитви."**

Или како каже Свети Јован Златоусти: **„Нека посте не само уста твоја, но очи и уши , ноге и руке и сви удови нашег тела".**

Свети Лука Војно-Јасенецки

И БИЋЕ ДВОЈЕ ЈЕДНА ПЛОТ

О узајамним односима мужа и жене у браку, свети апостол Павле казао је велике речи: Жене, покоравајте се својим мужевима као Господу. Јер муж је глава жени као што је и Христос глава Цркви. Но као што се Црква покорава Христу, тако и жене у свему својим мужевима. Мужеви, волите своје жене као што и Христос заволе Цркву и себе предаде за њу. Тако су дужни и мужеви да воле своје жене као своја тијела; јер који воли своју

жену, самога себе воли. Јер нико никад не омрзну на своје тијело, него га храни и његује, као и Господ Цркву. Јер смо удови тијела његова, од меса његова, и од костију његових. Тога ради оставиће човјек оца својега и матер и прилијепиће се жени својој, и биће двоје једно тијело. Тајна је ово велика, а ја говорим о Христу и о Цркви. Тако и ви. сваки да воли онако своју жену као и себе самога; а жена да се боји својега мужа. (Еф. 5, 22–25, 28–32).

Како је узвеличао апостол Павле брачни савез! Да ли постоји више поређење брака од његовог поређења са савезом Христа и Цркве? То је узвишавање на недостижну висину светости брачних уза између мужа и жене. Господ возглављује Цркву, као што глава венчава наше тело, јер се у њој налази мозак, најважнији од свих органа нашег тела. Од Христа, као из корена, хране се светим божественим соковима сви чланови Цркве – у Њему је живот наш, зато је и света Црква. И у браку, од мужа, као из главе, исходи све најбоље, неопходно за процветање породице.

Видови љубави су различити: постоји љубав мужа према жени, жене према мужу, љубав родитеља према деци, љубав деце према родитељима. Постоји и виши облик љубави – према свим људима, јер ми треба у сваком човеку да видимо образ Божији. Постоји најсавршенији степен љубави, највиши и најсветији – љубав према Богу.

У сваком делу треба постепено усходити од простог ка вишем. Зато брак треба да нам послужи у циљу обуке у љубави. Љубав супружника је лака јер се она подржава силним непрестаним стремљењем једне плоти ка другој, она се укрепљује нераскидивом телесном свезом. Тела мушкарца и жене узајамно допуњују једно друго и кроз то произилази рађање новог човека у свет. Али не треба плотска љубав да буде циљ брака. У њему ми треба да се научимо вишој љубави: своју жену треба волети не због тела, већ због њене чисте душе и доброг срца. Жена има оно што муж нема; она га духовно допуњује, и обрнуто. Зато у односима међу супружницима са огромном силом треба да се пројављују те особености духа, ума и срца, које су својствене само мужу и само жени.

У браку мушкарац налази велико испуњење своје суштине, ризнице свога духа из ризнице душе своје жене. Грубост мушког срца се испуњава нежношћу и чистотом срца жене, јер је срце жене много тананије, способније за духовну љубав.

А жена треба да памти да је Бог у почетку дао мушкарцу телесне силе више него њој, силе ума у већини случајева далеко превасходе силе женског ума. При општењу са мужем, она треба да испуни свој недостатак снаге, дубине ума његовим знањима, његовом крепком вољом. Мушкарац и жена треба да постану у браку једно тело и једна душа. Из њиховог савеза треба да се роди нешто више, сјединивши све добро и велико што постоји у сваком од њих. Зар то није обогаћење?! Зар то није благодат Божија?! Зар није у томе сва тајна брака , најдубље значење брачног савеза?

Жене, повинујте се својим мужевима као Господу, зато што је муж глава жени. То значи да жена треба да буде у љубавном, тихом, слободном потчињењу мужу. Када говоримо о потчињености, сада људи горди, а нарочито горде жене бурно негодују. Они неће да слушају чак ни о повиновању у љубави, захтевају пуну једнакост између мужа и жене.

И у нашој земљи, која толико не личи на све друге земље, које имају друге законе и обичаје, жена је постављена у свим односима једнако са мушкарцем. Њој су дата сва права: политичка, грађанска, породична.

Је ли добро то што је жена добила пуну слободу? Благословена је пуна слобода жене у духовном односу, али зар не треба да постоје нека ограничења те слободе? Јер је жена и по свом телесном устројству раличита од мушкарца. Особености анатомије и

физиологије жене у многоме опредељују њене духовне особине. Бог, који је створио жену после мужа, саздао је њу као његову помоћницу. У жени, у складу са најдубљим особеностима њеног телесног устројства, постоји велико назначење које мушкарац нема – рађање деце и следствено – васпитавање деце. Јер не сме се родити дете и одбацити; на родитељима, а пре свега на мајци, лежи најсветија обавеза – да одгаји дете и да му да васпитање. Та обавеза је –најтежи дуг жене.

Све велико, вечно, свето, увек треба ставити у главу угла. Зато је неопходно да у животу жене тај најважнији задатак заузима прво место. Жена одговара за васпитање деце пред државом и пред друштвом. Више од тога, она од те обавезе не може и не сме да се одрекне јер ће савршити тешки грех. Нека се занима она наукама и свим тешким пословима у истој равни са мушкарцима, али притом нека никада не заборавља своје основно призвање.

На жалост, као последица установљења потпуне једнакости жена са мушкарцима у свим областима физичког и умног рада, васпитање деце у породици налази се у плачевном стању. Школа не може да замени неупоредиво важније породично васпитање.

Па ко васпитава децу у таквим породицама где и отац и мајка заузимају важне друштвене дужности, од јутра до мрака су на послу и немају ни времена ни снаге, ни могућности да се баве децом? У огромном броју случајева – нико.

Добро је када васпитачица у кући бива стара, добра дадиља. Али далеко од тога да у свакој породици постоји благочестива старица. А таква породица у којој нема ко да се бави васпитањем деце, не сачињава једну нераскидиву духовну целину, од чега не може бити благостања ни у друштву, ни у држави. Зато што је држава силна када се састоји из јаких, морално здравих породица. Као што људско тело које се састоји из засебних ћелија, само тада живи пуновредним животом, када све ћелије организма функционишу нормално, тако и друштво, које се састоји из мноштва засебних породица. Ако део ћелија буде погођен неким недугом, то ће се неизбежно одразити на цео организам.

Није добро за породицу ако жена узима на себе улогу мушкарца, отказујући се од тих светих породичних обавеза које јој је предназначио сам Бог. Ако је брак тако велик, да га свети апостол сравњује са савезом Самог Христа и Цркве, зар он не треба да буде освештан благодаћу Божијом, благословом Цркве? Зар нема неопходности у томе, да највеће од људских дела – брачно јединство између мужа и жене – има у својој основи потпуно повиновање Богу? Ти људи, који дају себе у потпуно повиновање Богу, осећају потребу да сваки њихов корак, свако њихово дело, буде освећено благословом Цркве, молитвом и Таинством.

Црквени брак ни за кога сада није обавезан и много породица живи у грађанској регистрацији. А вама, хришћанима, који чините најважнији корак у вашем животу, зар није потребан благослов Цркве при ступању у брак? Зар ваш савез не треба да буде освештан Таинством Венчања?

У дубокој древности, у Израиљском народу су се односили према браку са дубоким благочашћем, сасвим не тако као сад. Људи нису могли да замисле могућност брака неосвећеног молитвом. Када је велики наш праотац Аврам хтео да нађе за јединог свога сина, Исака, достојну жену, он је позвао свог омиљеног слугу и послао га у ту далеку земљу, из које је сам изашао по заповести Божијој, и рекао му да тражи тамо у његовој родбини супругу за његовог сина (Пост. 24). Он је молио Бога да пошаље као пратњу ангела Свог, молио је за заштиту Божију, предајући тој заштити велико дело брачног

савеза свога сина. А добри слуга, дошавши у Месопотамију, где су живели рођаци Аврамови, зауставио се код кладенца да напоји своје камиле, и обратио се Богу са предивном молитвом: Господе, Боже господина мога Аврама! Пошаљи ми је данас у сусрет и сотвори милост са господином мојим Аврамом. Ево, ја стојим у источника воде и кћери житеља града излазе да узимају воду; и девојка, којој ја кажем: ''Наклони крчаг твој, да се напијем'', и која ми каже: ''Пиј, ја ћу и камилама твојим дати да пију'' – то је та коју си Ти назначио рабу Твоме Исаку; и по томе ћу знати да Ти твориш милост са господином мојим Авраамом (Пост. 24, 12–14).

И тек што је он узнео ту молитву, Ревека је пришла кладенцу и испунила све то што је он молио Бога. Он је то прихватио као знак да она и јесте изабрана Богом невеста за Исака. И она је позвала њега у дом оца свога Ватуила и брата свога Лавана. И он им је тамо испричао зашто је дошао, ко га је послао, да је Бог услишио његову молитву, и да је он схватио да Ревека треба да буде Исакова жена. А на то су Ватуил и Лаван одговорили: Од Господа је то дело; ми ти не можемо рећи насупрот ни лошег ни доброг. Ево Ревеке пред тобом; узми је и пођи; нека она буде жена сина господина твога, као што је и рекао Господ (Пост. 24, 50–51). Ето како су закључавали и освећивали бракове у древна времена.

Сетивши се тога, упоредимо пун благочешћа и покорности Богу однос ка браку Израиљана са данашњом грађанском регистрацијом. Шта произлази из тих бракова који немају Божији благослов?

Како често сада побуда ка браку бива само похота, плотско стремљење мушкарца према жени, без било каквих моралних обавеза, без дубоког поимања значења брака. А ето, Господ је Својим присуством осветио брак у Кани Галилејкој (Јн. 2, 1-11). И ако је Он Сам сматрао нужним да тако уради, зар не треба сви ми да освештамо свој брачни савез великим Таинством Венчања?

Једном су приступили Господу фарисеји и питали да ли је из било ког разлога дозвољено човеку да се раведе од своје жене? Он им је одговорио: ''Нисте ли читали да је њих Творац од почетка створио мушко и женско?'' И рекао:'' Због тога ће оставити човјек оца својега и матер, и прилијепиће се жени својој, и биће двоје једно тијело, тако да нису више двоје, него једно тијело; а што је Бог саставио човјек да не раставља.'' (Мт. 19,3–6). Ето шта је брачни савез у очима Господа. Он наређује да се не разводи, осим када је нарушена супружничка верност.

А како је много данас међу нама несрећних прељубника. Колико има немилосрдних мушкарацакоји, да би задовољавали своју похоту са другом нечистом женом, бацају своју жену и децу на произвол судбине.

И ви, несрећни прељубници, даћете Богу страшан одговор за ту крв, којом се обливало срце ваше жене, остављене ради прељубнице. Јер вас је Бог сјединио са вашим женама. Вама су невине, добре девојке дале све драгоцено што су имале, а пре свега своју девственост, чистоту тела и срца, своје стремљење ка љубави, не само породичној него и вишој љубави - Љубави Божественој.

Оне су чекале и чекају да ви будете њихови чувар, да им помажете да иду путем светости, целомудрија. Са њима сте ви били дужни да идете заједно цео живот по тешком каменитом путу који води у Царство Божије. А ви сте пошли у дом блуднице. Зар никада нисте чули речи апостола Павла: Брак у свему да буде частан и постеља непорочна; јер ће блудницима и прељубницима да суди Бог (Јевр. 13, 4).

Како ви смете да газите ногама чистоту женског срца!? Шта радите ви, заборављајући да вас је Господ Бог учинио једном плоти са вашом женом!? Шта радите ви, који сте постављени Богом за главу породице!? Зар не видите какав ужас произилази са вашом децом када ви одбацујете жене!? Зар ви сами не видите мрачно потуљене у земљу дечије очи, не видите страдање дечијег срца: ''Како то може бити, да отац остави моју мајку!?'' И плачу и ридају а потом се озлобљавају, а затим, видевши такав ружан пример код оца, окрећу очи ка другим ружним примерима: иду на улицу, на тргове, тамо црпе из извора нечистоте, зла, несреће и гину вечном смрћу.

Зар вам није страшан предстојећи вам Суд!? Сада вам можда он није страшан, зато што га не замишљате у свој сили. А када будете предстали пред њим, задрхтаћете свим срцем. И проклећете нечисту жену са којом сте оскврнили ради задовољења похоте, брачну ложницу уготовљену вам од Бога. Ви, који гинете, ако не послушате моје речи, можда ће вас уразумити и задржати од пада у бездан речи Светог Писма, речи Самога Господа Исуса Христа: шта је Бог саставио, човек да не растављa! – и убојте се Суда Христовог!

Схватите обавезу, пре свега пред Богом, а затим пред друштвом и државом, која вам је додељена у брачном савезу. Сећајте се речи о важности брака и градите га тако да он буде савез благословен Самим Богом, Коме слава и држава у векове векова! Амин.

Превод: Православна породица, април 2014.

Свети Лука Војно-Јасенецки

О ВАСПИТАЊУ ДЕЦЕ

"Пазите да не презрете једнога од ових малих".
(Мт. 18, 10)

Памтите ли ви те речи Христове, да ли сте размишљали о томе да се оне односе директно и непосредно на вас?

Зар имате мало тих „малих" које треба пазити?

Зар је мало синова и кћери због којих лијете горке сузе?

Зар је мало развратних кћери ваших и синова, лопова и хулигана?

Много, много суза због њих проливате. Због чега? Зато што се не сећате речи Христових: „Пазите да не саблазните једног од ових малих".

Кад вам је тешко због тога што чине ваша деца, тада плачете, тада се Богу молите да вам помогне. И молитва вам остаје бесплодна. Зашто бесплодна?

Зато што се своје обавезе не могу наметати Богу, зато што сте ви сами морали да се бринете о својој деци и да их васпитавате, а не да чекате да ће Бог то испунити, упркос вашег немара.

Ако ваш слуга не мари за своју дужност и чека да је ви сами извршите, зар ћете почети да радите уместо њега или ћете се, пак, на њега разгневити?

Шта ви хоћете од Бога ако сами не марите за децу вашу?

Свети Јован Златоуст је рекао страшне речи о онима који не васпитавају децу своју: **„Родитељи који занемарују да своју децу хришћански васпитавају, већи су безаконици од чедоубица, јер чедоубице убиством тело од душе раздвајају, а они и душу и тело (детиње) бацају у пакао огњени".**

Тешко, тешко ће одговарати пред Богом свако од вас који се не стара о васпитању деце, исто тако тешко као што је то описано у Библији, у Првој књизи о царевима, где се прича о побожном првосвештенику Илији, који је педесет година био судија израиљског народа. Код њега је служио, тада још дете, свети пророк Самуило. И једном, у сну, том светом детету Господ је заповедио да каже Илији да га чека страшна казна Божија због немара према сопственој деци.

А деца су му била свештеници и својом безбожношћу су вређали народ и одвраћали га од Бога.

Кад су Јевреји доносили месо животиње да би био принето Богу на жртву, тада су слуге тих безбожних свештеника узимали најбоље комаде меса из котла у коме се оно кувало ради жртвоприношења, и давали га безбожним свештеницима. Чак су и сирово месо отимали, а на захтев дошавших да спале сало на жртвенику, одговарали су: Ако не даш, узећемо силом.

Видећи то, народ се уклања од жртвоприношења.

Због такве непобожности, Господ је покарао не само ове свештенике него и њиховог оца Илија. Филистејци су нагрнули на земљу израиљску, и за време тешког боја 98-годишњи старац је седео на столици у храму и чекао извештај са бојног поља.

И дошао му је узбуђен, прашином покривен весник, и рекао му:

„Убили су синове твоје, а Ковчег Божији је заплењен".

Чувши ту вест, првосвештеник је пао, поломио се и умро тешком смрћу.

А Господ је јавио да ће се та казна проширити на читав род његов.

Ето видите како је страшно - сав род његов био је кажњен зато што првосвештеник Илије није спречавао своје синове да чине тешке грехе.

То прети сваком од нас, свакоме ко не мари за васпитање своје деце.

А о онима који свим срцем настоје да децу васпитају у побожности, на сваком јутрењу слушате шта се каже у 102-ом псалму:

„Милост је Господња од века и довека на онима који Га се боје и правда Његова на синовима синова оних који чувају завет Његов и памте заповести Његове, да их творе".

На веки вјеков је благослов Божији на онима који децу васпитавају у побожности. Реците шта ће бити с несрећном кћери вашом, која се у младости предаје разврату и затим оде мужу и роди децу? Хоће ли бити благослов на њој и на оном што је њено?

Не, не. Од ње ће се родити непобожни богопротивни пород. Во вјеки вјеков теретиће проклетство Божије оне које нисте васпитали у духу хришћанске побожности. Размислите, како је страшно, какву страшну одговорност имате ви пред Богом, ако не васпитате хришћански своју децу.

Како треба да их васпитате? Онако како су своју децу васпитавали древни Хришћани, Хришћани првих столећа. Они су од најранијег детињства децу учили молитви, храму, постовима, томе шта су црквене тајне. Кад су их учили писмености, учили

су их по књигама Светог Писма. Они детету никад нису допуштали да седне за сто без молитве. Деци су говорили да свако дело, сваки корак Хришћанина мора почети од крсног знака и молитве. Кад су поучавали своју децу, нису се бринули о општем образовању, о паганској мудрости, о поучавању философији, музици, уметности. Не, учили су их нечему сасвим другом. Поучавајући своју децу, руководили су се дубоким, светим правилом: „Сматрали су несрећним онога који зна све, а не зна Бога. Блаженим, пак, онога који зна Бога, макар ништа друго не знао".

Не мислите да је тиме забрањено да своју децу учите световним наукама. Никако. Највећи Оци наши и учитељи Цркве су се и сами у младости предавали изучавању све научне, философске мудрости. Василије Велики, Григорије Богослов, Јован Златоусти били су високообразовани људи свога времена. И наша деца треба да буду образована, учена. Али је важно једино да се њихово учење и васпитавање не ограничи само на световну мудрост, мудрост овога света. Врло је важно да они упоредо са тим упознају највишу правду и истину, да би се научили закону Божијем и заповестима Христовим, да би се научили постојаној побожности, да би они, изучавајући науке, увек имали сећање на Бога, на заповести Божије, на пут Христов. Тада, и само тада они неће залутати на путу човечанске мудрости, само тада ће изнад свега поставити мудрост хришћанску, познање Бога.

Тако треба да учите децу своју.

А како их морате васпитавати, како у њих усађивати најузвишенију мудрост хришћанску?

Пре свега, СВОЈИМ ПРИМЕРОМ, јер се деца васпитавају понајвише родитељским примером. Реците хоће ли порасти добра и чиста деца која код својих родитеља виде најгнусније примере неморалности? Хоће ли чиста, за крађу неспособна, бити ваша деца ако их у томе не будете спречавали од најранијих дана детињства?

Кад ваши синови краду и пустоше баште, кидају оно што је туђе, кад не остављају да плодови сазру у воћњацима, и кад људи дођу да се на њих пожале, мајке спокојно одговарају: „Па шта, деца су мала, шта се друго од њих може очекивати?" Господ ће од вас тражити одговор! Тражиће страшно, питајући зашто сте својој деци допустили лоповлук од најранијих година, зашто их нисте учили заповестима Божијим, зашто им нисте усадили одвратност према лоповлуку и хулиганству.

Тешко ћете пред Богом одговарати због сваке саблазни коју код вас примете деца ваша, због свих свађа, псовки, празнословља, туча, које се збивају пред њиховим очима. Ако сами тако поступате, чему ћете научити децу своју?

Велики учитељ света, највећи црквени говорник, Јован Златоусти, је, ево, овакве страшне речи казао о родитељима који децу своју не уче добру, него развијају њихове лоше особине, њихове страсти и непобожност:

„Тешко, речено је, онима који се смеју сад", а ви деци дајете мноштво повода за смех. „Тешко богатима", а ви се само старате око тога да вам се деца обогате; „тешко вама кад сви добро почну говорити о вама", а ви сву своју имовину често траћите због славе људске; „ко брату своме каже: „будало!" крив је паклу огњеном", а ви сматрате слабим и колебљивим оне који ћутке подносе туђе увреде. Христос заповеда бежање од сукоба и расправа, а ви стално своју децу наводите на та зла дела. „Ко воли живот свој, изгубиће га", а ви на сваки начин настојите да их на ту љубав навучете; ако не отпуштате, вели Он, људима сагрешења њихова, ни Отац ваш небески неће опростити вама", а ви чак укоревате децу ако не желе да се освете увредиоцу. Христос је рекао да они који воле

славу, што год да раде - посте ли, моле ли се, дају ли милостињу, све то чине без користи; а ви се само о томе старате да ваша деца стекну славу.

И није само то лоше што ви деци говорите оно што је противно заповестима Христовим, него и то што добро хулите, називајући скромност – необразованошћу, кротост - плашљивошћу, праведност - слабошћу, смирење - слугерањством, незлобивост - слабошћу.

Ви их наводите на таква дела за која је Исус Христос одредио неминовну пропаст; ви сте немарни према њиховој души, као према нечему неважном, а о оном што је заиста излишно бринете се као о неопходном и најважнијем.

Све чините да вам син има слугу, коња и најлепше одело, а не желите ни да размислите о томе да он буде добар; не, - бринући се о дрвету и камену, душу не удостојавате ни најмањег дела такве бриге. Све чините да би на кући стајала лепа статуа и да кров буде златан, а да најдрагоценија скулптура - душа - буде златна, о томе ни не мислите".

Као што је говорио свети Јован Златоусти у древна времена, пре 1500 година, треба да вам се каже и сад, јер, зар и ви не васпитавате своју децу исто тако лоше, не учећи их страху Божијем? Зар се свим силама не старате о томе да својој деци дате што бољи положај, да их ставите у ред властодржаца, богатих и моћних? Зар деци не говорите да је у парама моћ, да треба стећи што више знања због богатства и обезбеђивања безбрижног живота?

А зар је све то нужно? Нужно је управо обратно. Децу треба учити презирању свега тога - новца, богатства, славе, високог положаја у друштву. Треба им развијати љубави према чистоти, светости, побожности. А о томе се сви брину мање од било чега другог.

Малу децу треба почети васпитавати од самих пелена, јер се само у најмлађем узрасту деца лако предају сваком поучавању. Њихова душа је мека као восак, у њу се упечатљује све - како ваши лоши примери, тако и побожне речи и сваки светли и чисти пример.

Древни Хришћани су од најранијег узраста учили децу молитви и читању Светог Писма. А сада кажу - зар је то за децу, да се баве псалмима? То је посао монаха и стараца, а деци је потребно весеље и радост. Ви заборављате да је свети Тихон Задонски казао: „Куда год накренеш мало дрвце, оно тамо и расте; нови суд ће мирисати онако како га налијете, уливајући у њега или смрадну или ароматну и чисту течност".

Тако, ако у душу малог детета уливате сваки смрад, она ће увек бити смрдљива. Ако будете уливали мирис Христовог благоуханија, ваша ће деца мирисати пред људима, биће радост и утеха за вас.

Својим примером васпитавајте децу. О томе је дивно рекао славни руски проповедник, архиепископ Херсонски Амвросије. Чујте какве је он једноставне, у душу продируће, речи казао: **„Када ни један члан породице не може да остане без вечерње и јутарње молитве, кад отац не излази из куће на свој посао а да се претходно не помоли, и кад мајка ништа не почиње без крсног знака, кад ни малом детету не дају да узме храну не прекрстивши се, зар се тиме деца не уче да у свему просе помоћ Божију и да се на све призива благослов Божији, и да верују да без помоћи Божије нема безбедности у животу, а да без Његовог благослова нема успеха у делима људским?"**

За децу не може бити бесплодна вера родитеља, кад они, у нужди и сиромаштву, са сузама у очима говоре: шта да се ради? нека буде воља Божија; у опасности: Бог је милостив: у тешким околностима: Бог нека помогне; приликом успеха и радости: слава Богу, Бог је послао.

Овде се увек и у свему исповеда благодат Божија, Божији промисао, Божије правосуђе.

Мајка, предмет свеукупне љубави и нежности детиње, стоји с побожним изразом лица и моли се пред иконом Спаситељевом: деца гледају час на њу, час на икону - и нема потребе у дугачким објашњењима онога шта то значи!

Ето првог, немог часа богопознања. Ево првог, најважијег часа побожности. Такве часове можете и морате увек давати деци својој.

Морате чувати децу од свега што је нечисто, ружно. Морате спречавати своје кћери да читају нечедне, сладострасне романе, морате од њих захтевати да читају са разумом, морате их спречавати да гледају непотребне призоре, не дозвољавати им да се стално забављају и пречесто одлазе у позоришта и биоскопе. Морате их учити тихом и марљивом домаћем животу.

И још не смете заборавити да се мало дете не може васпитати ако се никад не кажњава. Увек морате знати да највећу грешку праве они родитељи који су заљубљени у своју малу децу, који се њима забављају, и све им праштају, никад не кажњавајући. За такве је рекао премудри Сирах: **„Мази дете и утераће ти страх у кости".**

А ево шта вели наш велики светитељ Тихон Задонски: „Млади некажњавани и у зрело доба дошавши су као коњи неувежбани и побеснели. Зато Хришћанине воли децу своју и кажњавај их. Нека их, док су мали, заболи тело, да те касније због њих не би болело срце. Нека они плачу од тебе, да ти не би плакао од њих и због њих. Међутим, умереност у свему похвална је и потребна"!

Неопходна је умереност у кажњавању, као што рече светитељ. Деца не смеју бити кажњавана са раздраженошћу, злобом, мржњом. Треба их кажњавати спокојно, љубвеобилно; кад деца осете ту љубав, они ће осетити и да су казну заслужили, и тада ће кажњавање бити на корист и поправљање. О таквом кажњавању деце многи од вас ни не мисле, и остављају некажњеним не само мале, него и тешке преступе - чак и лоповлук, хулиганство, распусни живот младих девојака.

Видите ли какви огромни задаци стоје пред вама у делу васпитавања деце, видите ли како су свете обавезе мајке. **Нема важније обавезе и теже одговорности пред Богом за мајку него што је добро васпитавања деце. Пред Богом ћете дати велики одговор и на читаво ћете потомство навући гнев Божији ако не будете марили за васпитање деце своје.** И мучићете се, и плакаћете, плакаћете гледајући на њих.

Стога: **„Пазите да не саблазните једног од ових малих".**

Свагда се о њима старајте, свагда им пружајте чисте, свете примере побожности, и тада ће благослов Господњи бити од века и до века на деци вашој и на вама самима.

са руског : Владимир Димитријевић

Преузето из зборника „Православна ризница: О браку и породици“ стр. 231-236

Старац Порфирије Кавсокаливит

О ВАСПИТАВАЊУ ДЕЦЕ

Родитељи треба да се предају љубави Божјој. Треба да буду свети пред својом децом и да то показују својом благошћу, трпљењем и љубављу. Сваког дана треба да постављају нов почетак - да пројављују ново расположење, одушевљење и љубав према деци. Радост коју ће доживети и светост која ће их походити пренеће благодат на њихову децу.

Васпитавање детета почиње од тренутка његовог зачећа

Васпитавање детета почиње од тренутка његовог зачећа. Ембрион чује и осећа у мајчиној утроби. Да, он чује и види мајчиним очима, разумева њене покрете и осећа иако му ум још није развијен. Чим се смркне мајчино лице - смрачи се и његово. Нервира ли се мајка - нервира се и он. Оно што осећа мајка, - тугу, бол, страх, узнемиреност и слично, - то доживљава и он. Ако мајка не жели ембрион, ако га не воли, он то осећа и у његовој нежној души стварају се трауме које ће га пратити кроз читав живот. Сасвим супротно дешава се кад га прате мајчина света осећања. Кад мајка осећа радост, мир и љубав према ембриону, она све то тајанствено преноси на њега, као што касније преноси и на већ рођену децу.

Стога мајка треба веома много да се моли за време трудноће и да воли своје још нерођено чедо, да милује свој стомак, да чита псалме, да пева тропаре, да живи светим животом. То је и њој самој на корист, али тиме се жртвује и за љубав детета зачетог у њој, да би њено будуће дете постало што светије и да би од самога почетка имало свете животне основе. Видите ли колико је за жену осетљива ствар зачеће и ношење детета, колика је то одговорност и каква част?

Рећи ћу вам нешто што се односи и на друга жива бића, и то она која нису словесна, па ћете то мало боље разумети. У Америци врше следећи експеримент: у две велике просторије, са истом температуром, истим начином заливања и истом земљом, саде цвеће. Али између те две просторије постоји једна разлика. У једној од њих пуштају благу и пријатну музику. Резултат? Шта да вам кажем! Цвеће које успева у тој просторији показује огромну разлику у односу на цвеће из друге просторије. Оно је много живље, боје су му лепше и развија се неупоредиво брже и боље.

Оно што спасава децу и чини их добром децом јесте живот родитеља у кући.

Родитељи треба да се предају љубави Божјој. Треба да буду свети пред својом децом и да то показују својом благошћу, трпљењем и љубављу. Сваког дана треба да постављају нов почетак - да пројављују ново расположење, одушевљење и љубав према деци. Радост коју ће доживети и светост која ће их походити пренеће благодат на њихову децу.

За рђаво понашање деце углавном су криви родитељи. Децу не спасавају ни савети, ни дисциплина, ни строгост. Ако родитељи не иду путем светости и ако се не подвизавају, онда чине велике грешке и преносе на децу зло које сами имају у себи. Ако не живе светим животом и не говоре са љубављу, онда их ђаво мучи помоћу реакција њихове деце. Љубав, једнодушност и слога међу родитељима јесте управо оно што је деци потребно. То је велика безбедност и сигурност за децу.

Дечје понашање је у непосредној вези са духовним стањем родитеља. Када су деца позлеђена рђавим узајамним опхођењем родитеља, онда она губе вољу и снагу да напредују. Она се тада рђаво изграђују, те грађевини њихових душа прети опасност да се свакога часа сруши. Навешћу вам два примера у вези са овим.

Неком згодом дођоше к мени две сасвим младе девојке. Једна од њих је имала врло рђава искуства, па ме је питала зашто је то тако. Ја сам јој рекао:

- То је све од куће, од ваших родитеља.

Пошто сам „видео" душу једне, рекох јој:

- Ти си све то наследила од своје мајке.

- Ма наши родитељи су савршени људи - одговори она. - Они су хришћани, исповедају се, причешћују се. Можемо слободно рећи да смо живели у духу вере, осим ако је крива сама религија...

Ја јој одговорих:

- Не верујем ништа од овога што си рекла. Ја само једно видим - да ваши родитељи не живе радошћу Христовом.

На то ће рећи она друга:

- Слушај, Марија, добро отац каже. У праву је. Наши родитељи посећују духовника, исповедају се, приступају светом Причешћу. То све стоји... Али да ли смо икад имали мира у кући? Отац и мајка су се стално свађали. Час једно од њих није хтело да једе нешто, из љутње, час оно друго није хтело да некуд изиђу заједно. Према томе, отац је у праву.

- Како ти се зове отац? - упитах је.

Она ми одговори.

- А како је мајчино име?

Она и на то одговори.

- Е, - рекох јој ја, - ти унутра, у себи, уопште ниси у добрим односима са својом мајком.

Чујте ме сада! Док су ми наводиле очево име, ја сам видео њиховог оца, видео сам његову душу. Такође, док су ми спомињале мајчино име, видео сам и мајку, а видео сам и то каквим погледом кћи гледа своју мајку.

Неког другог дана дође ми једна мајка са својом ћерком у посету. Била је веома ражалошћена. Плакала је и јецала.

- Осећам се веома несрећном.

- Шта ти је? - упитам је ја.

- Очајна сам због моје старије кћери. Отерала је мужа од куће, а онда је нас родитеље дуго времена обмањивала и говорила нам лажи.

- Какве лажи? - упитам даље.

- Одавно је отерала мужа од куће, а нама није рекла ништа. Кад бисмо је телефоном питали како је Стелио, одговарала би: „Добро је. Тренутно није ту. Отишао је да купи новине." Сваки пут би налазила неки изговор и објашњење, како ми ни у шта не бисмо

посумњали. То је тако трајало две године. Крила је од нас да га је отерала. Пре неколико дана то смо од њега сазнали, случајно га сусревши. Ја јој на то рекох:

- Ти си крива. Ти и твој муж. А ти више него он.

- Како ја? Па ја сам толико волела своју децу! Нисам избивала из кухиње. Нисам имала личног живота. Приводила сам их увек Богу и Цркви, саветовала их свему добром. Како сам ја крива?

Ја се обратих другој кћери, која је присуствовала разговору.

- Шта ти кажеш?

- Јесте, мама, отац је у праву. Никад, ама баш никад, нисмо на миру појеле парче хлеба због твојих свађа са татом.

- Видиш да сам у праву! Ви сте криви. Ви рањавате своју децу. Нису она крива: она трпе последице вашег понашања.

У душама деце ствара се одређено стање као последица понашања њихових родитеља. Оно оставља трага у њима за сав живот. Њихово потоње држање у животу и њихов однос са другима у непосредној су зависности од доживљаја које су имали у свом детињству. Расту, образују се, али у дубини се не мењају. То се види и у најситнијим животним манифестацијама. Дешава се, например, да те спопадне стомакоугађање. Дође ти да стално једеш. Узео си нешто, појео. Видиш нешто друго, хоћеш и то; хоћеш и оно треће... Осећаш глад, чини ти се; ако не једеш, осећаш да те мучи киселина или дрхтавица. Плашиш се да ћеш ослабити. Али то је психолошки објашњива чињеница. Могуће је, рецимо, да си одрастао без оца и без мајке. Стога си духовно лишен и духовно гладан, сиромашан и слаб. Та духовна чињеница се одражава на теби и изражава се као телесна слабост.

На породицу пада велики део одговорности за духовно стање човека. Да би се деца ослободила разних унутрашњих проблема, нису довољни савети, принуда, логика и претње. Од свега тога бива, уствари, још горе. Стање се поправља само освећењем родитеља. Постаните свети, па нећете имати никакав проблем са својом децом. Светост родитеља ослобађа децу од проблема. Деца желе крај себе свете људе, испуњене љубављу: људе који их неће застрашивати, нити ће се ограничавати на изрицање поука, него ће им пружати свети живот и молитве. Ви, родитељи, молите се ћутке и са рукама уздигнутим ка Господу Христу, па ћете тајанствено грлити своју децу. А када су немирна, предузмите неке педагошке мере, али не вршите притисак на њих. Првенствено треба да се молите.

Често родитељи, а понајвећма мајке, вређају и позлеђују своје дете због неког несташлука и грде га преко сваке мере. Оно је тада дубоко рањено, чак и кад га не изгрдиш на видљив начин него га изгрдиш само у себи са осећањем гнева. Или га, можда, само грубо погледаш, а дете то осети. У том случају, оно мисли да га мајка не воли. Пита: волиш ли ме, мама? -Да, дете моје. - Али оно и даље не верује, позлеђено је, рањено. Мајка га воли. Она ће га касније и помиловати. Али оно окреће главу, не прихвата миловање. Сматра да је то лицемерје, јер је његова душа рањена.

Претерано заштитнички став родитеља не дозвољава деци да сазревају

Има још нешто што наноси штету деци. То је претерано заштитнички став, односно претерана брига родитеља, њихова стрепња и узнемиреност око деце. Да вам испричам један случај.

Нека мајка ми се жалила како је њено дете, дечачић од пет година, не слуша. Ја јој рекох:
- Ти си крива.

Али она то никако није могла да схвати. Једног дана пошли смо заједно, та мајка и ја, њеним колима до мора, шетње ради. Са њом је било и дете. Ускоро се малишан измигољио из њених руку и потрчао према мору. На обали се уздизала и једна гомила песка, а одмах иза ње, са друге стране, простирало се море. Мајка се узнемирила и већ је била спремна да виче и да потрчи јер је видела свог синчића где стоји на врху оне гомиле, раширених руку, и покушава да одржи равнотежу. Ја сам је умирио. Саветовао сам јој да се окрене леђима према детету, а сам сам испод ока посматрао. Кад је малишан већ изгубио наду да може да испровоцира мајку, да је уплаши и да она почне да виче, као што се обично дешавало, полако је и мирно сишао и вратио се до нас. То је било све. Тако је мајка добила лекцију о правилном васпитавању деце.

Једна друга мајка ми се жалила на свог јединца како неће да једе сва јела, а посебно неће кисело млеко. Маломе су биле отприлике три године и свакодневно је мучио мајку. Ја јој рекох:

- Урадићеш овако: испразнићеш фрижидер и уклонићеш из њега сва јела. Онда ћеш га напунити одређеном количином киселог млека. За неколико дана намучићете се и ви, родитељи. Је ли дошло време за јело? Даћеш свима, наравно и Петру, кисело млеко. Он неће хтети да га једе. Увече учини исто, сутрадан исто. Е, после тога ће огладнети и нешто мало окусити. Плакаће, викаће, али ви се стрпите. После ће га радо јести. Тако се и догодило. Кисело млеко је постало Петрово омиљено јело.

Ово нису тешке ствари. Па ипак, многим мајкама не полази за руком, те оне потпуно наопако васпитавају своју децу. Оне мајке које стално бдију над децом и врше на њих притисак, или их, другим речима, претерано штите, трпе неуспех у свом покушају да их васпитавају. Уствари, дете треба да оставиш да се и само заинтересује за своје напредовање. Тада ћеш успети. Када стално бдиш над децом, она се одупиру и буне. Постају млитавци и млакоње и обично не успевају у животу. Постоји једна врста претерано заштитничког става, што децу осуђује да остану незрела.

Пре неколико дана, дође ми, сва очајна, једна мајка, жалећи се да њен син трпи неуспех за неуспехом на пријемним испитима за универзитет. Био је одличан ђак у основној школи, па опет одликаш у гимназији и у лицеју. Али гле, потом почеше неуспеси, младићева равнодушност према учењу и, уопште, његове чудне реакције.

- Ти си крива, - рекох ја мајци. - А овамо си још и образована жена! Шта је твоје дете и могло да уради? Све ове године притискала си га, притискала, притискала: „Имаш да будеш први; немој да нас осрамотиш, мораш бити велики човек у друштву!..." Он се сада ритнуо и неће да чује ни за шта. Престани да вршиш притисак на њега, да га претерано штитиш, па ћеш видети да ће се момак полако уравнотежити. Почеће да напредује онда када га ти пустиш да буде слободан.

Дете жели да има у својој близини људе који се топло моле Богу

Дете жели да има у својој близини људе који се топло моле Богу. Не треба мајка да се задовољава само тиме што ће руком помиловати своје дете него треба да му

истовремено пружи и миловање молитвом. Дете у дубини своје душе осећа духовно миловање којим зрачи личност његове мајке и зато га она привлачи. Дете осећа безбедност и сигурност када га мајка тајно, али стално грли преко истрајне и топле молитве и тако га ослобађа од свега што га притиска.

Мајке умеју да се плаше и брину, да саветују, да много говоре, али нису научиле да се моле. Много савета и упутстава наноси много зла. Не упућујте деци многе речи. Речи одзвањају у ушима, а молитва одлази у срце. Потребна је молитва са вером, без немира и нервозе, али уз добар пример.

Једног дана дође овамо, у манастир, извесна мајка, очајна због сина по имену Јоргос. Тај младић је био веома смушен. Лутао је по сву ноћ унаоколо са рђавим друштвом. Његово стање се погоршавало из дана у дан. Мајка је очајавала и плакала. Ја јој рекох:

- Ништа не говори, ни речи! Само се моли Богу!

Договорили смо се да се сваке вечери, од десет до десет и петнаест, заједно и истовремено молимо Богу. Рекао сам јој да сину ништа не говори него да га пушта да излази у које год време жели. Исто тако, да га не пита у колико сати се вратио и томе слично него само да му каже - и то са много љубави: „Једи, Јорго мој! У фрижидеру смо ти оставили јело." Ништа друго да му не говори.

Уопште, саветовао сам јој да се према сину односи са љубављу, а да притом не оставља молитву.

Мајка је почела да примењује то што сам јој рекао. Прошло је тако двадесетак дана, а син ће јој рећи:

- Мајко, зашто не разговараш са мном?

- Јорго мој, како не разговарам с тобом?

- Мајко, ти имаш нешто против мене. Не разговараш са мном.

- Врло чудне ствари ми говориш, Јорго! Како не разговарам с тобом? Зар сада не разговарамо? Шта желиш да ти кажем?

- Јоргос не одговори ништа.

Кад је поново дошла у манастир, мајка ме упита:

- Старче, шта је мој син хтео тиме да ми каже?

- Наш метод је успео! - одговорих.

- Какав метод?

- Па то што сам вам рекао да му не говорите ни о чему него да се само кришом молите, те ће младић доћи к себи.

- Мислиш да је то то?

- То је то! - кажем јој ја. - Он хоће да му ти упутиш прекор, да га питаш где је био, шта је радио, а он да почне да виче, да пркоси и да долази још касније.

- О, о! Какве се све тајне крију у човеку!

- Јеси ли разумела? То произилази из овог стања. Он те је мучио јер је хтео да га грдиш, да би он изводио своје ћефове. Чим га не грдиш, њему је жао. Уместо да се жалостиш ти док он изводи своје „вештине", сада, када си ти престала да се жалостиш и када показујеш равнодушност, сада се жалости он.

Једног дана Јоргос саопшти свима у кући да одлази. Напушта посао и одлази у Канаду. И свом газди је већ био рекао:

- Одлазим. Нађи неког другог да ме замени на послу.

Ја сам у међувремену рекао родитељима:

- Ми ћемо се молити Богу за њега.

- Али он је спреман! Ја ћу да му дам батине! - рече отац.

- Немој, не дирај га! - рекох ја.

- Ма он одлази, старче!

Ја рекох:

- Нека одлази! Ви се препустите молитви, а и ја ћу заједно са вама.

Кроз два-три дана осванула је недеља. Рано ујутру, Јоргос саопштава родитељима:

- Ја одлазим! Идем на излет са пријатељима.

- Добро, како хоћеш - одговорише они.

Он оде. С њим су пошли његови пријатељи, две девојке и два младића. Изнајмили су неки аутомобил и кренули према Халкиди. Возикали су се тамо-овамо. После су отишли до Светог Јована Руса, оданде су се упутили у Мандули, Свету Ану и све тамо до Василика. Тамо су се купали у водама Егејског мора, јели, пили, веселили се. Онда су кренули натраг. Већ се смркавало. Возио је Јоргос. На путу, негде око Свете Ане, кола ударише у угао неке куће. Била су врло оштећена. Шта сада да раде? Покренуше их некако и с муком довезоше до Атине. Касно ноћу, боље рећи рано ујутро, стигао је кући. Родитељи му ништа не рекоше. Он је легао и заспао. Када се пробудио и устао, он ће рећи:

- Оче, десило се то и то. Сада треба да поправимо кола, а то ће коштати грдан новац.

Отац му одговори:

- Дете моје, ти знаш. Ја имам и дугове, а морам и да бринем о твојим сестрама. Шта ће бити с нама?

- Па шта да радим, оче?

- Ради шта хоћеш! Одрастао си, мозак имаш, иди у Канаду, заради новац, па плати.

- Не могу - каже. - Морам одмах да поправим кола.

- Не знам - одговори отац. - Среди то некако.

Дакле, видећи како отац реагује, он оде. Дође до свог газде. Каже:

- Газда, настрадао сам ти тако и тако. Нећу отићи. Не узимај другога.

Он му рече:

- Добро, добро, дете моје.

- Јесте, али треба ми новац!

- Да, али ти хоћеш да одеш. Нека ми најпре твој отац потпише да ће вратити ако одеш.

- Ја ћу потписати. Мој отац се у то не меша. Већ ми је то рекао. Ја ћу радити и све ћу ти вратити.

Зар ово није чудо Божје? Кад је мајка поново дошла, ја јој рекох:

- Начин којим смо се послужили успео је и Бог је услишио нашу молитву. И она саобраћајна несрећа је била од Бога. Сада ће ваш син остати код куће и опаметиће се.

Тако је и било, захваљујући нашој молитви. Десило се чудо. Родитељи су постили, молили се, ћутали и успели.

После извесног времена, син је дошао у манастир и потражио ме иако му нико од његових није ништа говорио о мени. Јоргос је потом постао врло добар младић и сада је у авијацији. Стекао је добру породицу.

Много молитве, а мало речи деци

Све се постиже молитвом, ћутањем и љубављу. Да ли сте разумели какве су последице молитве? Љубав у молитви, љубав у Христу. То је оно што пружа стварну корист. Што више будете волели своју децу људском љубављу, - а она је често патолошка, - то више ће се деца запетљавати и понашање ће им бити негативно. Када, међутим, љубав међу вама родитељима, и ваша родитељска љубав према деци, буде хришћанска и света, онда нећете имати никаквих проблема. Светост родитеља спасава децу. А да би се то догодило, треба најпре божанска благодат да делује на душе родитеља. Нико се не посвећује сам од себе. Сама божанска благодат ће потом просветлити, загрејати и оживотворити дечје душе.

Често ми људи телефонирају и из иностранства и питају ме за своју децу, као и за друге ствари. Данас, ето, позвала ме је из Милана једна мајка и питала како да се опходи према својој деци. Рекао сам јој следеће:

- Моли се, а када затреба, говори деци са љубављу. Више се моли, а њима упућуј мало речи.

И иначе је потребно много молитве, а мало речи у односу на све. Не треба да будемо досадни ближњима него да се тајно молимо, а потом да са њима разговарамо. Тако ће нам Бог, унутар наше душе, потврдити да ли су други прихватили наше речи. Ако нису, нећемо даље говорити. Једино ћемо се тајно молити. Јер, ако и даље будемо говорили, само ћемо бити досадни и изазваћемо реакцију и отпор других, а понекад и њихово негодовање. Стога је боље преко тајне молитве тајно упућивати реч срцима других него гласно њиховим ушима.

Још сам јој додао:

- Слушај шта ћу ти рећи: моли се, па тек онда говори. Тако се понашај према својој деци. Ако им стално будеш давала савете, бићеш им досадна, а кад поодрасту, имаће осећај да их на неки начин притискаш. Радије, дакле, изабери молитву. Говори им молитвом. Говори Богу, а Бог ће онда говорити у њима. Другим речима, не треба да саветујеш своју децу тек тако, помоћу гласа који она чују својим ушима. Можеш и то да радиш, али пре свега треба да говориш Богу о својој деци. Говори отприлике овако: „Господе Исусе Христе, просветли дечицу моју! Ја их Теби поверавам. Ти си ми их подарио, али ја сам слаба, па не могу да их доведем у ред. Стога Те молим: просветли их!" Бог ће им на свој начин говорити, а деца ће, опет, рећи: Ох, није требало да ожалостим маму оним што сам урадио! То ће излазити из њих самих, благодаћу Божјом.

То је савршен пут и начин. Мајка треба да говори Богу, а Бог ће говорити детету. Ако не буде тако, онда причај, причај, причај - и све ће ући на једно уво, а изићи на друго. И на

крају ће испасти неки облик притиска. У том случају, када дете одрасте, оно почиње да пружа отпор, тојест да се на неки начин свети оцу и мајци који су га притискали. За разлику од тога, једно је савршено - да детету говори христолика љубав и светост оца и мајке. Зрачење светости, а не људски напор, чини децу добром децом.

Када су вам деца позлеђена и рањена због неког озбиљног питања, не дозволите да на вас утичу њихове реакције и ружне речи. Она, уствари, не желе да се тако понашају, али кад им је тешко, не могу да поступају друкчије. Касније се кају. Но ако се ви изнервирате и наљутите, бићете једно са нечастивим и он ће се поигравати свима вама.

Светост родитеља јесте најбоље васпитање у Господу

На лицима деце треба да видимо Бога и да пренесемо љубав Божју на децу. И деца треба да науче да се моле Богу. Да би се деца молила Богу, треба да имају у себи крв родитеља који се и сами моле. Греше неки који говоре: пошто се родитељи моле Богу, побожни су, изучавају Свето Писмо и подижу своју децу у „васпитању и науци Господњој" (Еф. 6, 4), природна је последица да ће им и деца бити добра. Али изволите запазити супротне резултате као последицу притиска!

Није довољно да родитељи буду побожни. Они не треба да врше притисак на децу, не треба да покушавају да их силом натерају да буду добра. Може се десити да одагнамо децу од Христа када се егоистички држимо начела наше религије. Деца не трпе притисак. Не присиљавајте их да иду са вама у цркву! Можете им рећи: Ко жели, може сада да дође са мном или да дође касније. Оставите их да у њиховим душама проговори Бог.

Узрок због којег деца појединих побожних родитеља, кад одрасту, постају неукротива, напуштају и Цркву и све друго, и трче у разним правцима да се духовно задовоље, јесте притисак који су на њих вршили „добри" родитељи. Тобоже побожни родитељи, ма колико да су се старали да од своје деце направе „добре" хришћане, својом људском љубављу су их изложили притиску и дошло је до супротног исхода. Другим речима, док су мала, деца трпе притисак, а кад им буде шеснаест, седамнаест или осамнаест година, тада видимо супротан резултат. Тада она, из отпора према родитељима, почињу да залазе у рђава друштва и да изговарају рђаве речи.

За разлику од тога, када се развијају у слободи, истовремено посматрајући добар пример одраслих, радоваћемо се да их видимо каква су. У овоме је тајна: да би надахњивао децу, да би зрачио на њих, мораш бити добар, мораш бити свет. Живот деце је, изгледа, под утицајем зрачења од стране родитеља. Родитељи инсистирају: хајде да се исповедиш, иди да се причестиш, пођи да учиниш ово или оно... На тај начин ништа не бива.

Но, дете види тебе, твој пример. Оно чиме живиш, тиме и зрачиш. Да ли Христос зрачи у теби? Ако зрачи, то прелази на твоје дете. Ту се крије тајна. Ако се тако буде дешавало док је дете сасвим мало, неће му бити потребно да улаже много труда кад одрасте. У вези са овим, премудри Соломон користи једну веома лепу слику наглашавајући значај доброг полазишта, доброг почетка, доброг темеља. Он каже на једном месту: „Ко њој [Премудрости] рано порани, неће се уморити; јер ће је [Премудрост] наћи поред својих двери" (Прем. Сол. 6,14). Уранити ка Премудрости значи бавити се њоме од најранијег животног узраста. Премудрост је Христос. Речи седи поред двери значе да се налази близу.

Када су родитељи свети и када то својство пренесу на дете и пруже му васпитање у Господу, онда дете, ма како били рђави утицаји који долазе из његове око лине, неће подлегати тим утицајима јер ће се пред вратима његове душе налазити Премудрост, Христос. Оно се неће напрезати да стекне ту Премудрост. Изгледа као да је веома тешко да дете постане добар човек, али у стварности је то веома лако када се од раног детињства крене у живот са добрим духовним доживљајима. Тада није потребан напор при одрастању; добро имаш у себи, живиш њиме. Не трудиш се, доживео си га. Оно је твој иметак, који одржаваш, ако будеш пазио, кроз читав свој живот.

Молитвом и светошћу можете да помогнете и деци у школи

Оно што важи за родитеље може се применити и на учитеље. Молитвом и светошћу можете да помогнете и деци у школи. Њих може да осени благодат Божја и да буду добри. Не покушавајте да рђаве прилике поправите људским методима. Тим путем не долази се до доброг резултата. Само молитвом ћете постићи резултат. Призивајте божанску благодат на све! Нека божанска благодат уђе у дечје душе и нека их измени. То значи бити хришћанин.

Ви просветари тајно, неприметно и за вас саме, преносите на децу немир и лоше утичете на њих. Где има вере, одатле бежи немир. Шта оно кажемо? „...И сав живот свој Христу Богу предајмо."[1]

Са расуђивањем узвратите деци на њихову љубав. На тај начин, ако вас деца заволе, ви ћете моћи да их приведете Христу. Бићете средство у томе. Ваша љубав нека буде истинска љубав! Немојте да волите децу на људски начин, онако како обично чине родитељи. Тиме им не помажете. Љубав у молитви, љубав у Христу - то је оно што стварно помаже. Молите се Богу за свако дете које видите пред собом, па ће Бог ниспослати Своју благодат и сјединиће га са Собом.

Пре него што уђете у разред, а нарочито пре него што уђете у тешка одељења, молите се у себи молитвом: „Господе Исусе Христе, помилуј ме." Улазећи пак, загрлите својим погледом сву децу; молите се у себи, па тек после тога почните да предајете, улажући у то свега себе. Приносећи тако себе у Христу, радоваћете се. Тако ћете ићи ка светости и ви и деца. Живећете у љубави Христовој и у Цркви јер ћете бити ваљани у свом раду.

Ако неки ученик створи било какав проблем, упутите најпре свој деци једну уопштену примедбу, говорећи им овако:

- Децо, овде смо на часу. Дошли смо ради озбиљног посла. Ја сам са вама да вам помогнем. Ви се замарате како бисте успели у животу, а ја, који вас веома волим, исто тако се трудим. Стога, молим вас, будите мирни, да бисмо са успехом постигли свој заједнички циљ.

Притом не гледајте у правцу онога који се неприлично понео. Ако ли настави, обратите се непосредно њему, али не љутито него озбиљно и стабилно. Пазите да будете ауторитет у разреду како бисте могли да утичете и на ђачке душе. Нису деца крива што су тешка. За то су криви одрасли.

Не говорите деци много о Христу, о Богу, него се молите Богу за децу. Речи одзвањају у ушима, а молитва продире у срце. Чујте једну тајну! Улазећи првога дана у разред, немојте држати предавање. Лепо разговарајте са децом. Изговарајте разговетно сваку реч, једну по једну. Према деци се односите са љубављу. У почетку, немојте уопште говорити ни о Богу ни о души. О томе ћете им говорити другом приликом, касније.

Онога дана, међутим, кад им будете говорили о Богу, претходно ћете се добро припремити, па ћете им рећи:

Постоји једна тема у вези са којом многи имају сумњу. Та тема је Бог. Какво је ваше мишљење, децо?

Потом нека уследи дискусија. Другог дана пређите на тему о души. Питајте их:

- Постоји ли душа?

Потом им говорите о злу са философског становишта. Реците им да у свакоме од нас постоје два ја: једно добро и једно рђаво ја. Ми треба да негујемо оно добро. Оно жели напредак, доброту, љубав. То треба да пробудимо у себи како бисмо постали људи исправни у друштву. Сетите се речи: „Душо моја, душо моја, устани; што спаваш?"[2] Немојте им, међутим, то све рећи на овај начин него другим речима. Отприлике овако:

- Децо, будите оштроумни по питању образовања, добра, љубави. Само љубав чини да све буде лепо, да наш живот буде испуњен и да има смисла. Рђаво ја у нама тежи ка лењствовању и равнодушности. Али то живот чини безукусним, чини да он нема ни смисла ни лепоте.

Но за све ово потребна је припрема. Љубав изискује жртву, а често захтева и да се жртвује много времена. Највећу пажњу поклањајте свом сопственом образовању и сазревању да бисте били спремни да пружите деци право знање. Будите спремни и све што им говорите, говорите са љубављу, а пре свега са радошћу. Показујте им сву своју љубав, при чему треба да знате шта хоћете и шта говорите. Уз то је потребна и вештина понашања према деци. У вези с тим, чуо сам у своје време нешто занимљиво и духовито. Пазите, дакле!

Неки учитељ, иначе задовољан својим ђацима, патио је због несташлука једног ученика и хтео је да га избаци из школе. У међувремену је стигао нови учитељ и преузео тај разред. О конкретном немирном ученику добио је на време одговарајућа обавештења. Нови учитељ, сазнавши, између осталог, да тај ђак страсно воли вожњу бициклом, чим је сутрадан ушао у разред, рекао је:

- Децо, имам једну муку: станујем далеко, а када дуго ходам, боле ме ноге. Хтео бих да користим бицикл, али не умем да га возим. Има ли некога међу вама ко може да ме научи?

Одмах скочи несташни ђак.

- Ја ћу те научити!
- Знаш?
- Јесте, знам.

Од тада су постали врло добри пријатељи. Чак се стари учитељ ражалостио гледајући то. Осетио је да сам није био способан да се наметне ученику као ауторитет.

Често у школи, међу ђацима, сусрећемо сирочад. Тежак је живот сирочета. Ко је лишен родитеља, и то у раном детињству, несрећан је у животу. Али ако стекне Христа и Пресвету Богородицу као своје духовне родитеље, постаће свет. Према сирочади треба да се односите са љубављу и разумевањем, а првенствено треба да их повезујете са Христом и са Црквом.

Научите децу да ишту помоћ Божју

Лек и велика тајна дечјег напретка јесте смерност. Поверење у Бога даје потпуну сигурност. Бог је све. Нико од људи не може да каже за себе: ја сам све. То само учвршћује егоизам. Бог жели од нас да децу водимо путем смирења. Ни ми ни деца ништа нећемо учинити без смирења. Треба да будете веома пажљиви када подстичете децу на нешто. Детету не треба да говорите:

Успећеш ти то. Ти си способан, ти си млад, ти си храбар, ти си савршен.

Тиме не пружате корист детету. Но можете му рећи да се моли Богу. Кажите му:

Дете моје, Бог ти је дао дарове које имаш. Помоли се Њему да ти да снаге да те дарове негујеш и да постигнеш успехе. Нека ти Бог даде благодат Своју.

Ово је савршен метод. У свим стварима деца треба да се науче да ишту помоћ Божју.

Похвале наносе зло деци. Шта нам каже реч Божја? „Народе мој! Који те воде, заводе те, и кваре пут хода твојега" (Ис. 3, 12). Онај ко нас хвали, обмањује нас и квари путеве нашега живота. Како су премудре речи Божје! Похвала не припрема децу ни за какву тешкоћу у животу, па она, кад одрасту, буду неприлагођена, губе се, и напослетку трпе неуспех. Данас се свет покварио. Малом детету говоре само похвалне речи. Немојмо - саветују - грдити дете, немојмо му се противити, немојмо вршити притисак на њега. Но да ли оно тако учи шта о животу и да ли може да правилно реагује ма и на најмању тешкоћу? Чим му се неко успротиви, оно је већ сломљено, нема у њему одважности.

Први су родитељи одговорни за неуспех деце у животу, а одмах за њима учитељи и професори, јер их непрестано хвале, пуне им главе егоистичким речима. Не приводе их Духу Божјем. Отуђују их од Цркве. Када деца мало поодрасту, па крену у школу са таквим егоизмом у себи, удаљују се од религије и презиру је. Губе богопоштовање, као и поштовање према родитељима и према свима осталима. Постају неукротива, окрутна и немилосрдна. Не поштују ни религију ни Бога. У живот смо послали егоисте, а не хришћане.

Деца се не васпитавају сталним похвалама

Деца се не васпитавају сталним похвалама. Напротив, тако постају егоисти и пуни таштине. Таква деца ће касније, кроз читав живот, желети да их сви стално хвале, макар их притом и лагали. Данас су, нажалост, сви научили и да лажу, а сујетни људи прихватају лажи, оне су им душевна храна. Само ти то мени кажи, па нека је и лаж, нека је и иронија - веле. Но Бог ништа од тога не жели. Бог хоће истину. То, нажалост, сви не разумеју, па чине управо супротно томе.

Ако децу хвалиш стално, па још без расуђивања, њих онда искушава противник ђаво. Он у њима покреће млин егоизма, а она, од најранијег детињства навикнута на похвале од родитеља и учитеља, напредују, може бити, у писмености и знању, али каква вајда од тога? У живот ће ући као егоисти, а не као хришћани. Егоисти никада не могу бити хришћани. Они теже ка томе да их стално сви хвале, да их сви воле, да сви о њима лепо говоре, а Бог наш, Црква наша, Христос Господ наш, то не жели.

Наша религија не оправдава такав начин васпитавања. Она, напротив, жели да се деца одмалена уче истини. Истина Христова наглашава да човека претвараш у егоиста ако га хвалиш. Егоист је заплетен и смушен. Њиме руководи ђаво или зли дух. Пошто узраста у егоиста, први му је посао да пориче Бога и да, као егоист, постане асоцијалан, што ће рећи неприлагодив за живот у друштву.

Треба да говориш истину, да је други човек сазна; иначе га учвршћујеш у његовом незнању. Када другом човеку саопштиш истину, он се сналази, пази, слуша и друге, савлађује се. Тако и детету имаш да кажеш истину. Ако треба, и да га изгрдиш, како би уочило да оно што ради није добро. Шта оно каже премудри Соломон? „Ко жали прут, мрзи на сина својега; а ко га љуби, кара га за времена" (Прич. Сол. 13, 24). Али то не значи да треба да га бијеш тољагом. Тада излазимо из датих оквира и дешава се супротно од жељенога...

У овом правцу усмеравајте и школску децу. Ово је истина. У противном, она постају неприлагодива или асоцијална. Не знају ни шта раде ни куда иду, а узрок смо ми који смо их таквима начинили. Нисмо их водили путем истине, нисмо их учили смирењу ни љубави Божјој. Направили смо од њих егоисте и то је сад резултат...

Има, међутим, и такве деце која потичу од смирених родитеља. Они им, док су још мала, говоре о Богу и о светој скромности и смирености. Та деца не праве тешкоће својим ближњима. Нису склона љутњи кад им се укаже на неку њихову грешку него покушавају да је исправе и моле се Богу да им помогне да не буду себична...

Закључак који следи јесте да треба да научимо децу да живе смерно и једноставно, а не да траже похвале и узвике браво. Треба да их научимо да постоји смиреност, која и јесте животно здравље...

Деца ће се најбоље учити од светих Отаца. Учење светих Отаца помоћи ће нашој деци да науче шта је исповест, шта су страсти, а шта зла дела, и како су свети односили победу над својим рђавим ја. Притом ћемо се молити Богу да се усели у њих.

[1] Мала и велика јектенија, завршни позив.

[2] Кондак Великог канона светог Андреја Критског.

Преузето из књиге "Живот и поуке Старца Порфирија Кавсокаливита" стр. 413-441, "Беседа". Нови Сад, 2005.

Свети Теофан Затворник

РОДИТЕЉСКА БОРБА ПРОТИВ ГРЕХА У ДЕТЕТУ

Тако родитељи отпочињу борбу са грехом који живи у детету. И премда је тај грех лишен тачке ослонца, он ипак делује, настојећи да овлада детињим телесним и душевним снагама, како би нашао себи чврсто упориште. Ово се, међутим, не сме допуштати, те ваља детиње снаге отимати из руку греха и предавати их Богу. Али, како ово деловање не би било без основа, већ утемељено на разумном познавању његовог значаја и предности, потребно је јасно спознати за чим жуди грех који је остао у детету, чиме се храни, преко чега успева да човеком овлада. Основни покретачи који увлаче у грех јесу својеумље, односно љубопитство (знатижеља) у уму, својевољност – у вољи, самонаслађивање – у чувствима. Стога душевне и телесне снаге које се обликују и развијају ваља тако водити и усмеравати да не доспеју у ропство угађања плоти, радозналости, својевољности и самонаслађивања, јер то је јарам греховни, него, напротив, учити дете да се удаљава од њих и да их побеђује, чиме ћемо их, заправо, колико год је то могуће, обеснаживати и обезвређивати. То је главно руководеће начело, коме ваља саобразити читаво васпитање. Зато ћемо у даљем излагању размотрити најглавнија дејетва тела, душе и духа.

Код детета се најпре буде, а затим живо делују, све до смрти, телесне потребе. Утолико је неопходније свести их у разумне оквире и усталити навиком, како би оне касније причињавале што мање сметњи. Примарна функција телесног живота јесте узимање хране. Међутим, у моралном погледу оно представља извор страсти за греховно услађивање плоти или поприште на коме се та врста греха развија и потхрањује. Зато дете треба хранити тако да, омогућавајући му развој телесног живота и пружајући му снагу и здравље, у души не распалимо страст угађања плоти. Не треба се много обазирати на то што је дете мало; потребно је још од најранијег узраста разумно кротити плот која се приклања грубом вештаству и учити дете да њоме овладава, како би и у дечаштву, и у младићком добу, и касније оно било у стању да лако и слободно управља телесним потребама. Тај први "квасац" је веома драгоцен. Од исхране у детињству зависиће много шта и касније. Наиме, ако нисмо будни, ми неприметно можемо да код детета развијемо сластољубље и неумереност у храни – два вида чревоугодија (стомакоугађања), које представља погубну склоност за тело и душу, а стиче се преко исхране. Због тога чак и лекари и педагози саветују:

1) да се одабира здрава и прикладна храна, примеренаузрасту детета, јер једна је врста хране погодна за одојчад и малудецу, а друга за већу децу, младиће и девојке;

2) да се исхрана регулише одређеним правилима, опет ускладу са узрастом, према којима би се одређивало време, количина и начин узимања хране, и

3) да се од једном установљеног реда без потребе не одступа. На овај начин дете ће се научити да не тражи храну усвакој прилици, чим му се прохте да једе, него да чека одређено време; ово су први покушаји опробавања и навикавања себе на одустајање од својих прохтева и њихово ограничавање. Тамо где се дете храни кад год заплаче и чим зажели да једе, оно постаједо те мере раслабљено да се само са болом може одрећи хране.Поред тога, дете постаје самовољно, пошто му полази за руком да измоли или плачући издејствује све што зажели. Исто тако,морају се на разумну меру свести и сан, утопљавање и друге удобности, непрестано имајући у виду циљ, а то је – не распаљивати страсти чулним насладама и навићи дете да се умери. Овога се ваља строго држати током читавог периода васпитног деловања, разуме се, мењајући та правила само у погледу њихове примене, али не и у суштини, све док док васпитаник, навикнут на њих, не почне да се сам стара о себи.

Друга телесна функција јесте кретање, а орган преко кога се оно врши јесу мишићи, оруђа рада, у којима је смештена телесна снага и крепост. Посматрано у односу према души, кретање је средиште воље, и као такво оно је у стању да развија својевољност. Хармонично, благоразумно развијање ове функције, придајући телу покретност и живост, развија радне навике и улива сталоженост и достојанственост. Насупрот томе, нестално и недоследно развијање кретања у деце, препуштено случају, код једних доводи до неумерене живахности и расејаности, док код других изазива апатију, беживотност, лењост. Оно прво доприноси јачању и устаљивању својеглавости и непокорности, које су, са своје стране, повезане са напраситошћу, свадљивошћу, неспутаношћу жеља, док ово потоње доводи до погружавања у плот и предавања чулним насладама. Стога, јачајући телесне снаге, морамо да пазимо да преко тога не распалимо својевољу, те да ради плоти не погубимо дух. А основно правило поступања ради достизања тога циља јесте умереност, непрестано упућивање и надзор. Дете може да буде живахно, али у оно време, на оном месту и на начин који му је допуштен. Воља родитеља мора да прати сваки дететов корак, разуме се, уопштено говорећи. Ако тога нема, дететова нарав лако може да се изопачи. Пошто својевољно да себи слободу и

постане несташно, дете неће бити спремно да се из тог стања поврати у послушност, и одбијаће да слуша чак и најмање захтеве својих родитеља. То се дешава већ и уколико се детету само једном пружи прилика да се својевољно распусти, а шта да кажемо за породице у којима се на ово уопште не обраћа пажња?

О, како је тешко касније сузбити својеглавост, пошто се она већ увелико укорени у телу као у каквој тврђави! Гле, такво дете ни главу неће да покрене, ни руком или ногом да мрдне, ни да погледа када му се наређује! Напротив, оно ће на сваки захтев родитеља реаговати бодро и чило, уколико се од самог почетка пази на његово кретање. Сем тога, нема бољег начина да се дете навикне да влада својим телом од изискивања да своје снаге користи према вољи родитеља.

Трећа телесна функција повезана је са нервима. Из њих исходе чувства, која представљају оруђа опажања и спознавања. Али о овоме ћемо касније. Сада бисмо се задржали на другој најопштијој функцији нерава као средишта телесне сензитивности (осетљивости) – способности примања њему пријатних или непријатних спољашњих утисака. Овде се поставља правило да се тело навикне на лако подношење различитих спољашњих утицаја: ваздуха, воде, промене температуре, влаге, врућине, хладноће, повреда, болова и сл. Онај ко је стекао одговарајуће навике може се сматрати срећним и способним и за најтеже подухвате, у свако доба и на сваком месту. У таквом човеку душа неприкосновено господари телом, тако да он не одлаже, не мења и не оставља послове који му предстоје у страху од телесних непријатности, већ се, напротив, чак и жељно лаћа онога чиме би могао обуздати плот. А то је веома важно. Основно зло у нашем односу према телу јесте љубав према телу и жаљење тела, јер то одузима души сваку власт над њим, чинећи је његовом слушкињом; насупрот томе, онај који не жали своју плот у подухватима које предузима неће бити смућиван бојазнима изазваним слепим угађањем плоти. Благо ономе ко се на ово навикао још од детињства!

Овде је умесно подсетити се и лекарских савета у вези са купањем, временом и местом излажења и шетње, одевањем. Основно правило је да тело не пребива искључиво у стању у коме прима пријатне утиске, него да му се што више омогућава да дође у додир и са утисцима који изазивају немир. Пријатним утисцима тело се раслабљује, док га ови потоњи снаже и крепе; изложено оним првим, дете ће се свега бојати, а суочено и са другима, биће на све спремно и способно да буде постојано и трпељиво у свему што предузме. Овакав однос према телу препоручује и педагогија. Овде смо показали само како се педагошке препоруке могу применити и на развој хришћанског живота. Та примена, наиме, у нашем случају значи да њихово ревносно испуњавање онемогућава да у душу продре штетни и непотребни коров чулних наслада, својевољности, угађања плоти или самосажаљевања, образујући њима супротна расположења и учећи господарењу телом као нашим органом, а не потчињавању њему. А то је веома важно за хришћански живот, који је по самој бити својој слободан од чулности и сваког угађања плоти. Следствено томе, телесни развој детета не сме се препуштати случају, него се мора држати под строгом контролом од самог почетка, како би касније васпитаник био већ припремљен и прилагођен нормама хришћанског живљења, тако да се према њима не односи са непријатељством и неприхватањем.

Хришћани-родитељи који искрено воле своју децу не треба да жале ништа, ни своја родитељска срца, како би ова блага учинили својином својих чеда. У противном случају сва дела њихове љубави и бриге која се касније предузму или ће донети слаб плод, или ће чак остати бесплодна. Тело је обиталиште страсти, чак и оних најстрашнијих, попут

гнева и похоте. Оно уједно представља и орган преко кога демони продиру у душу или јој се приближавају. По себи се разуме да не смемо да губимо из вида све оно што може да пружи Црква, нарочито не ништа од онога што се тиче тела, јер се благодатним даровима Цркве Христове тело освештава, а незасита жудња кроти.

На овом месту ни из далека нисмо све описали, већ смо само покушали да предочимо основне црте и покажемо најопштији правац васпитног деловања на тело, а подробности ће постати јасне на делу. На основу свега овде изнетог може се појмити и какав ваља да буде однос према телу у остало време живота, јер према њему увек ваља поступати на исти начин.

Упоредо са појављивањем телесних потреба, и у души ће се, веома брзо, испољити способности нижега реда, у њиховом природном поретку. Тако ће, рецимо, дете почети да зауставља поглед на различитим предметима – на некима дуже, на некима краће, као да му се једни предмети више, а други мање допадају.

Ово су почеци коришћења чула, за чиме непосредно следи буђење уобразиље (маште) и памћења. Реч је о прелазним способностима између телесне и душевне активности, које делују у узајамној зависности и повезаности, тако да оно што учини једна намах бива пренето оној другој. Ако је судити по значају који у данашње време припада машти и памћењу у нашем животу, онда ће нам бити јасно колико је добро и спасоносно њихова прва пројављивања освештати управљањем на објекте везане за веру. Први утисци, наиме, дубоко се урезују у сећање. Овде ваља имати на уму да душа доспева у свет као “tabula rasa”, те да она тек касније узраста, богати свој унутарњи садржај и стиче разнообразност у активностима. Први материјал, прву храну за своје обликовање душа задобија од споља, од чула, а преко уобразиље. Стога је само по себи очигледно какав карактер треба да имају први предмети (објекти) опажања и уобразиље, како они не би представљали препреку, већ, напротив, подстицај за напредак хришћанског живота у периоду његовог обликовања. Познато је, наиме, да, као што храна са којом се дете најпре сусретне врши приметан утицај на формирање телесног темперамента, тако и први предмети на којима се уставља и којима се занима душа снажно утичу на њен карактер и општи начин живота.

Чулни опажаји у развоју потхрањују уобразиљу; замишљени предмет чува се у сећању, чинећи тиме, да се тако изразимо, садржај душе. Претпоставимо да чула своје прве утиске примају од свештених предмета: очи – од икона и светлости кандила, слух – од свештених песмопоја, и слично. Дете, истина, још није у стању да разуме ништа од онога што му је пред очима, али се и видом и слухом навикава на те предмете и атмосферу која га окружује, а то, испуњавајући срце, удаљава од њега друге и другачије предмете. Због таквих опажаја и осета прве пројаве уобразиље такође ће носити свештени карактер; детету ће бити лакше да замишља овакве, него некакве друге предмете; такве ће бити прве вежбе и први напори његове маште.

Даље, у будућности, лепота и префињеност, које су једном својом страном суштински повезане са облицима опажања и уобразиље, моћи ће да га привлаче једино у својим свештеним видовима.

Према томе, дете ваља окруживати свештеним предметима сваке врсте. Све што би могло да га разврати као негативни пример, саблажњавајућа представа или ствар, треба да је далеко од њега. Битно је да се и касније доследно чува овај поредак. Познато је како је снажно деловање развратних и изопачених представа на душу, без обзира на начин на који је се такве представе дотичу. Како је несрећно дете које, затворивши очи или оставши у самоћи и погрузивши се у себе, осети терет мноштва непотребних,

ништавних, саблажњујућих, страстима испуњених представа! Такве представе на душу утичу исто као што густ, смрадан дим утиче на главу.

Не треба губити из вида ни начин на који делују ове снаге у детету. Функција чула састоји се у томе да гледају, слушају, пипају, једном речју – да истражују и спознају. Зато она представљају прве покретаче знатижеље, која доцније под њиховим утицајем прелази у уобразиљу и памћење, да би, усталивши се у њима, постала необуздани тиранин душе. Разуме се, није могућно не користити своја чула, јер се управо преко њих спознају ствари које треба да знамо у славу Божију и на наше добро. Међутим, њихова неизбежна пратиља је знатижеља, која представља необуздану склоност да се без циља гледа и слуша шта се где и како чини. Како овде поступати?

Свако истраживање неминовно већ представља радозналост. О њој можемо говорити тамо где постоји тежња да се све испитује без поретка и циља, не разликујући да ли нам је то потребно или није. Зато је, дакле, при развијању и усавршавању чула неопходно знати меру и ред, те их усмеравати само на оно што је на потребу, чије неопходности смо свесни; у том случају љубопитство се неће непотребно потхрањивати. Другим речима, дете треба научити да истражује оно што се сматра за њега неопходним, док се од свега другога ваља уздржавати и клонити. У самом истраживању околине треба се држати поступности – не пребацивати се сваки час са предмета на предмет, са једног својства на друго, већ их разматрати једно по једно, старајући се да се стекне правилна представа о њима. Оваква занимања избавиће дете од склоности ка забављању и површности чак и у ономе што је допуштено, научиће га да влада својим чулима, а преко њих и уобразиљом. Тако дете неће без потребе нагло прелазити са једног на друго, неће се, дакле, заустављати и занимати свакојаким представама, нарушавајући свој душевни мир и смућујући се плимама и осекама својих неразумних виђења. Ко не уме да влада својим опажајима и уобразиљом, неминовно постаје расејан и непостојан, вазда мучен својом знатижељом, која ће га бацакати са једног предмета на други, све док му се снаге не раслабе, а све то остаће без плода.

Истовремено са тим способностима рађају се у детету страсти, и тако га оне узнемиравају још од раног доба. Дете још није способно да говори, да хода, једва је некако научило да седи и да прихвата играчке, али већ показује љутњу, завист, тежњу за поседовањем, за издвајањем и слично. Речју, у њему се пројављује дејство страсти. Ово зло, које се темељи на живљењу по плоти, разорно је и погубно. Зато му се ваља супротстављати још од првих његових манифестовања. Тешко је казати како би то требало чинити: све зависи од благоразумности родитеља. Могло би се, међутим, препоручити следеће:

1) да се на сваки начин спречава буђење ових страсти;

2) ако се нека страст испољи, да се журно приступи њеном стишавању смишљеним и опробаним средствима.

На тај начин спречиће се њихово дубље укорењивање или предиспозиција према њима. Ону страст која се испољава чешће него друге требало би лечити са нарочитом пажњом, јер у противном она може да постане господар детињег живота. Најпоузданији начин искорењивања страсти јесте прибегавање благодатним средствима са вером. Страст је душевна појава. Међутим, родитељи у почетку немају начина да делују на детињу душу. Зато је пре свега потребно молити се Господу да Он учини Своје. Доцније ће се ревносни отац, мати или дадиља у овом делу руководити искуством. Када дете постане разумно и самосвесно, биће могућно користити и она најопштија средства која се свима препоручују против страсти. У сваком случају, са страстима се ваља борити од самог

почетка и искорењивати их у читавом периоду васпитања, како би дете стекло умеће и навику да њима господари, пошто се њихови смућујући нападаји не прекидају све до краја живота.

Уколико се строго будемо држали препорученог поретка деловања на тело и на ниже способности, душа ће се тиме изванредно припремити за стицање истински доброг настројења; то ће, међутим, ипак бити само припрема, док само то настројење ваља стварати позитивним деловањем на све детиње снаге на ум, вољу и срце.

ПУТ КА СПАСЕЊУ, Светигора

Татјана Шишова

ВАСПИТАВАЊЕ ДЕЧАКА

Рад са тешком децом даје нам обилан материјал за размишљање не само о самој тој деци и њиховом породичном окружењу него и о мноштву социо-културолошких чинилаца који помажу да се ослаби и без тога нејака дечија психа.

Притом се неретко показује да су представе које постоје у савременој масовној свести о тим или другим стварима – чисти митови. Понекад безопасни, чешће – не баш. Али у сваком случају, одводе на страну од поимања правог стања ствари. И самим тиме спречавају тражење исправних решења.

МИТОВИ КОЈИ ВОДЕ У ЗЕМЉУ ИЗА ОГЛЕДАЛА

Броју таквих, ни у ком случају не безопасних митова припада, по мени, мит о повишеној рањивости мушке психе. Кажу да је женска психа стабилнија а мушкарци, иако се сматрају јачим полом - пре ће бити да то није тачно. У ствари све је управо супротно. Од хиперактивности, аутизма, различитих видова зависности (алкохолизам, наркоманија, зависност од интернета и видео игара) много чешће страдају представници мушког пола а не женског. Мушкарци и живе, као што је познато, краће од жена. Уопште, о чему да причамо - то је неоспорна чињеница!

Међутим, да се прича може о много чему. Можемо да почнемо од тога да, ако су мушкарци увек били такви слабићи, људски род би одавно нестао јер су мушком уделу у сва времена припадали најтежи, најопаснији послови. Пробај да ратујеш са осетљивом, рањивом психом! Или да ловиш свирепе звери и то без ватреног оружија, како су радила многа поколења наших предака. А живот земљорадника? Колико исцрпљујућег телесног рада! Колико, говорећи савременим језиком, стресова и траума! Непрестана претња од глади због неродице (у сваком случају у руској зони ризичне земљорадње), висока смртност младенаца и деце... Ма како да убеђујеш себе да су тада људи на смрт деце гледали другачије (''Бог дао, Бог узео''), свеједно је то било страдање које је требало преживети. За шта је требало немало снаге.

А каква је одговорност лежала на глави велике породице! Савременим људима је тешко чак да представе какво је то огромно оптерећење јер се ми од пелена учимо другачије. За нас је троје деце већ многодетност а петоро или шесторо (средњи број деце у руским породицама до револуције) – само што није знак сумашедства. Нарочито ако ''услови не дозвољавају''.

А те услове треба да нам створи држава, којом смо ми вечно незадовољни, зато што она ''не даје''. То јест грађани заузимају по односу према држави однос пубертетлија који се боре за своја права, али притом тежећи да се уклоне од обавеза. Нећу улазити у појединости да се не би сувише удаљила од теме. Рећи ћу само да је такав поглед на свет нашим прецима био дубоко стран. Пре 150-200 година руски човек би се јако изненадио када би чуо данас модерну реченицу: ''Ја никоме ништа нисам дужан''.

Тако да је савршено очигледно да издржати бреме одговорности могу само јаки људи. И што је бреме веће, то човек треба да буде јачи.

Значи, теза о начално рањивој и осетљивој психи мушкарца не може да издржи критику. Али са друге стране, мушкарци су заиста ослабили што доказује, нарочито, статистика горепоменутих психичких поремећаја.

О чему се ради? Мени се чини да се ради о томе да је мушкарац, ако се може тако рећи, биће више друштвено него жена. Вековима, па чак и тисућљећима свет жене се ограничавао породичним кругом. Оне нису учествовале у друштвеним стварима. Наравно, било је изузетака, али они нису мењали поредак ствари. Мушкарци су обликовали услове живота у друштву, стварали друштвене и државне институте, управљали њима, састављали законе (међу њима и оне који се тичу породице). Вероватно зато њихова психа силније реагује на ситуацију социјално-културног слома. Они брже усвајају нове друштвене поставке, јасније осећају куда дува ''друштвени ветар'', у њима је мање конзервативизма.

У складу са тим, ако социјално-културне промене имају позитивни карактер, дечаци ће стремити да се приближе позитивном идеалу. А ако у друштву иде пропаганда дегенеративних ''вредности'' и модела понашања, мушки део становништва пропада више него женски.

Само неколико довољно свежих примера. 1990-тих година, када је на власти у Русији био председник-алкохоличар и сви су о томе знали, пијанство на послу (између осталог и у веома престижним установама и уредима) постало је скоро незаобилазна појава. И рекло би се да са тим више ништа није могло да се уради. Долазило је до тога да су руководиоци, који нису смели да пију због здравственог стања, слали уместо себе потчињене да одговарају. Тако је било и са нашим породичним пријатељем, који је заузимао веома високо место на чиновничкој лествици. Јадник само што се није пропио, био је принуђен да под претњом развода мења радно место...

Али дошао је на власт други човек и неспутано пијанство на радном месту брзо је прекинуто. Притом за то нису били потребни неки нарочити укази! Просто је међу руководиоцима пијанство ''одједном'' постало не-престижно, а потчињени се оријентишу на руководиоце. Не говоре без разлога да риба смрди од главе.

Други пример. 1990-тих година, када је одозго била пуштена крилатица ''Богатите се!'', многи дечаци предшколског и млађег школског узраста, које су нам доводили на саветовање, су маштали да се обогате. А на питање: ''Шта би волео да будеш кад порастеш?'' заједно су одговарали: ''Бизнисмен''. Сада је машта о богатству (у сваком случају, међу нашим људима) много мање популарна, а професија предузетника у списку ''животних стратегија'', скоро да не постоји. Зато многи желе да постану фудбалери, међу њима и они, којима то јасно ''не стоји'' због здравља.

Шта се променило? Зар је новац изгубио своју важност? Или је предузетништво постало непотребно? - Не, у друштвеној свести је дошло до промене. У јавним гласилима се све више помиње тема неправедно стеченог богатства. Реч ''олигарх'' се тачно

поистовећује са ознаком ''лопов'', а фудбал су почели да промовишу (опет одозго). Фудбалске новости се издвајају, у многим кафеима у сврху привлачења, се појавила могућност да се погледа директан пренос фудаблских шампионата. Друштво је поново нечујно почело да подржава идеју да фудбал одвлачи младеж од штетних навика... Резултат није закаснио да се покаже.

Што причамо о избору професије! Чак и жеља да продуже свој род код многих мушкараца се појављује не на равни инстинкта већ под утицајем друштвених поставки. Ако буде престижно бити оцем велике породице - они ће томе стремити. Ако је, напротив, друштву потребан лик Дон Жуана, коме, из разумљивих разлога, деца нису потребна, многи мушкарци ће одахнути са олакшањем. Обратите пажњу како се само мало њих буни због грубог кршења мушких права у законодавству по питању абортуса, по коме жена може да изврши абортус без сагласности мужа. А ту иде реч о убиству њиховог заједничког детета! Значи такво стање ствари мушкарци стварају.

Они уопште не сматрају то повредом својих права зато што се и у совјетско, а тим пре и у пост-совјетско време многодетност схватала као нешто архаично, што обремењује нормалног човека непотребнми бригама, смета му да се развија, да живи интензивним, потпуним (сада говоре ''квалитетним'') животом. Зато се ситуација када жена, по закону, фактички сама одлучује колико ће деце имати у породици, често чак не обавештавајући мужа о томе што се дешава, многим мушкарцима не чини понижавајућом. Иако је она на самом делу понижавајућа до безумља! А ето пробајте да пренесете ситауцију на нешто друго, вредније у очима савременог друштва. На пример, предложите закон по коме ће жена имати право да располаже станом или кућом, стеченом у браку, не тражећи сагласност супруга за продају непокретности, и чак га не обавештавајући о томе, а да супруг буде лишен таквог права – то ће код свих мушкараца изазвати буру негативних осећања.

Врло јарко се друштвена оријентисаност мушкараца показала у тешким годинама перестројке и пост-перестројке. Пропала је држава, распале се споне које држе друштво; творци друштвеног мнења су почели да уверавају народ да може да се ради све што није законом забрањено. На такав начин, морал је фактички укинут, зато што мноштво ружних поступака, које друштвени морал осуђује, закон није забранио. Подлост није забрањена, блуд и прељуба такође. Пијанство и наркоманија - такође се по закону не гоне. Људи су остали препуштени сами себи: преживљавај како знаш. Ради шта хоћеш. Или немој да радиш ништа.

Кривично дело о паразитирању су укинули, принудно лечење алкохоличара и наркомана су прогласили за штетно, неефективно, да нарушава права човека, чак су и трезнилишта позатварали. Државу су залили јефтином вотком, препунили наркотицима, порнографијом и другим атрибутима западне слободе. И многи очеви породица нису издржали. Сазнавши да нема надзора над њима, они (да не говоримо о неожењеним момцима) су утонули у све свом тежином. Наравно, није се сваки мушкарац тако понашао али то је било (и остало) довољно масовна појава. Мајке су подлегале саблазни да ''узму све што им живот пружа'' много ређе (иако се и то дешавало).

Типична сцена тог времена: жене продавачице са товаром робе вишим од њих самих. Шта је њих терало да се исцрпљују, губе здравље, да се подвргавају разним опасностима, лишавањима, понижењима? Зашто оне нису могле да иду за својим мужевима и оду од неиздрживо тешке стварности? Јер се жестоко пиће није продавало по полној припадности. И надзора над њима, као и над мушкарцима, није било

никаквог. Шта им је сметало да, искористивши некажњеност, брзо склизну низ стрму раван?

Сметао им је мајчински инстинкт. Исти тај који тера малу беспомоћну птичицу да грудима штити птиће од нападача који неколико пута превазилази њене силе и меру. Мајке су жалиле децу више него саме себе. И нису могле да замисле живот без њих, психолошки не разликујући себе од детета, иако оно већ није било мало већ одрасло. Физички су се растајале од њих у време путовања због робе а затим и посла на тржници. Али свеједно, оне су са дететом биле једна целина, породица.

Тај исти инстинкт не дозвољава преовлађујућој већини мајки да одбаце децу – инвалиде. Постоје изузеци, али још увек, не гледајући на више од двадесетогодишњи напад на морал, то су још увек изузеци. Ситуације када отац напушта породицу у којој се родило дете инвалид је толико распрострањена да то више никог не чуди. ''Није издржао притисак'' – обично се говори у подобним случајевима. Израз у духу сада модерне толерантности: као да је објашњење истовремено и оправдање. Шта, кажу, тражити од њега? Па мушкарци су осетљиви, рањиви, то је свима познато...

Све ово ја пишем не да бих повредила мушкарце и похвалила жене. Овде се не ради о разјашњавању питања ''ко је бољи?'' ни о пребацивању кривице на супротни пол. Просто без одбацивања митова који искривљују стварност, нећемо схватити како да се избавимо од искривљавања. Полазећи од лажних основа, нећеш доћи до правилних закључака. Ни до циља нећеш доћи, ако будеш тумарао у магли на неку другу страну.

Наш циљ, ради кога смо навели сав претходни разговор, састоји се у томе да схватимо како у савременим условима да васпитавамо дечаке. Шта радити? Од чега почети?

Сложићете се, постоји огромна разлика између представе о мушкарцима као начелно осетљивим, рањивим створењима и тврдње да није мушка природа сама по себи таква, већ неслагање те природе са особеностима такозваног пост-индустријског, пост-модерног друштва изазива очевидно, видљиво већ голим оком, слабљење мушкараца. У првом случају, осетљива створења треба неговати, љуљати, ако га јачате онда то мора бити врло пажљиво, иначе нежна биљка неће издржати и угинуће. **У другом случају притисак треба да се врши на промену услова, преусмерење микро и марко окружења. На то да се из живота детета максимално уклоне чиниоци који ометају нормални развој његовог мушког начела.**

Наравно, сада је то теже урадити. Лакше је неговати, љуљати и ништа не тражити. **Али ми немамо другог излаза, ако хоћемо да елементарно преживимо.** Футуролошка размишљања о неком пост-човечанству у коме ће све бити другачије су - бестидни блеф.

У крајњој мери, у нашој земљи, на коју су толико векова заредом, оварали чељуст сви које није мрзело, **додатно слабљење мушког начела носи са собом не само губитак животног пространства већ и самог живота.** Наивно је мислити да народ ''сувишне државе'' – тако су без устезања називали Русију 1990-тих година западни политичари – неће бити сувишан на пиру победника.

ШТА СМЕТА УСТАНОВЉЕЊУ МУШКОГ НАЧЕЛА

А шта то конкретно смета у савременом друштву установљењу мушког начела?

Мени се чини да је то, пре свега, усмеравање на хедонизам. Основно усмерење потрошачког друштва. **Ако друштво потребује ''идеалног потрошача'', ако је жеђ за насладом у глави угла, онда се у складу са тим, у човеку у бујним бојама расцветава егоизам, индивидуализам и инфантилизам. Он не расте, не развија се као личност. Мењају се само објекти жеље: уместо дечијих играчака јављају се играчке за одрасле. Али суштина остаје иста.** Човек не управља својим жељама већ оне њега затрпавају, преплављују и вуку за собом као набујали поток малу, лаку дашчицу. А када човек не може да се супротстави својим страстима, о каквој снази воље ми ту говоримо?

Није тешко приметити да све то помаже успеху противника у информационо-психолошком рату, чији је циљ – ослабити могуће заштитнике Отачаства (то јест мушкарце). И сада, ако то погледамо са тачке гледишта на савремено ''проблематично дете'', увидећемо да је тај циљ у заначајној мери постигнут. Ослањајући се на сопствене увиде, а такође на жалбе родитеља и педагога, који једнодушно сведоче да је тешке деце (првенствено дечака) последњих година све више и више, овде наводимо пример портрета таквог детета.

Он се лако узбуђује, лоше концентрише пажњу, брзо се умара, површан је, често нема изражене стваралачке, сазнатељне интересе, а стреми само ка разонодама, лако се подаје лошем утицају, не уме да претпостави последице (прво ради а затим размишља), недисциплинован је. Истовремено је амбициозан, конкурентан, има повишене захтеве, претензије на вођство при одсуству потенцијала за тако сложен задатак. Он је често узнемирен, чак и кукавица али се свеједно труди да замаскира свој кукавичлук разметањем храброшћу. Осећајући себе некажњеним, такво дете пројављује демонстративност и самовољу. Он је емотивно неразвијен, није способан за дубока осећања, односи се према окружењу, чак и према блиским људима потрошачки, као са објектима манипулисања, не додирују га страдања других људи, у случају неке користи за себе лако може да обмане, пење се на главу, не признаје своје грешке, не доживљава право раскајање (бесавестан је).

Управо такви људи улазе у групу ризика за алкохолизам и наркоманију, који су врло делатни начини уништења становништва у фази ''хладног рата''. А при преласку на права бојева дејства, војска која се састоји из мушкараца са сличним профилом понашања, нема шансе за победу. Део њих брзо ће побити а други део ће се разбежати или прећи на страну противника.

Савршено је очевидно да је културно-историјски, не само у нашој земљи, већ и у осталом свету такав тип мушкарца био знак изрођавања (дегенерације), уколико није одговарао основним задацима јачег пола: бити заштитником, изградитељем, хранитељем, главом породице и рода, потпором друштва и државе. И стварање услова при којима се горе наведене негативне особине развијају на штету позитивних, неизбежно води ка томе да се мушка психа изопачи, дух и тело ослабе, живот скраћује. То је запрограмирано.

Постоји још један важан фактор. **Савремено потрошачко друштво стреми да извуче из живота човека сав виши смисао.** Суштина је – у потрошњи и наслађивању. Шта још да се ради? Што си приземнији, утробнији и примитивнији – то си ''жешћи''. **Исмевати све што човека чини човеком. Средства јавног информисања и други канали утицаја на друштвено мнење улажу титанске напоре да би разводнили – а у будућности и потпуно испразнили – традиционална схватања дуга и части, родољубља, љубави и верности.** У Бога - савремени либерал, који даје тон у

постројењу ''отвореног глобалног друштва'', наравно – не верује. А ако и верује, онда у таквог коме одговара Содом у свим његовим појавама (то јест – не у Бога, већ у ђавола). Али међу простим људима, које нарочито отворене идеологије већ и не називају људима већ – ''биомасом'', упорно се пропагира атеизам: разговори о спасењу душе су смешни, то је прекјучерашњи дан, фанатизам, мракобесије, и опет – у перстпективи – религиозни екстремизам.

У нашој земљи, која је већ у XX веку преживела период војинствујућег атеизма, притом не у хладној, већ у врућој фази, са уништавањем храмова и убиством милиона православних хришћана, дела стоје мало другачије. Овде се боре две струје које искључују једна другу. Са једне стране све више људи прилази Христу. Са друге, либерали појачавају нападе на Цркву, трудећи се да је ослабе, како споља тако и изнутра. Исход борбе зависиће од тога да ли ће Русија смоћи снаге да задобије суверенитет и крене по сопственом путу развоја, рађајући хришћанске вредности и одлучно одбацујући све што хоће да их раслаби и уништи.

Али, сам по себи суверенитет (самовласност) нам неће пасти на главу. Да ли ћемо га стећи или не, зависи од сваког од нас. Између осталог, и од тога како ће људи васпитавати своју децу.

НА ЧЕМУ ИСТРАЈАВАТИ ПРИ ВАСПИТАВАЊУ ДЕЧАКА

Једно од најважнијих својстава, сједињених са полом (тих, без којих је мушкарца тешко назвати мушкарцем) је храброст. Развијање те особине на најактивнији начин подстицало се код свих народа у свим временима. Данас са тиме имамо проблема.

Многе породице (не само половичне већ и такве где постоји отац) страдају од претеране брижности. А још и средства јавног информисања набијају страх. Јувеналци (радници социјалне заштите деце-прим.прев.) који примају новац из западних фондова, позивају да се забрани остављање деце до четрнаест година без надзора. Већ има немало случајева када су се огреботина или модрица, које васпитачица примети на детету – а тим пре обраћање у ургентни центар са сумњом на потрес мозга или прелом кости! - претварали у тежак доказ ''грубог поступања у кући''. И мајка је морала да се оправдава пред полицајцем, доказујући да она није чудовиште које жели своме детету зло. Ако се таква пракса укорени и родитељи, са разлогом се бојећи непријатности, почну да се тресу над децом још више, штитећи сваки њихов корак - на васпитање храбрости може да се коначно постави крст. То не сме да се дозволи.

Разуме се, васпитавање храбрости ради се имајући у виду карактер детета, не пренагљујући у раном узрасту, да би се избегла неуротизација. **Али подстицати ту особину у дечацима је савршено неопходно. А данас неретко бива да ни сами родитељи не схватају колико је то важно.** Њих много више занима развој интелекта, истрајности, марљивости, стваралачких способности – свега тога што је неопходно за добро учење и даље усмерење на високо плаћен посао у уреду и.т.сл.

Али, прво, далеко је од чињенице да ће се живот у удобности продужити у недоглед. Ма колико ми то хтели, највероватније тих и миран живот неће проћи без искушења. Друго, и у садашњем, довољно спокојном животу, људи нису осигурани од непријатности разних врста типа напада хулигана. И треће, (а у ствари прво) **ако је храброст једно од најважнијих мушких особина, на њему се, као на основи, у значајној мери заснива мушка личност.** Расудите сами.

Храбар човек – то је човек мужаствени (реч говори сама за себе!). **А мужаственост подразумева и постојаност, и издржљивост, и ''смелост младићску'' и тежњу да се преодолевају тешкоће. И, разуме се, снагу воље без које се не може исковати мушки карактер.**

Живот у савременом граду суштински ограничава развој свих тих особина. Није случајно да се толико дечака ''навлачи'' на компјутерске игре. Не ради се само о томе да је то ''мода'' и ''начин понашања'' у дечачко-момачком узрасту. Много је важнија чињеница да компјутерске игре дају могућност момку да се изађе из стварности и претвори се у правог мушкарца, не развијајући у себи мушке особине већ их заменивши привидом игре. У животу треба ићи у салу за вежбе, сваки дан радити гимнастику, вежбе, које ти нису све обавезно лаке, трпети критике тренера и ударе по самољубљу, када неко други бива бољи.

А ту – затворио се у соби, сео што удобније, укључио ''комп'' кликнуо неколико пута ''мишем'' – и ти си херој, добијаш силу, моћ... Јефтино и гневно! Није случајно да слабовољни, немужаствени (иако, можда крију свој кукавичлук) момци тако често постају зависници од компјутера.

Храбар момак, са јаком вољом, неће губити сво своје слободно време на ту бесмислицу. Он, наравно, може заиграти, али њему ће много занимљивије бити да се бави некаквом активном делатношћу, стваралаштвом, да сазна нешто ново, крене у поход кануом, попне се на гору или се бори са неким не на екрану него у рингу... Тешкоће, невоље њега само подстичу. Он се не боји живота, не бежи од њега као пуж у умиваоник, нема хистеричне реакције, тако карактеристичне за залуђенике компјутерским играма, не глуми трудећи се да сакрије кукавичлук и слабовољност претворним разметањем и самозадовољством. Другим речима, нормални дечак се не понаша као нежна, размажена, свилена госпођица, која, из несхватљивих разлога хоће да преузме улогу заповедника у породици.

Друге – не мање важне, мушке особине су благородство и великодушност. Они не дозвољавају животињској свирепости и суровости да се размашу, не дозвољавају да се руга слабијима, стављају забрану на плиткост и цинизам.

Савремена масовна култура се труди да баци те највредније мушке особине у ђубре. Усиљено се рекламира извештачено, хистерично ''оно'', које се украшава огрлицама и минђушама, које негује кожу лица по свим правилима козметологије XXI века и које се чак не стиди да прошета – још увек, истина, само по подијиму а не и по улици – у сукњи. А за оне који ипак неће да буду женскасти, предлаже се друга могућност: тупи, груби клипан, који се споља и изнутра мало по чему разликује од орангутана. Нећу се удубљивати у ту тему али, колико могу да судим по оценама стручњака, то су два пола ''културе Содома''. Ни једно ни друго немају везе са правом мушкошћу.

Размишљајући о разликама између дечака и девојчица, психолози примећују да дечаци имају развијен ''осећај стада'', вољно признају друштвену јерархију. Они су такмичари, боре се за вођство. Девојчице су осећајније по питању међуљудских односа. Њихово општење је више поверљиво, свака обично има најбољу другарицу, са којом дели тајне. Наравно, и међу девојчицама постоје слабије или јаче личности, али тежња да постану ''вођа стада'', као правилно није им својствена.

И то је потпуно разумљиво. **Предназначење жене је – да буде жена и мајка, да дарује ближњима љубав и нежност. Мушкарцу је, пак, назначена Богом улога началника-**

руководиоца. Некоме – малог, некоме – великог, то зависи од могућности и од тога како те могућности успеју да се остваре, како се устроји живот.

Али не сме се губити из вида код васпитања дечака та најважнија улога. Иначе ће обликовање мушког карактера бити изобличено. Они који су слабији ће бити сломљени, постаће пасивни и малодушни. Природе ће јаче почети да упорствују, да се буне. Разуме се, родитељи не треба да дозволе сину да им командује (данас се то неретко среће јер је родитељима лакше да уступе него да трпе скандале свог потомка). Али како су дечаци јако осетљиви на очување хијерархије, они ће престати да уважавају одрасле који им дозволе да им седну за врат. И брзо испадају из контроле, размазе се, не уче се дисциплини, раду и одговорности.

Без развоја горе наведених особина: храбрости, постојаности, издржљивости, снаге воље, предузимљивости и самосталности, великодушности и благородства – немогуће је бити нормалан руководилац. Ни у породици, ни у друштву, ни у држави.

А не испуњујући своје основно предназначење, мушкарац се не осећа срећним и труди се да се утеши заменама и неретко на крају затупи, узалуд протрећи своје најбоље године. Родитељи дечака испочетка треба да поставе пред себе исправан циљ. А тога се многи сете исувише касно, када је већ и слепоме јасно да момак није спреман за улогу мушкарца. И шта онда радити са тиме– велико је питање.

ДУХОВНО ВАСПИТАВАЊЕ ДЕЧАКА: ИЗАЗОВИ ВРЕМЕНА

Занимање спортом, стицање умећа борбе, камповања, учешће у раду са нагласком на традиционални мушки рад, мноштво херојских примера којима изобилују историја, књижевност, уметност и – слава Богу - савремени живот, то су, речено језиком математике, услови неопходни али недовољни за право мушко васпитање.

У наше време, када духовна борба постаје све жешћа, без духовне основе човек не може да издржи. Све је нестално, призрачно; традиције које макар по инерцији дозвољавају људима да следе добре обичаје предака, су изгубљене, вредности се оспоравају, преокрећу се горе и доле. Очеви у преовлађујућој већини не представљају духовни ауторитет, не могу да науче децу вери и благочешћу. Што значи да нису праве главе породице, ма колико да зарађују новца и ма какве руководеће положаје да заузимају. А синови, када мало порасту, више се окрећу очевима него мајкама. Последњих година, истина, мушкарци долазе у храмове, али се ситуација значајно није променила. **А она треба да се измени из корена јер је друштво у коме је жена духовно, душевно а сада понекад и физички јача од мушкарца, осуђено на самоуништење.**

Притом је, по питању духовног васпитања дечака, такође важно имати у виду њихове особености, свезане са полом. Опажање дечака и девојчица се суштински разликује. Девојчице лакше усвајају емотивно обојен податак јер су оне осећајније, романтичније, усмерене на успостављање топлих, поверљивих односа са предавачем. Њихово опажање је обично конкретније, усмерено на конкретне задатке: где могу да се примене добијена знања?

Мушки склоп ума је другачији – више је аналитичан. Зато међу мушкарцима има знатно више математичара, физичара, философа. Дечаци боље усвајају апстрактне науке. У једном од испитивања проведених на ту тему, број момака са математичким способностима је превазилазио број њихових вршњакиња у односу 13:1[1]. **Дечацима**

је важно да дођу до суштине, да виде дубину и обим проблема. Они лако решавају нове задатке и, за разлику од девојчица, не воле стереотипе. Они су усмерени на нова знања, понављања су им досадна.

Ако се погледа под тим углом на приучавање детета вери, видећемо да је оно, као и светско образовање, данас више прилагођено девојчицама. Док су деца мала, то није толико приметно, многи дечаци такође са задовољством исецају од папира анђелчиће, боје васкршња јаја, наступају у Божићним представама. Али што су ближе младићском узрасту све то, па чак и вежбе борења, походи, поклоничка путовања и сл., им постају недовољни. Они, као и многа претходна поколења ''руских дечака'' (израз Ф.М. Достојевског), почињу да у животу траже дубљи смисао. И, ако код окружења не наиђу на разумевање, траже друге изворе.

А данас је тешко наћи разумевање. Уцрковљени одрасли људи данас су углавном жене. А у момачком узрасту, психологија дечака се јако разликује од женске. Осим тога, родитељи данашњих момака, као правило, пришли су к вери у мање или више зрелом узрасту, успевши да поблуде у тами и на крају изађу на светлост. Зато им се често чини да син извољева: ''Добро, ми нешто и нисмо знали, али теби је смисао од пелена откривена! Иди ухрам, моли се, исповедај се, причешћуј, труди се да не грешиш а кад погрешиш – покај се. И све ће бити добро!''

И то је, наравно, правилно, али дечака не усмерава. Дубоко, озбиљно мушко васпитање је савременим дечацима потребно као ваздух. Решити то питање само снагама свештеника, који су и без тога преоптерећени тако да ни своју сопствену децу скоро не виде, је нереално. Родитељима је важно да то схвате и да се раније позабаве тиме са киме ће дечак да поразговара, да подели своје мишљење и сумње. Најбоље од свега, разуме се, би било да ту улогу узме на себе и достојно испуни сам отац. Тешко је чак и описати, каква је велика срећа за сина да се поноси својим оцем не просто као уваженим човеком, специјалистом у некој ствари, већ и као моралним, духовним ауторитетом.И каква је то велика част за оца у епохи демонстративног срозавања ауторитета, пира неваспитања.

Ако би се у друштво вратило поимање тих ствари, многи очеви би се замислили и почели да се другачије понашају. Јер сви мушкарци, чак и мали дечаци, хоће да их уважавају. Питање: због чега? Данас је то кључно питање. Док његово решење не пређе у духовну раван, **док мушкарци не сазреју до сазнања првостепене важности вере и не почну да се понашају у складу са тим, васпитање дечака ће храмати.** Ма колико да се мајке труде да испуне оно што очеви нису.

ДАО СИ РЕЧ – ДРЖИ ЈЕ!

Учите дечака да држи реч. Некада се то сматрало питањем части и неотуђивим својством мушкарца.Чак су и трговинске уговоре руски трговци и предузетници неретко закључавали речима: ''ударали по рукама (руковали се)''. Не испунити обећање значило је изгубити поверење у свом кругу, бити жигосан као нечастан, низак, непожељан човек. Никакву снисходљивост у даном случају друштво није пројављивало. ''Кад не даш реч – крепи се, а кад даш – држи је'' – захтевала је народна мудрост. А сада нам убацују да је неиспуњавање обећања савршено нормално. У политици – као да другачије и не бива. Али ако оправдавамо нечасност мушкараца на власти, шта онда очекивати од обичних људи: мужева, очева, синова?

Испада, да немаш на кога да се ослониш. Као одговор на твоју молбу, одговарају ти ''да'', али то ништа не значи. Мајка која се вратила кући са посла, редовно види сина са неурађеним задацима, забијеног у компјутер, и гомилу прљавог посуђа у судопери, иако се он преко телефона клео да ће све бити сређено када она буде дошла кући. Обраћати се мужу је такође бесмислено: он ни сам не испуњава обећања. Полице које је требало да окачи пре три недеље су још увек нераспаковане. Па ни физички његово присуство у стану се не види, без обзира на то што је јуче тврдо обећао да ће раније доћи с посла да би радио са сином математику... Нећу продужавати тај реалистични цртеж. Све је и тако сувише добро познато. Рећи ћу само да код жена таква инфантилна неодговорност мушкарца изазива брзи губитак поштовања према њима. Очигледно, зато што то улази у оштру противуречност са архетипским образом мужа као поуздања и ослонца, иза којег је као иза камног зида. Жена може да се помири са многим недостацима супруга, али губитак поштовања за брак је фаталан. Чак и ако се он формално не распадне, жена ће доживљавати најдубље разочарање и и реаговати на одговарајући начин.

Зато, желећи срећу дечаку, њега обавезно – молим опростите за игру речи! – треба учити одговорности (обавезности- прим.прев.), учити да испуњава своја обећања.

Како га учити? Па, уопште, ту нема посебних мудрости. Ако је дечак склон да буде лукав и манипулише, ако тражи награду унапред а, добивши је, не испуњава обећано, тада не треба давати унапред. То треба да буде гвоздени закон који неће моћи да поломе никакви наговори и хистерика. ''Ујутру паре – увече столице''. И никако другачије. А паралелно треба повремено говорити сину (не као укор него просто тако) - да прави мушкарци држе реч. Вреди прочитати причу А.И. Пантелејева ''Часна реч'' и поразговарати о њој. А такође навести примере из живота. Међу њима, примере из живота великих људи, житијне историје.

На пример, сетити се догађаја из житија светих мученика Адријана и Наталије или мученика Василиска. Адријана су пустили код жене да би јој саопштио о дану свог погубљења. А Василиск је замолио стражу да га пусти да се опрости са рођенима.

Теоретски, оба су могла да побегну али они су се вратили у сигурну смрт зато што су хтели да пострадају за Христа и нису хтели да губе своје добро име, да их означе као превараните и кукавице.

И још – не дајте унапред не само толико жељене слаткише и цртаће већ и нешто много важније! – привилегије везане за узрастање. Као што је, исправно, било у сва времена код свих народа. Дете **прво** треба да докаже да је сазрело до преласка у другу узрастну категорију а тек **после тога** је добијао додатна права. А не обрнуто, како се данас често догађа.

ДЕЧАЦИ СУ СПРЕТНИЈИ ОД ДЕВОЈЧИЦА

Дечаци су, просечно, окретнији и шаљивији од девојчица. И то такође није без сврхе. Инертном клипану било би тешко да се избори са нелаким задацима налажења хране, заштите рода, тражења и освајања нових земаља. У поређењу са девојчицама, дечаци имају развијенији осећај оријентације. Сећам се, како ме је поражавало како је мој старији син већ са три и по године показивао мени пут, када сам га возила колима кроз цео град до прабабе. Ја сама још нисам запамтила пут а њему је било довољно неколико путовања да би ми рекао где да скренем а где да идем право.

У дечацима дрема древни инстинкт ловца. Њима је потребан простор, потребна су им пространства, доживљаји. 95% младих луталица су мушког пола. **Проводећи већи део живота у затвореном и прилично тесном затвореном простору – градском стану и школској учионици – дечаци страдају од физичке и психичке депривације (недостатка кретања и неопходних позитивних осећања).** Зато при промени или када истрче из стана на улицу, они почињу да се измотавају, да трче, да се лудирају. Покушаји да се сузбије тај излив енергије доводи до још веће непетости, раста агресивности и непослушности. Многи родитељи примећују да када се дете налази неколико дана између четири зида (на пример због болести) син почиње буквално да стоји на глави. А изашавши на слободу, натрчавши се и наскакавши, успокојава се, постаје послушнији и прилагодљивији. Зато обавезно треба имати на уму те дечачке особине.

Неопходно је тако устројити живот деце да би имали могућност да што више шетају и буду на свежем ваздуху, иду у планинарење, виде нова места, зими да се клизају и санкају, у пролеће и лето – да возе бицикл. Укратко, одрасли су дужни да задовољавају потребе дечака у кретању и освајању пространства.

Седећи начин живота, тај бич варошана, и за одрасле је испуњен мноштвом крајње непријатних болести, а за млади организам, који се још увек обликује, он је просто погубан. Наравно, постоје ствари пред којима треба човек да се смири. Ми не можемо да променимо разредно - предметни систем школских предавања, иако и у оквиру тог система постоје методике које дозвољавају деци да се крећу. На пример, систем В.Ф. Базарног, по којем су учионице опремљене не обичним клупама већ столовима - пултовима и ученици могу да раде или седећи или стојећи. Али то - како дете проводи слободно време - скоро потпуно зависи од родитеља: шта му они дозвољавају, на шта троше средства.

Са тих позиција, боље је не појачавати синовску забаву компјутером и телевизором. Нарочито у радне дане, после школе. Поред других минуса, то је и додатни притисак за очи и хиподинамија (недостатак кретања) која води ка нарушавању рада срца и крвних судова и великог мозга, из чега произилази општа слабост, несаница, умањује се радна способност, снижава се умна активност. Лоше делује и на коштано-мишићни апарат, на рад желудачно-цревног тракта. Укратко говорећи – на цео организам.

У школском узрасту дечацима је важно да вежбају у некој спортској секцији. То даје могућност да се смењују умни напор са телесним, дисциплинује, одвлачи од бесциљног провођења времена.

БАВИТЕ СЕ РАЗВОЈЕМ УМА

Иначе, о умном притиску. Разрушење фундаменталног образовања, учење ученика да раде у главном у оквиру задатих алгоритмова, подучавање у духу решавања стеротипних задатака, скоро погађања правилног одговора у контролним задацима, када контролни или испит више личе на решавање укрштених речи него на озбиљну, дубоку проверу знања - подобни ''изуми'' који сметају нормалном развоју интелекта, за дечаке су просто убиствени.

Мушки ум, радознао, слободан, који тражи самостална решења, показује се ухваћеним у кавез. И хаотичност предавања наставног материјала, одсуство реда и унутрашње логике – свега тога што је било карактеристика класичног образовања – нарочито је недопустиво за аналитички мушки склад ума. Не схватајући смисао, не видећи логику у

произвољном скупу чињеница, паметан дечак се губи. Он не може механички да учи лекцију да би се свидео учитељу (мотив неретко сасвим довољан за девојчице). Занимање ка учењу нестаје, тешкоће се нагомилавају, рупе у знању бивају све веће и на крају основне школе дете, које је толико обећавало, често се претвара у неуротичног тројкаша.

Ако дечака још и посађују од малена да игра видео игре, онда је ствар потпуно пропала. Не само због тога што је то вид зависности, који неизбежно води ка сужењу видокруга, губитку радозналости а често и уопште било каквих занимања осим игара. **Ради се о томе што компјутер, по мишљењу психијатара и психолога, који су изучавали то питање, изобличује мишљење детета, учи га да мисли не стваралачки већ технолошки.** У већини популарних игара нема места за полет мисли и маште, тражење решења се своди на избор раније задатих варијанти (то јест и то су својеврсни тестови) деци се намећу стандардни образци и клишеи. Мишљење се програмира, долази до роботизације личности. Дете се не учи да тражи решења самостално, не учи се да анализира и изводи закључке, већ ради пре свега методом проба и грешака, јер се једино тако може напредовати у многим компјутерским играма.

Обратите пажњу како је много у савременим рекламама момака са отворено тупим, чак дебилним изразом лица. На жалост, у том случају реклама већ не показује жељено уместо стварног, већ у одређеној мери, одражава стварност. Довољно је провозати се метроом, проћи улицама, погледати са стране. А деца се, у већини, не рађају са недостатком на интелектуалној равни, већ савршено нормална, чак и бистра! **Тако да реч иде о типичној педагошкој запуштености и намерном заглупљивању људи у информативном рату, што обилује трагичним последицама како за појединачну личност, тако и за државу у целини. Заглупљени мушкарци не само да не изазивају уважавање код жена (а то значи да губе право првенства у породици), већ често нису у стању ни да схвате оно што се догађа.**

Зато је њима лако манипулисати. А заосталост, несавитљивост, укалупљеност мишљења доводи до заслепљености када човек чак ни под притиском непобитних доказа, не може да прихвати тачку гледишта која се не уклапа у опште стереотипе и или пада у агресију или одлази од реалности у свет компјутерско-телевизијских снова, затупљује себе наркотицима или алкохолом. То јест још више искључује и тако слабу свест.

ДЕЧАКЕ ТРЕБА ВАСПИТАВАТИ У ВОЈНИЧКОМ ДУХУ

За многе родитеље је практично једини начин да задрже омладину од одласка на улицу и даљег, како се изражавају јувенилни борци за људска права ''сукоба са законом'', кадетски корпус. За многе, али не и за све.

За децу са осетљивом психом (например такву која под стресом почињу да имају тикове и опсесије), одвајање од куће и грубо мушко обраћање могу да постану прекомерни психолошки притисак. Ја сам се, у сваком случају, више пута сретала са тиме да су, давши сина у војну установу по савету психолога или сопственом мишљењу, родитељи на крају били принуђени да га лече од неурозе.

А за друге, више ''дебелокожне'' момке, војна образовна установа је заиста спасоносна. Притом, распознати коме шта више одговара, је могуће много раније, не чекајући узраст момка. Колико пута сам слушала од рођака својевољних дечака, да од оних, који су са њима мекани и љубазни, они ''такју ужад'' а страшну учитељицу или строгог

тренера обожавају и слушају беспоговорно. И од злостављања хулигана такав момак неће страдати. Он ће сам, кога хоћеш, ''притиснути''.

Међутим, неретко се догађа и да мајка преувеличава рањивост свог детета. И зато што се он њој још увек чини малим, и зато што многим женама недостаје осећајности од стране мужева, оне траже такво разумевање од сина. А он, користећи се мајчином снисходљивошћу, сасвим не слуша. У тим, на жалост, исувише распрострањеним у наше време, случајевима, када породица не може да се избори са тврдоглавим момком, а он због своје незрелости, још није способан да се труди без контроле и спољње принуде, боље је ипак размислити о упису дечака у неку затворену образовну установу. Не мора да буде војна, али свеједно, у такву где се пази на дисциплину, уче их самоконтроли и самосталности.

Ево шта о томе говори кнегиња Олга Николајевна Куликовска-Романова, удовица кнеза Тихона Николајевича Куликовског-Романова, који је био рођени нећак светог цара – мученика Николаја II: ''Било би правилно после десете године, када је дете већ примило пуно родитељске љубави и нежности, дати га у школу-интернат.

Тамо се дете учи дисциплини. Он код куће може да се развлачи у кревету и да се не умива. А пробајте тако да се понашате у интернату. Деца у колективу обично све раде заједно са свима осталима. У интернату сви устају, иду у реду, иду у учионицу... Што се тиче дечака, јако је важно оживљавати у Русији систем кадетских корпуса...Дечаке треба васпитавати у војничком духу. Дечацима је то потребно. Они уопште не морају да постану војници после завршетка кадетског корпуса. Али ће бити дисциплиновани за цео живот. И стећи ће другове за цео живот. Кадетско другарство је – заувек''.

Олга Николајевна зна о чему говори јер се и сама обучавала у затвореном пансиону за девојке племкиње. ''Да ја нисам научена дисциплини у Маријинском Донском Институту – сведочи кнегиња, - ја не бих издржала та искушења, која су ми пала у удео''[2].

Мајчинско сажаљење (''Како ће он без мене да се снађе, он је тако незаштићен'') у сличним случајевима никако не иде не на корист сину, и ако се тој болећивости пусти на вољу, последице могу бити плачевне.

Као што се десило, нпр. мами тринаестогодишњег Лене К. У детињству он је имао цео ''букет'' болести: бронхиална астма, неуродермитис, гастритис, сколиоза, бесконачни грипови. Мајка га је одгајала сама. Муж је формално постојао али у стварности није учествовао, новац није давао, није се занимао сином већ превасходно вотком. Људмила Вадимовна је ''вукла'' сина сама. Око десете године он је ојачао, иако се није могао похвалити одличним здрављем. Зато се на психолошком плану стање нагло погоршало. Момак се пред њеним очима претварао у ''асоцијални елемент''.

А мајка, схватајући и признајући то, у својој беспомоћнности је говорила да има сувише мек карактер и да нема утицаја на сина. До 13-те године и њој и свима из окружења је постало јасно да, ако се не предузму хитне мере, момак ће сигурно поћи кривим путем. Већ је одбацио све секције, није хтео да учи, крао од мајке и очајнички тражио самосталност, разумевајући под тим могућност да долази кући кад му се свиди (или да не долази уопште) и да ради све што хоће његова лева нога. Људмила Вадимовна је тражила помоћ, молећи да упути дете у добар интернат. У кадетски порпус су одбили да га приме због здравственог стања.

Неки сажаљиви људи су са великим трудом успели да се договоре о пријему Лене у добру затворену школу која се налази иза Москве, далеко од градских саблазни.

Поднели сау заиста гигантски труд јер мајка није имала новца да плати а и са таквим оценама као код Леонида, не у добру школу, већ и у најлошију било је тешко упасти. Осим тога, дечак је и сам непрестано стављао клипове у точкове схватајући да у интернату нема мангуплука. Максимум на који се он сагласио, је био да пође тамо за распуст, да ''само види'' (а за то време су обећали да ће га ''погурати'' из основних предмета).

Али, дошавши на место, Лена, како то често бива са децом, се брзо скрасио, укључио се у занимљив, садржајан живот, који су се педагози трудили да устроје ученицима који, због ових или оних разлога, нису лети отишли кући, спријатељио се са момцима. Затим је почела школска година. Лени је добро ишло из свих предмета, дисциплину није нарушавао, занео се кошарком. Укратко, шта се још могло пожелети? Али ипак, мама је после завршетка првог тромесечја одвела сина у Москву.

Због чега? Зато што је Лена, када га је она посетила, имао уморан (и како се њој чинио, несрећан изглед), он јој се пожалио на умор и на строгог тренера, који их је трерао да раде склекове на песницама. А осим тога, имао је и кијавицу а медицинска сестра није обратила на то дужно поштовање, само је момку дала капи – и готово. А Лена, расејани и неодговорни: поставио је флашицу на ноћни сточић и заборавио. Тако се брзо добија и упала синуса!

Сада Леонид има шеснаест година. Мајка је одавно ’’појела све нокте’’, али урађено не можеш да вратиш. До краја деветог разреда син се, истина, довео у ред, али то је њу тако скупо коштало, да при само помисли о преживљеном, њој сузе лију у потоцима.

У овом тренутку момак не учи, не ради, до четири спава, затим се негде мува или седи за компјутером, са псовком и претњама извлачи од мајке паре, краде по супермаркетима, пијанчи. На здравље, наравно, не мисли.

Људмила Вадимовна убеђује себе и окружење да, иако ствар још није дошла до наркотика, њој више личи на психотерапију... У последње време се Лена повезао са навијачима. Шта ће бити даље – боље не мислити. Један од његових пријатеља, старији три године, већ робија за убод ножем, другоме су у тучи сломили два ребра и кључну кост.

Случајући ту сагу, која са сваком главом постаје све кошмарнија, човеку дође да узвикне: ''И шта сте добили, штитећи сина од строгог тренера и од кијавице?'' Шта ту има и да се пита? А Лену су чак хтели да пребаце са временом у кадетски разред – у интернату је био и такав – ако би се добро показао...

А КАКО СУ РАНИЈЕ ВАСПИТАВАЛИ ДЕЧАКЕ?

Размишљајући о васпитању, поучно је обраћати се опиту сакупљеном у народу. Рецимо, како су васпитавали дечаке руски сељаци који су сачињавали превладавајућу већину становништва до револуције?

''Одсуство крепке власти и одговарајућег надзора од стране оца, поткрепљеног праксом примене силе, сматрало се узроком беспоретка у породици, распуштености, недисциплинованости деце, свађа и туча међу њима – пише В.Г.Холоднаја у чланку ''Очинско кажњавање у васпитању дечака-момка код Источних Словена при крају XIX – почетком XX века»

- Код Руса, непотчињавање очевој вољи утврђивало је звање ''непоштоваоца'', ''непослушног'' на сину, сматрало се позорним и могло је постати разлогом истеривања из куће без положеног дела очевог имања''[3] . Код Малоруса (Украјинаца, прим. прев.) чак је постојала пословица: ''Ко не слуша тату, слушаће џелата'' («Кто не слухае тата, той прослухае ката»).

''До завршетка младеначког узраста – продужава аутор – отац, који у ритуалима ''очеловечења'' (при првом превијању, крштењу, постригу) представља символ приопштења породици, роду, а за дечака символ мушкости, у васпитању сина скоро да није ни учествовао... До 5-те, 7-ме, а некада и до 12-те године, деца су се налазила под бригом мајке, на њој су лежале основне обавезе у вези са негом и одгојем деце. Глава породице је испуњавао улогу општег надзора, њега су призивали као виши ауторитет, када је дете нарушавало правила, али казна у том периоду није била његово искључиво право (прерогатив)''.

''Отац мало општи са њима јер му они још нису помоћници. Он их само у ретким случајевима кажњава, а навећим делом то ради мајка'' – саопштавали су извештачи из Вологодске и Костромске губерније.

''Бићко (отац) не бије дете за ништа. Лети он нема времена да се нађе са децом, а зими само увече: седа их на колена, прича им бајке''[4].

У Вологодском крају, док су синови били мали, називали су се ''мајчина деца''. Милујући их, она је отворено говорила: ''То је још увек мој син'' Од 12-те године, како су само синови почели да помажу оцу у пољским и другим мушким пословима, они су излазили испод надзора мајке и, за разлику од ћерки, постајали су ''очевом децом''. Сада је мајка општила са синовима мање а прерогатива васпитања а то значи и похвале и кажњавања је прелазила на оца.

Син, кога је до одраслог узраста васпитавала мајка, без мушког учешћа, исмевао се у народу као размажен, неспособан, неспретан. Њему су давали надимак ''мамицин син'', који говори сам за себе. 1772. године, сељанка-удовица из Томске губерније ''саопштавала'' је у Бердској судничној избиа да има ''код себе сина Федора...кога неко треба да научи ратарству и вођењу дома'', и молила је дозволу да се пресели заједно са сином код девера. ''Посматрачи једнодушно потврђују закључак о изузетној улози оца и уопште старијих мушкараца у породици, у васпитању синова'' – саопштивши ту чињеницу, појашњава историчар Н.А. Миненко[5].

Према деци од 5-7 година су се односили благо, скоро да их још нису кажњавали, за многе прекршаје и несташлуке су им гледали кроз прсте. ''Још је он мали, нема памети – говорио је отац о сину – порашће, доћи ће у памет, па ће радити, а сад, шта да радиш? Ти га данас казни за то а он ће сутра исто то да ради''...

Како су само деца ''долазила у памет'', однос ка њима је постајао строжији и захтевнији, њих су почињали да ''уче'' т.ј. да их грде и кажњавају за несташлуке и непослушност. Нарочито су строго поступали ако се дете безобразно понашало пред одраслима, сметало им и није слушало примедбе; поновљену казну (''клин се клином избија'') могао је да залужи и тај ко је, добивши своје, дуго кукао и плакао''. [6].

Радно васпитање дечака почињало је прилично рано. У сељачкој средини јако су се ценили здрав разум, штедљивост, спретне руке. ''Већ трогодишњи малиша помаже мајци: чисти кромпир, мете под, налази очев појас, скупља у чашу расути грашак, тера кокошке из баште'' – саопштавали су на крају XIX века из Новоладошког ујезда Петроградске губерније [7].

Затим су се дечаци постепено приучавали мушким пословима. Са 6-7 година они су већ утеривали стоку у двориште, са 8-9 су водили коње на појење, ишли су заједно са старијим момцима на ноћну испашу коња, учили да јашу коња и да управљају њиме, носили одраслима обед у поље.

До 9-10 година (у неким местима мало касније) дечак је умео самостално да оседла коња, помагао је оцу при дрљању, слагао је снопове у амбар и млатио их.

Дечак који је водио коње при дрљању називао се ''дрљач'' (бороноволк-рус.). Достизањем узраста дрљача (10-15) година, поносило се не само дете већ и цела његова породица. Чак је постојала пословица ''Свој дрљач више вреди него туђи радник.'' Паралелно су дете обучавали разним занатима неопходним за вођење сеоског домаћинства. У зависности од карактеристика овог или оног места, то је могла бити обрада дрвета или коже, плетење обуће од лике, канапа итд. Учили су се дечаци и риболову и лову. Све то се дешавало под надзором старијих. Нарочито строго се одсецала лењост.

Обично до пунолетности, а некад и раније, са14-15 година, породично кажњавање се окончавало. За грешке више нису кажњавали батинама већ су се трудили да убеде речима. Што је старији био син, то су се са већим поштовањем према њему односили старији. Да казни одраслог сина за непослушност, непоштовање или нанесену оцу увреду, могао је само заједнички суд. По жалби родитеља, управа је могла да казни затвором или јавним батинањем, при чему сеоске и друге општинске власти нису имале право да откажу учешће.

Увређени отац је окупљао људе и молио суседе да истуку сина у присуству свих. Таква крајња мера је покривала сина срамотом, супротстављала га заједници и фактички га изузимала из сфере размножавања, зато што се јавно батинање пунолетног момка сматрало неизбрисивом срамотом, девојке су одбијале да се удају за њега.

Основом за чврсти систем ограничавања активности дечака-момка служиле су представе о стихијности, неконтролисаности његовог бића.

Велика пажња поклањала се и херојском васпитању синова. У народној свести високо су се цениле вође и војни хероји, који су донели славу Русији. Тип народног вође Древне Русије представљен је кнезовима, вођама чета... У њиховим подвизима ценили су се како лична праведност, тако и национално служење – то што су они, не штедећи свој живот, штитили своју земљу. Јако су се поштовали и прости људи који су се жртвовали ради Отачаства.

На крају XIX века један од дописника из Гжатског ујезда Смоленске губерније, саопштио је Етнографском бироу да је ''народу пријатно да слуша о личностима која су се принела на жртву Русији...Подвизи многих непознатих личности, пројављени за време Отаџбинског рата 1812. године, изазивали су понос народа и дубоко уважавање према непознатим јунацима чији се спомен предавао од старијег ка млађем''[8]. Идеал смелог, силног, верног Отачаству војника, поузданог друга и пријатеља прожима цео фолклор – од епских до каснијих војничких песама. Значајна је и чињеница постојања војничких песама – њихове теме су биле блиске сеоском становништву. Од времена Северног рата, када је војничка маса први пут наступила у улози колективног јунака руског епоса, те песме скоро да постају основне у руској историјској поезији[9].

Онај кога су звали на војну службу у очима народа био је заштитиник Отачаства и постојано је осећао уважавање својих мештана, свих житеља округа. Испраћаји у војску су се одржавали торжествено (празнично – прим.прев.). Новајлију су благословљавали

родитељи а такође и кум и кума. Повратак војника са службе такође је био догађај за цело место. Мноштво народа сакупљало се тада у кућу да би послушали његове приче о нашој војној сили.

Тема борби, војничких подвига у прошлости и садашњости, била је стална у време разговора при сусретима одраслих, често у присуству деце. У причама о ратовима основна пажња се поклањала успесима руске војске.

Лоше вести су пролазиле у народ периодично а несрећама нису придавали нарочити значај, будући уверени да непријатељи не могу да победе Русе, да ''сам Бог, Мајка Божија и свети Никола Угодник, то неће допустити''[10]. Другим речима, код будућих поколења мушкараца се васпитавао оптимизам и вера у победу.

Песимистична расположења, тако распрострањена у последњим десетлећима међу нашим становништвом, нису била популарна иако су и услови живота били куд и камо тежи од садашњих, а и порази, као што знамо из историје, су се такође дешавали.

Бојати се, избегавати тешкоће и искушења, крити се за леђима другара сматрало се срамотом. Ево какво је занимљиво сведочанство о карактеру представа кубањских козака оставио војни дописник са Далеког Истока у периоду Руско-јапанског рата 1904-1905. године. Једном приликом је разговарао са кубањским извиђачем – тако су се називала посебне јединице које су вршиле обавештајне, диверзионе задатке итд. Може се рећи да је то био пандан савременим специјалним јединицама.

''Високи, силни као храст, козак-кубањац горко се жалио на то што су га назначили за развоз.

- ''Зар сам ја због тога дошао овде? Само да узимам коње и возим жито? Шта ћу кући рећи, када ме буду питали како сам се тукао са Јапанцима?''

Искрена туга сијала је на енергичном лицу...

-''А зар нису могли тако да ураде – продужавао је козак – да све нас извиђаче пребаце у строј а на наше место у возу да назначе резервне војнике? Међу њима има сасвим слабих мужика'''' [11].

Татјана Шишова

---

[1] Богуцкая Т. Мальчики предпочитают соперничать, а девочки – сотрудничать // Домашнее воспитание. 2004. № 2. С. 3–4.

[2] Куликовская-Романова О.Н. Я вижу преображение России // http://www.ruspred.ru/arh/23/25rr.html.

[3] Мужской сборник. Вып. 2. М., 2004. С. 170.

[4] Дерлица М. Селянські діти // Етнографичний збірник. Львів, 1896. Т. 1. С. 131.

[5] Миненко Н.А. Русская крестьянская семья в Западной Сибири (XVIII – первая половина XIX в.). Новосибирск, 1979. С. 121.

[6] Холодная В.Г. Отцовское наказание в воспитании мальчика-подростка у восточных славян в конце XIX – начале XX века // Мужской сборник. Вып. 2. С. 175.

[7] Листова Т.А. Традиции трудового воспитания в деревне. Русские. М., 1997. С. 115.

[8] Буганов А.В. Воин-герой в исторической памяти русских // Мужской сборник. С. 200.

[9] Там же.

[10] Там же. С. 200–201.

[11] Тонконогов И. Наши казаки на Дальнем Востоке // Сборник рассказов корреспондентов и участников войны, помещенных в различных периодических изданиях. СПб., 1907. С. 28.

Превод: Православна породица

Татјана Шишова

ВАСПИТАВАЊЕ ДЕВОЈЧИЦА

Уврежено је мишљење да је лакше васпитавати девојчице него дечаке. Кажу, дечаци су немирни а девојчице много мирније. Па и мајкама је лакше да их разумеју – ипак је то женска психологија... Али, при погледу изблиза, како то често бива, показује се да такво мишљење не одговара стварности.

Када се замислиш о васпитању озбиљно, покаже се да још није јасно чијим је родитељима лакше: дечака или девојчица. Јер XX је век открио пред женама невиђене могућности али је истовремено положио на њих бреме огромне одговорности. Добивши равна права са мушкарцима, жене су добиле могућност да уче, раде, баве се политиком, да самостално решавају своју судбину. И све је, рекло би се, ишло одлично само да породица није пукла по шавовима. Времена је жена имала довољно за све, осим за децу и мужа.

Промена начина живота и психологије је довела до развода. Разводи су кварили дечје судбине. Деца су, одрастајући, копирала родитеље и на такав начин се поколење за поколењем увлачило у порочни круг...
Данас се од три породице распадају две и томе се не види крај. Ја сам се, не једном, сретала са чињеницом предаје психологије мајке - ћерки јединици у трећем – четвртом колену: прабаба се развела и васпитавала кћер сама. Та, кад је дошао ред, такође није могла да живи са мужем и предала је свој горки опит својој кћери. Ћерка, опет, није извукла одговарајући наук из тога што се десило, што је имало за последицу да је остала сама са детенцетом на рукама.

И ето сада, та порасла девојчица се мучи са својом ћерком, жалећи се на њено понашање али истовремено изграђујући у њој карактерне црте које ће је, скоро сто посто, учинити неспособном да се сложи са мужем. Јер су негативни стереотипи понашања са супротним полом у тој породици већ толико укорењени, да их је превазићи јако тешко. То је као бреме наслеђа: сваком поколењу оно бива све теже и теже.

Занимљиво је да се у целом свету већина развода извршава на женски захтев. Зашто? Не чини вам се то чудним? Јер жене су током хиљада година традиционално наступале у дијаметрално супротној улози – улози чуварке породичног огњишта!

Значи, дошло је до драматичних промена у женској психологији и карактеру. И здање породице почело је да се урушава, сахрањујући под рушевинама све: и мушкарце и децу и, наравно, саме жене.

Тако да се долази до тога да васпитати девојчицу у наше време – није прост задатак. На шта је усмеравати: на породицу или каријеру? Шта подржавати а какве црте се трудити пригушити?

Једној ствари од детињства треба учити дете, главно је - активност и независност. И нешто сасвим друго – васпитавати благост, попустљивост, састрадавање. То јест особине које олакшавају породични живот, али које су неспојиве са отрцаним представама о вођству (лидерству).

Избор је, свакако, на родитељима. (Друго је то што ни издалека не испада увек онако како бисмо ми хтели. Како се каже, ''Човек предлаже а Бог располаже''). Али, мени се чини да избор треба да буде свестан. А за то је неопходно јасно представити себи последице свог избора. Међу њима и доста удаљене.

ГЛАВНА ЈЕ – ПОРОДИЧНА СРЕЋА. ОСТАЛО ЋЕ СЕ ДОДАТИ.

Многи одрасли који су се на сопственом искуству уверили како је деци чија мајка ''изгара'' на послу, сматрају да девојчице треба усмеравати, пре свега, на саздавање јаке породице. А остало ће се додати.

Вероватно ће се то некоме учинити чудним. ''Ништа се ни са чим не слаже, каже он. Ако ставимо породицу у главу угла, на посао се може заборавити.'' Или посао или каријера. Не догађа се да човек улаже своје напоре у једно а да се друго дешава само од себе.

Али ма како да је чудно, у датом питању та железна логика се увек изнова показује нетачном. Мада, ако се удубимо, шта је ту чудно?

Код жена са нелаком личном судбином се често искривљује карактер.

Чињеница? – Чињеница.

Многе се озлобе, постану преосетљиве, раздражљиве, амбициозне, осветнички детаљисти. То, се наравно, не одражава на најбољи начин на њихове односе са сарадницима, а значи и на каријеру. Конфликтан човек ствара себи непријатеље, сарадници теже да се избаве од њега.

А ако су, рецимо, код жене у породици стално скандали? Ако су се деца измакла контроли? Ма колико да мајка одагнава од себе тешке, узнемиравајуће мисли, оне никуда неће отићи и свеједно ће јој сметати на послу. Да, повремено ми забијемо главу у посао, трудећи се да заборавимо. Али тада посао постаје својеобразни наркотик. А било која наркоманија не доноси добра.

Како често у наше дане жене маштају о каријери, у дубини душе се жалећи што морају да траће време на васпитавање детета које су родиле! Али ако се нешто деси са њим – испадне да то није ништа пријатно. Само да је дете живо и здраво.

''Сво Ваљино детињство ја сам путовала по теренима. Мени се тако свиђала професија геолога! Маштала сам да постанем доктор наука, предвиђали су ми блиставу будућност. Ваља је остајао са мојим родитељима. Он је туговао, плакако, молио: ''Мама не иди!'' Затим је одрастао и наизглед се привикао. А онда, са тринаест година, одједном је постао некако туђ, уђутао се, почео да се сукобљава са децом, са учитељима. Ја сам се узнемирила, трудила сам се да више будем код куће. Затим сам и посао напустила да бих више била са дететом. Али било је касно. Сада њега нема (дечак се убио – прим.аут.) и ја схватам да ми није потребна ни дисертација, ни руководећи положај, ни путовања у иностранство...''

Колико мајки препознају себе у тој мучној исповести непознате жене, која ми је пришла после мог наступа у неком клубу или бибилиотеци?! Наравно, не завршавају све историје тако трагично, али општи смисао остаје исти: **градећи каријеру на уштрб васпитања деце, жена губи на оба поља.**

МАЛО О МИНУСИМА "БЕСПОЛНЕ ПЕДАГОГИЈЕ"

Измена традиционалних улога и модела понашања увек обилује лошим последицама. Иако некад то не бива очигледно одмах. Последњих година не само код нас већ и у другим земљама, све чешће се чују гласови у заштиту одвојеног васпитања дечака и девојчица. У једној енглеској кнежевини су недавно спровели опит и показало се да је успех у одвојеним одељењима виши него тамо где су дечаци и девојчице учили заједно.

Чудно? – Никако!

Ради се о томе да и физиолошки и психолошки дечаци неколико година касне за девојчицама.

Зато када уче заједно, код дечака се развија комплекс неуспешности. У основној и средњој школи они су и растом нижи од девојчица и физички су често слабији и неуреднији. Њихове свеске су аљкаве, рукопис још гори, оцене у складу са тим... Све то, као што схватате, не подстиче код дечака жељу да боље уче... А када дечаке не ставите намерно у губитнички положај, они се осећају спокојно и показују много боље резултате.

А, са друге стране, девојчице, које обично почињу раније да се занимају за питања пола, не забављају се при одвојеном учењу на часовима, не гледају лево-десно, не добацују се папирићима...

Недавно сам била у московском забавишту где такође спроводе покушај одвојеног васпитања дечака и девојчица. Часови и шетње су им заједнички, а остали живот у вртићу: храна, спавање, играње – су одвојени.

Била сам тамо и помислила: ''Тако и треба! Колико сам последњих година слушала о промашајима ''бесполне педагогије'' (тако су прозвали педагогију која не узима у обзир пол детета) и о неопходности васпитања детета у складу са полом. А ето оно је код нас ту, под руком.

Нормално, без непристојности, без разоткривања онога што се традиционално сматра код нас не-дечијим, без циничног гледања кроз кључаоницу...''

Са децом у том вртићу не преувеличавају тему ''откуда сам дошао'', већ им просто сваки дан предлажу обрасце прихваћеног мушког и женског понашања.

Дечаке уче да буду храбри, издржљиви, пажљиви у односу према девојчицама.

А о девојчицама ћу рећи мало подробније. Када дођеш на њихову половину, сетиш се романа Золе ''Дамска срећа''.

Чега само тамо нема! Дневна соба са минијатурним меким намештајем и уметнички нацртаним камином. Мини-кафе са сунцобранима и чинијама за сладолед, направљен од белоснежне вате. Празнични сто са мноштвом јела, умешених од теста и обојених бојама. Лутке са колицима и гомилом хаљина. Право женско царство у коме је свака девојчица – мала принцеза. Оне се и држе у складу са тим.

Таква неусиљено права леђа имају само балерине, а кретање поражава женственошћу и грацијом. Иако су, тек дошавши у вртић, многе девојчице по манирима подсећале на дечаке. Нарочито оне које имају старију браћу. Мада се и код друге деце понашање није одликовало грациозношћу, јер је у вртићу немало деце из сиромашних породица где су грубост и агресивност – норма живота.

Али овде се девојчице брзо мењају. Притом без нарочитог притиска са стране одраслих. Просто у тим ушушканим и некако врло благородним условима, понашати се неотесано – је неприродно. А деца лако препознају неискреност.

Долазећи на половину девојчица у госте, дечаци јавно бивају запањени од обиља ''украшчића'' и са олакшањем се враћају на своју половину, ка навикнутом мушком окружењу: сабљама, пожарним шлемовима, војницима, Али притом, код њих се не јавља искушење да разруше девојачки рај. Иако, иначе, дечаци из чиста мира девојчицама кваре игру да би пројавили своју надмоћ над плачљивицама и размаженицама. То је њихов начин да ''означе територију'', покажу ''ко је бољи''. И док је вртић био обичан, мангупи, природно, нису пропуштали прилику да напакосте девојчицама. Али овде, када немају шта да деле, они не само да не дирају девојчице већ их са задовољством пуштају напред, уступају боља места и томе слично.

ВАСПИТАВАЊЕ ЖЕНСТВЕНОСТИ

По мени, основни проблем васпитавања данашњих девојчица - то је васпитавање женствености. Звучи као бесмислица. Зашто васпитавати оно што је заложено самом природом?

Међутим, десила се једна парадоксална ствар: у борби за равноправност жене су однеле победу али су као последица тога, прешле да играју на туђем пољу а своје положаје су предале, изгубиле су женску благост, чистоту и наивну милостивост која тако погађа јаке мушкарце.

Данашњи стил је – упоран, агресиван, дрзак. Младе девојке се труде да не заостају за момцима: псују, тренирају карате и ву-шу, пуше, пију, ''мењају партнере'', све чешће ступају у банде. Женственост се многима чини непрестижном, схвата се као пројављивање слабости. Опонашајући другарицу Хи-Мена, способне су да оборе противника на леђа.

Њих је заиста тешко и замислити као нежне, брижне мајке.

Већина данашње уличне књижевности за младе девојке распаљује чулност, предлаже им помисао о дозвољености, па чак и пожељносто брачних односа у младалачком узрасту и представља у виду обрасца лик безобразне, самоуверене, нетрпељиве јунакиње која се не стиди да се набацује момцима (она то назива ''да узме своје''), често се понаша као готова проститутка, испред свега ставља сопствено задовољство а затим, природно, нарушава ''застареле'' моралне норме, сматрајући их глупим, тешким предрасудама.

Једна од основних особина такве девојчуре је – разуздана самовоља са лепим именом - ''жеђ за слободом''. Родитељи је, наравно, ''не разумеју'', ''сметају јој'', ''гуше је''. Притом је све описано тако да би код девојчице изазвало саосећање према тој јунакињи и усхићење њоме. Она се приказује као паметна, смела, независна, успешна. На крају књиге, њу, као правило, чека срећа.

И заведене девојчице почињу да подражавају вољене хероине, не слутећи да упадају у замку. Игра на туђем пољу је опасна ствар. Одбацивши природне женске особине: скромности, благости, брижности, умећа трпети и састрадавати – девојчице, ни саме не подозревајући, одречу се своје природе и прелазе у другу категорију. Не, не у категорију мушкараца. То је ионако немогуће. Ма колико да антилопа нацрта шара на кожи, она неће постати тигар. А може да постане предмет подсмеха у животињском царству.

Тако је и са ''напредним'' девојкама. У почетку им се чини да су стекле слободу и независност, да је цео свет под њиховим ногама, сви су спремни да им удовољавају, сви су као луди због њих. Али врло брзо се разјашњава да момци гледају на њих као на ствар, објекат употребе. Зашто да је чува када за копејку, па и за џабе, може узети другу?

Зашто, нарочито, да буде другачије? У друштву потрошње ствари су међусобно размењиве. А осећања, немири... Па то је смешно. Каква осећања има ствар?

Зато бих ја родитељима који озбиљно размишљају о будућности ћерки, посаветовала да уделе повећану пажњу управо романтичном васпитању девојчица. Не бојте се да ће то бити у противречности са животом, који је, наравно, тежи него у романима Ш. Бронте (иако и није потпуно циничан, како се труде да нам наметну ''жути'' медији). Романтизам на чудесан начин јача душу. Тим пре што он одговара самој женској природи.

- Не ограничавајте се књижевношћу – наравно, њеним класичним, квалитетним обрасцима. Причајте девојчицама о вашим рођакама и познаницама које ви сматрате достојним образцем за подражавање.

- Сетите се наше и стране историје. У њој је немало примера женске доброте, чистоте, самопожртвованости, милосрђа.

- Чешће стављајте девојчицу у положај да мора да се о некоме брине. И наравно, примећујте како је то велико достојанство! Признање заслуга је огроман подстрек за дете али га многи родитељи, на жалост, до данас пренебрегавају.

- Не појачавајте интерес девојака према козметици.

Данас неке маме, наслушавши се савета о томе како је важно од малена учити девојчице да се шминкају и брину о кожи (кажу, у томе се и састоји васпитавање женствености) купују десето-дванаестогодишњим девојчицама ''дечји'' кармин или ''дечју'' сенку за очи. А ето, по схватању девојчица, употреба козметике је – јако важан корак на путу према животу одраслих.

И храбрећи такве кораке, маме невољно усмеравају девојчице ка свему осталом, што је повезано са савременим схватањима одраслости код младих. Ето, са пет година девојчица пита да налакира нокте ''као мама'' и иде да се игра ''маме''. А са дванаест, нашминкане девојчице иду на сасвим друга места и играју се других, већ не тако невиних, игара.

МЕКО ПОБЕЂУЈЕ ТВРДО

''Али ипак, питаћете ви, зашто су једне девојчице – мале принцезе а друге – мали разбојници? Зар није ствар само у васпитању?''

Наравно да није. Јако много зависи од карактерних особина детета, од његовог темперамента. Мале разбојнице често бивају хиперактивна деца. Или демонстративне девојчице којима се свиђа да привлаче пажњу, макар и негативну. А догађа се и да просто има авантуристички карактер. Осим тога, јако пуно зависи од примера који се даје детету. Девојчице које расту у породицама где имају старију браћу, често (мада далеко не увек) подражавају дечаке.

У сваком конкретном случају треба схватити разлог ''разбојничких'' испада кћери и размислити како је усмерити на нешто позитивно. Сложићете се да између бандитке и загрижене планинарке постоје ''две велике разлике'', како говоре у Одеси.

Али, уопште узев, занимљиво је да у том дечјем вртићу, о коме сам говорила, где је приступ према дечацима један а према девојчицама други – чак и непоправљиве мале разбојнице, постепено постају љубазне и послушне.

''Меко побеђује тврдо'' – гласи стара кинеска пословица. И та древна мудрост ми се данас чини да не може бити савременија.

Татјана Шишова, члан Савеза књижевника Русије, психолог, мама троје деце

http://www.logoslovo.ru/forum/all/topic_1061/

Превод: Православна породица

Татјана Шишова

РАДИ КАО СВЕ? ВАСПИТАЊЕ ЦЕЛОМУДРИЈА КОД ДЕВОЈЧИЦЕ

У саверменом ''цивилизованом'' свету, у сред тоталног одрицања од традиције, разговор о девојачком целомудрију прима се као архаизам. Али ипак, напредна психолошка и медицинска наука нас, не без разлога, приморавају да сумњамо у разумност пренебрегавања основа по том питању, а такође показују и печалне последице сексуалне распуштености омладине.

МЕЊАЈУ СЕ ВРЕМЕНА АЛИ НЕ И СУШТИНА

Русија је земља са хиљадугодишњом хришћанском културом. Зато су код нас увек придавали огроман значај женском целомудрију. Што је потпуно логично, пошто се као идеална жена за хришћанске народе јавља Пречиста и Пренепорочна Дјева Марија. Губитак девојачке части сматрала се великим грехом и срамота је падала на целу породицу.

Сексуална револуција, која је код нас дошла 30 година касније него код западних држава, приметно је променила однос родитеља према васпитању целомудрија код ћерки. Већ нису ретки случајеви када се одрасли спокојно односе не само према ванбрачној заједници младих парова (у градовима ће то брзо постати нова норма), већ и према полним односима 14-15-то годишњих адолесцената. Неко са уздахом признаје да не може да утиче на кћер (иако она живи са родитељима под истим кровом и потпуно зависи од њих финансијски), а неко у томе не види ништа страшно.

Времена су се променила, говоре они, главно је само, да не дође до нежељене трудноће.

Такви људи расуђивање о целомудрију прихватају као безнадежни архаизам и мрачњаштво. Али опити у области васпитања – ствари су крајње опасне, пошто је резултат унапред неизвестан.

Последице сексуалне револуције на Западу сведоче о потпуној пропасти експеримента у датој области. На крају 1950-тих година, отприлике 10 година до почетка те револуције, генијални амерички психолог руског порекла, Питирим Сорокин, упозоравао је о страшним последицама ''опседнутости сексом'' (иако су се тада чули тек први гласови, све најглавније је било испред).

''Опседнуто сексом друштво, - писао је Сорокин, - без колебања нарушава Божанствене и људске законе, у комадиће разбија све вредности. Попут торнада, оно оставља на свом путу легион трупова, мноштво извитоперених живота, неизбројна страдања и остатке разрушених норми''. Сада то више није прогноза већ чињеница која се десила.

Занимљиво је и нешто друго. Медицински подаци необориво сведоче о томе, да је очување целомудрија код девојака – најбоља гаранција женског здравља. То јест, морално-етички принципи укорењени вековима, нису случајни чак ни у чисто практичном, утилитаристичком смислу. Они су прошли проверу времена и доказали своју делотворност.

Навешћу речи аутора књиге ''Чему ви учите моје дете?'', познатог америчког психиатра и психолога Мириам Гросман. ''То је већ научна чињеница – пише Гросманова – да је за развој рака грлића материце, неопходан услов присуство папиломавируса човека. Зашто су девојке и младе жене нарочито пријемчиве на ХПВ (хумани папиломавирус)? Због грлића материце, он је још недовољно развијен...Развијени грлић материце је прекривен многобројним слојевима ћелија, зато се он тешко инфицира. А недовољно развијен грлић материце, грлић материце код младе девојке или девојчице, танак је само једнан слој ћелија.

Та површина покривена само једним слојем ћелија се зове ''зона преображаја''. Са годинама се она смањује, скраћује. Али, док се то не деси, за ХПВ, хламидију и ППИ (полно преносиве инфекције), тоје иделано место за напад. Са годинама, та зона постаје мања а после порођаја сасвим нестаје''. Још др. Гросман пише да су савремене методе истраживања, које омогућавају да се у реалном времену прати рад мозга, јако измениле представе о повишеној нервној активности у младалачком узрасту.

Сматрало се да мозак сазрева доста рано и да је у младалачком узрасту већ као код зрелог човека. Али, показало се да то није тако. Ако би таква слика рада мозга била код одраслог човека, то би говорило о озбиљним психичким поремећајима. А за младе је то узрастна норма. О чему се ради?

Ради се о томе да у стању страха, немира, узбуђења и.т.сл. (а заљубљеност и страст уведе баш у таква стања), млад човек због незрелости одређених делова мозга не може да донесе зрелу, уравнотежену, свесну одлуку. Зато аргументи заговорника сексуалне просвете: кажу, треба просто обучити омладину начинима ''безопасног секса'', и све ће бити уреду – не издржавају критику. Такво уздање се, као правило, не испуњава. У одговорном тренутку већина омладине ће највероватније заборавити на предострожност. Њима је тако устројен мозак! И никакви профилактички (заштитни) програми то неће решити.

Са тим истим особинама функционисања повишене нервне актинвости, повезана је и повишена психолошка рањивост деце младалачког узраста. Заразивши се, они то доживљавају много теже него одрасли (иако је и за одрасле таква вест – велика

траума). И опет, због својих психичких и психолошких особина - много чешће савршавају непромишљене, а некад и непоправљиве поступке. У сваком случају, опит Мириам Гросман, код које студенти и ученици старијих разреда иду на консултације у потоцима, дозвољава нам да тврдимо да између повећања броја младалачких самоубистава и раста полне распуштености постоји потпуно одређена веза.

ЗАШТО ЈЕ РАСПУШТЕНОСТ – ПУТ У ЗАМКУ?

Целомудреност је неодвојива од скромности. Тешко је замислити безобразну, дрску и истовремено целомудрену девојку. Наравно, то не значи да девојке обавезно треба да буду повучене. Људи имају различите карактере. Једни, као Пушкинова Татјана, склони су самоћи и меланхолији, други, као њена сестра Олга, су веселе шаљивице.

Код дореволуционарних сељака, који су сачињавали преовлађујући већину становништва Русије, млитаве, ''свилене'' госпођице нису се ценили. Момцима су се, кудикамо више свиђале говорљиве, веселе девојке, добре плесачице и певачице. Управо су њих први бирали да певају, звали на плес итд. Али у сваком случају, ма како да весео карактер има девојка, она није прелазила одређене границе да не би изгубила своју девојачку част. И самим тим је код момака изазивала уважавање. Они су схватали да им девојка неће дозволити да оду предалеко.

Када се сада девојке, подражавајући хероине савремене мас-културе, понашају не скромно, већ, напротив, распуштено, грубо, наметљиво, саме себе предлажу (набацују се!) дечацима, пишу им љубавне поруке, позивају на састанак, стављају своје изазовне, често и не баш пристојне фотографије на јавно гледање на интернету, деле међу собом момке, оне нису свесне да упадају у замку.

Напротив, оне себе сматрају господарицама ситуације, уколико момци (нарочито старији) са задовољством одговарају на њихов флерт, и девојкама се чини да је цео свет под њиховим ногама. Али, довољно брзо постаје јасно да је однос момака према њима потрошачки, а неретко и грубо-циничан. Другачије и не може бити, зато што су многовековне установе, које су се предавале са колена на колено, исувише трајне. И чак и када се у равни свести човек придржава других погледа, такозвано колективно несвесно (или родно, генетско памћење) му указује на истину. А истина се у датом случају састоји у томе да се пристојне девојке тако не понашају. Значи, и однос према њима бива као према пристојнима. Са свим последицама које произилазе из тога.

А опет девојке, ма како да се постављају, самом својом природом су усмерене на емотивну привезаност према човеку према коме се јавља љубавна блискост. То је опет - медицинска чињеница, о којој чак и не сумњају многи родитељи. Поново ћу навести речи М. Гросман.

''За последњих двадесет година – пише она – ми смо сазнали (и то су научне чињенице), да хормони, који се луче у време интимног понашања, изазивају осећања привржености и поверења.

Нарочито код жена, јер је окситоцин углавном женски хормон. Ја зовем тај хормон ''политички некоректним'', јер он баца изазов тврђењима да су разлике између мушкараца и жена засноване на културним традицијама и социјализацији. Он баца изазов идеји да је сексуално понашање лако раздвојити од емотивне привезаности''.

''Хормон – појашњава даље М. Гросман – то је молекул који ''путује'' из једног органа до другог и предаје саопштење. У зависности од контекста, окситоцин преноси различите

податке по целом телу. У време порођаја, он се усмерава из мозга у материцу и даје јој наређење да се скраћује и избацује дете. У време дојења, окситоцин предаје ћелијама млечних жлезда наређење мозга да производе млеко. Али окситоцин путује и унутар мозга са саопштењима о осећањима и понашању. Ако узмете пацова-девственицу и дате јој окситоцин а затим је ставите у кавез са леглом другог пацова, тај пацов-девственица под дејством окситоцина ће се понашати тако као да су младунци - њени сопствени.

На тај начин, окситоцин предаје податак ''саздај везу, саздај емотивну приврженост''.

Наши преци ништа нису знали о окситоцину, али, како се показало, били су мудрији од нас када су се свим силама трудили да заштите кћери о ванбрачних веза. Тиме су их не само спасавали од ружних болести, већ и чували од тешких душевних траума.

НЕКОЛИКО ВАЖНИХ САВЕТА

Трудећи се о будућој срећи ћерки, важно је развијати у њима женствену благост, попустљивост, умеће да траже и налазе компромисе. Марљивост, педантност, умеће да саздају домаћу утеху такође су јако важни за девојке. Мекоћа иде руку под руку са кротошћу, трпљењем и смирењем. Са тим особинама које нарочито узбуђују феминисткиње јер се за њих то везује са слабовољом и вечно угњетеним положајем жене. Али ако човек има унутрашњу потпору, он се ни при свој својој кротости, неће предати лошем утицају и пројављиваће непопустљивост злу.

Памтите да лутке, са којима се играју девојчице, носе јако важно васпитно оптерећење. Дете из њих чита информацију без речи, у равни лика и почиње невољно да их подражава. Лутка Барби – модерна, дотерана ''дива'', за коју су деца – у најбољем случају, само допуна гламурном ентеријеру а често и досадна сметња. Она су добра на фотографијама а у животу доносе исувише много неприлика.

Лутке Братз – дрске девојке са модном страшћу, које први, други и десети пут мисле само на костиме, дружења и опет гламурном начину живота, скупом и, наравно, на туђ рачун. Шта од тога произлази у животу, надам се да је јасно.

Трудите се да девојка изгледа лепо, али јој немојте везивати пажњу за одећу. Тим пре јој немојте појачавати интерес за козметику. Сада се рекламира козметика не само за омладину већ и за петогодишњу децу. По схватању девојака, козметика је - важни корак на путу одрастања. Нарочито је то опасно данас када се одрастање код многих младих повезује са сексуалном слободом.

Поклањајте повећану пажњу романтичном васпитавању девојака, али притом не распаљујте чулност. Многе серије и књиге за младе се баш тиме баве. Али, на срећу, постоји и друга књижевност и други филмови, притом неупоредиво талентованији (а то значи да остављају јачи, дубљи и често катарзичан утицај на младе душе). У тим делима се опева женска целомудреност, верност, чиста, узвишена љубав. На време прочитане ''Џејн Ејр'' Ш. Бронте, ''Гримизна једра'' Александра Грина, романтичне приповетке Тургењева и друга слична дела, даће младој девојци правилна усмерења. Нарочито ако мама не буде лења да са њом расуди прочитано и повеже то са реалним, савременим животом, поткрепивши речи конкретним примерима.

Трудите се да утичете на круг људи са којима општи ваша ћерка. У младалачком узрасту, то је, наравно, теже него са пет-шест година, али свеједно мишљење родитеља (а у неким случајевима и забрана!) има огромно значење. ''Ако хоћеш да сачуваш част

кћери – гледај с ким се дружи'' – отприлике тако звучи арапска пословица коју сам једном чула.

А главно је – не заборављајте да су од свега на свету девојчицама (као, између осталог, и дечацима, али сад није реч о њима), потребни мама и тата. У већ поменутј књизи ''Чему ви учите моје дете?'', М. Гросман пише: ''Будите уверени да је ваш утицај на ћерку – и са дванаест и са четрнаест и са шеснаест година – много већи него што може да вам изгледа. Васпитање – ето шта је њој потребно. Њој је потребна родитељска топлина, подршка и руководство. Од вас се очекују јасна правила и висока очекивања... Појачавајте контакт са дететом. Њој су потребни блиски, поверљиви односи баш са вама... Делите са ћерком стечено искуство, подстичите код ње ваше моралне вредности...

То ће се сигурно одразити на њено понашање. Да, она може са вама да се спори, али испитивања показују да млади из породица где су родитељска очекивања висока, не журе да се упуштају у ране полне односе. Ако се ви односите према тим односима једнозначно негативно, то ће бити озбиљан фактор утицаја на вашу ћерку''. Родитељи који желе срећу својим ћеркама јако је важно да то памте и да се не подају лукавим изговорима о томе да се свет неповратно изменио.

Превод: Православна породица

Архиепископ Аверкије Џорданвилски (Таушев)

ЗАШТО ЖЕНЕ НЕ ТРЕБА ДА НОСЕ МУШКУ ОДЕЋУ?

Да ли је за то довољна забрана пророка Мојсија, који је рекао: Жена да не носи мушкога одела, јер је мрзак пред Господом Богом свако ко тако чини (Пон з. 22,56)? Да не треба можда ову забрану сматрати застарелом?

Одговор: **Ова забрана има духовни значај, стога никада не може да изгуби важност.** Свој значај је у хришћанству изгубило само оно из Старозаветног Закона Божијег, што се тицало чисто обредне стране и што је било укинуто на Апостолском сабору у Јерусалиму 51. године. Сав пак духовни старозаветни закон Божији и даље чува своју снагу и значај и у хришћанству.

Жени је и у Новом Завету забрањено да лакомислено узима на себе изглед мушкарца. Тако свети апостол Павле у својој Првој посланици Коринћанима указује да је за скромну и целомудрену жену-хришћанку недолично да се моли непокривене главе и да шиша косу (11,4-15). Сваком полује својствено нешто његово - сваки пол има своје спољашње карактеристике, свој спољашњи изглед и своју одећу. У хришћанству се истиче да најбољи украс жене представља њена женственост, чистота и целомудреност. Свети апостол Павле директно говори да жене треба да иду у пристојном оделу, и да се украшавају стидом и честитошћу (1.Тим. 2,9-10), док свети апостол Петар, обраћајући се женама, говори: Ваше украшавање да буде... у скривеном човеку срца, у непропадљивости кроткога и тихога духа, што је пред Богом драгоцено (1.Пет. 3,34).

Да ли је у складу са свим овим поукама стремљење многих савремених жена да узму спољашњи изглед мушкарца, искривљавајући на тај начин природне црте свога пола и опонашајући мушкарце у манирима и понашању, како то обично чине савремене жене које воле да облаче мушку одећу?

Поред свих ових расуђивања, ми у новозаветном периоду имамо и директну и категоричку забрану женама да облаче мушку одећу: **62. правило Шестог Васељенског сабора гласи:**

"...Наређујемо: да не сме никакав мушкарац облачити женску одећу, нити жена такву одећу која се својствена мушкарцима... Они који се, знајући ово, убудуће усуде да учине нешто од горе споменутог, заповедамо да ако су клирици буду свргнути из свештеног чина, а ако су лаици да се одлуче од црквеног општења". Треба бити потпуно лишен природног духовног осећања, па не схватити и не осетити како грозан и духовно-одбојан призор представља жена која је ошишана као мушкарац, обучена у мушко одело, пуши и грубошћу и дрскошћу својих манира тежи ка томе да подражава савременог овосветског мушкарца. Зар има некога коме није јасно да ова појава, "мрска" не само у очима Божијим, него и у очима људским, представља **болесни пород нашег духовно нездравог века, резултат гажења духовног осећања и одбацивања свих природних закона које је Сам Бог усадио човеку?**

Борис Зиновјевич Драпкин

МАЈКА – ГЛАВНИ ЛЕК ЗА ДЕТЕ

Витамини мајчинске љубави

Борис Зиновјевич Драпкин – један је од најпознатијих дечијих психијатара и психотерапеута, удостојен звања ''Почасни професор психијатрије''. Рођени Лењинграђанин (Петроград), преживео је блокаду и ветеран је Великог Отаџбинског рата (2. Св. Рата – прим.прев.).

Б.З. Драпкин је саздао прво у нашој земљи адолесцентско психијатријско одељење. Од 1962.године он је гостујући предавач на катедри за дечју и адолесцентску психијатрију, психотерапију и медицинску психологију Руске медицинске академије за пост-дипломске студије. До 1996. године био је главни дечији психотерапеут Министарства здравља Совјетског Савеза и Русије.

Аутор у својој књизи показује не само разлоге настанка псхичких растројстава већ и практичне начине за њихово лечење. Он нас убеђује да је један од најважнијих разлога психичких растројстава и код деце и код одраслих – **недостатак мајчинске љубави.**

Из књиге Б. З. Драпкина - ''Психотерапија мајчинском љубављу''

...У току целог низа година, ја сам радио и усавршавао свој метод делотворног, безбедног и одговарајућег начина лечења деце са нервно-психичким, психосоматским болестима, која страдају од застоја у физичком, умном и говорном развоју и која имају проблема са здрављем, учењем и понашањем.

Са моје тачке гледишта, коришћење огромних могућности мајке у процесу њеног односа према детету је најперспективније по питању лечења и помоћи деци. То је повезано и са психо-емоционалним заједништвом мајке и детета, основним значењем

родитељске, у првом реду мајчинске, љубави и пресудној улози мајчинског гласа и речи у здрављу, срећи, радости и животном успеху детета...

Како научити родитеље да сами помажу својој деци, да доприносе њиховом здрављу, срећи? Како правилно волети дете? Шта сами можемо да урадимо ако је дете болесно, има застоја у развоју, лоше говори итд? Да ли су у свим тим случајевима потребни и корисни лекови?

На та и многа друга питања ја сам се потрудио да одговорим у лекцијама које сам прочитао на Московском професионалном удружењу психотерапеута, медицинских психолога и социјалних радника 2001. и 2002. године.

Мој кредо је: децу и животиње треба волети и штитити увек и свуда. Ко не воли децу, не треба да буде лекар нити учитељ. И верујте ми – та љубав ће вам се обавезно вратити, даће вам снаге и продужити живот.

Свако дете је - чудо, и то чудо је неопходно сачувати и одгајити, и тада ће кренути ланчана реакција радости, љубави, среће и здравља. Хтели или не хтели, људи који проповедају зло, агресију, окрутност, егоизам, самољубље и сребролубље, они ће бити присиљени да одступе. И такве негативне појаве као НЕОСЕТЉИВОСТ СРЦА И УСКОСТ ДУШЕ (ТУПОСЕРДИЕ и СКУДОДУШИЕ) ће ишчезнути и изумрети.

Свако дете, изузимајући јако трауматизовану ометену децу, рађа се да би постало разумно, добро људско биће...Ко ће даље постати то дете, то је наш и родитељски посао.

Своје дете треба волети. И не само волети већ се њиме наслађивати. Потражите у мајци те особине. Сваком детету је потребно да га хвале, да му се смеше, да се са њим играју, да га воле и са њиме буду нежни. То емоционално општење за свако дете је важније од витамина и калорија.

Ако ви своје дете много и правилно волите, то ће њега у будућности научити да воли друге људе, да се наслађује животом т.ј. да носи у себи те позитивне емоционалне квалитете, које му ви усађујете. Дете коме недостају љубав и похвала, израста као хладан, безосећајан, отуђен човек. Дете треба волети такво какво јесте, ма какво да је по спољашњости, због његових поступака. Не треба у тој љубави мислити о оним особинама које бисте ви хтели да оно има а које оно нема. То смета љубави.

Ако га ви волите такво какво јесте, оно израста у самоувереног човека, који верује у своје снаге, а то значи у срећног човека. Тај човек ће увек умети да се оствари.

Ако у основи односа мајке и детета не лежи љубав, онда све остало: дисциплина, успех у учењу, школа, односи са вршњацима – нема велики значај. Све иде наопако. Ако нема љубави, онда се сви односи заснивају на насиљу и они као да су лишени своје основе. Јако је важно објаснити родитељима да су и односи међу њима – оцем и мајком – подједнако значајни.

Ми говоримо родитељима како да не разруше унутрашње поље, унутрашње устројство породице када се људи навикну једно на друго и почињу да виде недостатке чешће него врлине. **Треба схватити да у животу не постоји ништа савршено и да је захтевати од свог животног сапутника савршенство –безобзирно. Друго: у сваком од нас постоје плусеви и минуси.** Може се више мислити о минусима а треба – о плусевима. **У главу угла треба ставити позитивне црте супружника.**

И на крају, оно што тражимо од наших мајки у односу према детету: треба волети свог супружника таквог какав је.

А живот говори о томе да ми не поштујемо та правила и бавимо се тражењем лакших начина: разводимо се, заснивамо друге породице итд. Треба памтити да када ми на тој основи стварамо нове породице, ми носимо у себи комплекс кривице. И тај комплекс нас непрестано негде подрива, смета нормалним односима међу новим паровима... За децу се то показује увек као велика тешкоћа.

Ја сам ту преписао из Новог Завета јако важне речи о љубави и узајамним односима: '' Љубав дуго трпи, благотворна је, љубав не завиди, љубав се не горди, не надима се, не чини што не пристоји, не тражи своје, не раздражује се, не мисли о злу, не радује се неправди, а радује се истини, све сноси, све вјерује, свему се нада, све трпи.''

Деца нису само емотивно преосетљива, она су и прерањива. Свако дете непрестано пита своје родитеље на све могуће њему знане невербалне начине: "Да ли ме волите?" Дете задаје то емотивно питање на првом месту својим понашањем, јако ретко својим речима. А у животу сваког детета одговор на то свето питање је апсолутан, он је најважнији.

Од нашег одговора на то животно важно питање зависи његов основни однос према животу, његов даљи развој. Молим вас запамтите: сво понашање, сва психосоматика је на том заснована. Дете својим здрављем као да пита родитеље. Ако му је снижена емоционална раван, настаје немир, који порађа психосоматику. Обавезно мајкама треба објашњавати ово када се ради о стању детета. То је јако важно.

САСУД ЉУБАВИ

Свако дете има емотивни сасуд, одређене емотивне потребе. И то како се те потребе задовољавају (љубав, разумевање, узајамни односи) и одређује то како дете доживљава себе. Да ли је задовољно, да ли је зло, потиштено или пуно радости, делатности, среће.

Понашање детета је сигнал који указује на стање тог сасуда. **Само ако је тај сасуд пун, дете ће бити срећно, он ће у будућности моћи да достигне свој највиши животни потенцијал у физичком, умном, интелектуалном и другим видовима развоја.**

Родитељима је неопходно објаснити да је њихово дете – огледало, које одражава њихову љубав. Али никада дете не почиње прво да воли родитеље.

Како давати љубав? **Неопходно је што чешће гледати својој деци у очи, увек осећајући та позитивна осећањакоја им хоћемо предати. Што је могуће више мазити, гледати у очи, физички контактирати. То остварује не само мама већ и отац и сви чланови породице. Поглед родитеља треба да буде отворен, природан, добронамеран – право у очи детету.**

Општење добија огроман значај од раног детињства и игра огромну улогу у будућности. **Општење очима без љубави нарочито негативно делује када је дете сасвим мало. Зато код малог детета строги поглед рађа страх пред родитељима и чини га покорним, послушним, успореним. А даље, по мери узраста...страх смењују гнев, агресија и депресивне форме понашања.**

Треба учити родитеље: **немојте емотивно мучити своју децу, не преносите на њих своје расположење, своја негативна стања. То је проверено мојом огромном**

праксом. За дете је теже када родитељи избегавају да га гледају него када га физички кажњавају.

Емотивни недостатак и емотивни удар по детету су страшнији за дете када родитељи не разговарају са њим и не гледају га, него када узимају каиш и изражавају своје негодовање помоћу физичких казни. Код детета се на основу страха и бола јавља осећај протеста. А када ге емотивно напрежу, то је повезано са многим патолошким стањима.

На та два момента – попуњавању емотивног сасуда и погледа очи у очи и физичког контакта – ја додајем свој метод.

Ја сам саздао свој метод на основи три момента: **психоемотивна заједница, љубав и мамин глас.**

Несрећна болесна, усамљена, раздражена мама никакав витамин љубави не може дати детету, чак ни кад би хтела.

Љубав треба да буде разумна. **Треба волети не себе у детету, већ дете у себи. Патолошка љубав – то је волети себе у детету. У тим случајевима, ми оно што нисмо добили сами, хоћемо да добијемо у детету.** Хоћемо да га натерамо да буде онакав какав ми хоћемо да буде зато што га ''волимо''.

Јако је тешко мајци да воли дете ако је њој самој лоше, ако је несрећна. А ето породици треба помагати, треба тражити. Мој метод нема никаквих граница: ни узрастних ни других. Тако да - само напред!

Методика коју ја зовем ''терапија мајчинском љубављу'' је настала постепено. Зашто сам је тако назвао? Због тога што је основна у развоју детета заправо мајчинска љубав. Без ње деца не могу да порасту у здраве и срећне људе.

Ако у току прве године, мајка није поред детета, мајци треба не мање од пола године да би надокнадила пропуштено време. А ако мајке нема две године, онда је већ потребно две-три године. А ако мајке нема три године , онда ма шта она радила после тога, дете ће највероватније бити социопата и имати низ различитих патолошких поремећаја.

Мајка не треба да се раздваја од детета најмање прве две године. Ако мајка у то време иде на посао или води светски начин живота: често иде у госте, позориште, иде на одмор а дете оставља код бабе или дадиље, поток љубави ''мама-дете'' пресушује и дете почиње да побољева, лоше се развија, лоше једе и спава. Без обзира што је пресечена пупчана врпца, детету је мајка стално потребна, они имају заједничко поље.

Заједничко емотивно поље

Суштински је важно то што између детета и мајке постоји заједничко психоемотивно поље. То је аксиома: психоемотивно стање мајке се одражава на стање детета.

Мајка и дете су једна психоемотивна структура, једно поље. Оно што се догађа са дететом мајка одмах осећа и обрнуто. **Дете је – сасуд мајчине љубави.** Када је дете пуно мајчине љубави, оно је срећно, нормално се развија. Ако му недостаје мамине љубави, постаје нервозно, почиње да болује од душевних, нервних или физичких болести. Не настају све болести, наравно, од недостатка мачинске љубави али код сваке постоји бар делић тога. Недовољно вољено дете се лоше понаша, каприциозно је, непослушно. Може почети да муца, да пишки у кревет. А ако је доживело трауму,

добило инфекцију, оздрављење иде споро и лоше без мајчине љубави. Ако га мајка напуни својом љубављу, дете се мења и појављују се друге могућности у његовом лечењу. При свакој болести.

Мајка треба да воли дете независно од тога какво је оно – послушно или не, болесно или здраво. Не стављати му услове: волећу те ако будеш такав и такав... Не, мајчинска љубав треба да буде безусловна.

МАЈЧИН ГЛАС

Од почетка трудноће, све што постоји код мајке, постоји и код детета...Мамин глас је увек уз њега. Мајка је увек ту. А шта је то глас? Глас одражава психоемотивно стање мајке. Мами је лепо, мама је у лепом расположењу, код маме је све прекрасно, мама се смеје и њен глас је радостан. И шта још? У њеној крви је ''хемија радости''. Јер се иза сваког осећања крије још и хемија.

И обрнуто. Мама је у очајању, узнемирена, глас је утучен и тако даље. А шта је у крви? У крви је хемија немира и очајања. А то значи и плод је у немиру и депресији, као и мајка...И какво ће се родити дете? У најбољем случају неуропата. А у лошијем – са јаким комплексом урођене агресије.

У тренутку порођаја догађа се настанак најјаче емотивне везе између маме и детета.

Даље дете расте, мамин глас наставља да се чује. Оно га стално слуша. Тада, кад је дете било у утроби, говорили смо о хемији расположења и њеној размени са мамом. И та хемија је тесно повезана са емотивном бојом гласа. И када дете већ постоји самостално, глас мајке свеједно продужава да делује на његово емотивно стање.

Сада код њега већ његова споствена хемијска ''лабораторија'' обрађује ту исту хемију која је била за време трудноће. Оно већ само производи. Значи, ако је мајка раздражена, осим непосредног психогеног егзогеног (спољњег) утицаја на свест детета, постоји и ендогени (унутрашњи): дете одговара својом хемијом на стање мајке.

Затим се дете развија, реч добија своје истинско значење. Оно почиње да схвата реч и наступа нова етапа општења мајке са дететом: када не треба само мислити на то да се преда правилно емотивно стање, већ и мислити на то што говориш.

Реч - је свеобухватни фактор. Физички је слаб подстицај а психички – има неограничене могућности утицаја на свест, подсвест, а кроз њих – на цео организам човека.

Мајчин глас постаје као унутрашњи глас детета. Ако му тај унутрашњи глас даје добру, позитивну суестију на здравље и срећу, на развој, и психа детета му се подчињава. Али исто тако му се подчињава када му предаје много захтева, грди га што је овакав-онакав... на тај начин мама као да му предаје програм болести и несреће.

На тај начин, постоје три момента: психоемотивна заједница, љубав и мајчин глас. На њима сам ја и саздао своју методику. Метод је истовремено и прост и јако сложен. У њему је сва психотерапија и он даје резултат код свих и у свим стањима.

Моје искуство показује да он има јако велике могућности.

То, наравно, није панацеја (лек за све), али се са успехом може применити у многим случајевима граничне психопатологије укључујући психосоматику и застој у развоју. У будућности, то је и профилактика наркотоксикоманије.

Зато што је то метод – уласка у подсвест, прави пут на коме можемо детету дати животну основу. Он је део психолошке заштите.

Немојте мислити да можемо да узмемо тешко болесно дете и обавезно да га начинимо здравим. Али да помогнемо можемо свакоме!

Дугогодишње искуство показује да методика не помаже само у једном случају: ако не налазимо заједнички језик са мамом или мама не жели да ради. Постоје и такви случајеви.

...Морамо да упамтимо општи закон психотерапије: треба свим силама да избегавамо речцу и сугестију ''не'': ''неће бити'', ''не би требало''... Ми увек говоримо да ће бити добро и да не задржавамо пажњу на лошем, то јест да усмеравамо маму на оно позитивно: на развој, радост и здравље.

ВИТАМИНИ МАЈЧИНСКЕ ЉУБАВИ

Методика се спроводи овако: Као кад бисте читали бајку пред спавање, после 20-30 минута како ваше дете заспи, седите поред њега и узмите програм. Док не научите напамет, читајте. Ваша рука би требало да буде поред ручице или главице детета. Можете да ускладите читање са његовим дисањем.

Даље по програму читате фразе – програм се састоји из фраза.

Прочитавши фразу, ви је затим мислено предајете детету, као да убацујете своју мисао у његову свест. Мисли су материјалне, ви то знате! Затим ту фразу понављате наглас. И тако читате цео програм.

Наша прича се састоји из четири дела. **Речи које се изговарају нису сучајне. Свака реченица основног програма је промишљена и примењена на много деце. Реченице основног програма не треба мењати. То је крути стереотип и по њему, молим Вас и идите.**

Ово је основни програм који се даје мајци за појединачни рад са дететом и састоји се из 4 дела. **Он је користан сваком детету, и најздравијем и најсрећнијем.**

Сваку реченицу треба читати три пута: прво за себе, да се упознате са њом, затим мислено предати детету и на крају наглас.

Када будете прочитали, мислено то предајте своме детету, као да га убацујете у његову свест а затим то прочитајте наглас.

Најбољи поредак је – прво мислено а затим наглас.

Радили смо и обрнуто – лошије је. Значај мислене предаје програма је јако велик.

Реченице треба читати сваки дан.

Колико дуго? Месец, два, све зависи од стања детета.

Стање детета није сметња за спровођење методике. Ако се дете разболело, има температуру – свеједно радите.

Али стање мајке је прави показатељ да ли радити или не. Ако је мама болесна, уморна ако је имала непријатности, тај дан треба прескочити. Никакав витамин мајчнске љубави она у таквом стању не може да пружи.

Ова четири дела мајке могу говорити својој деци без бојазни да им могу наудити зати што је у њима само позитивна сугестија на добар развој и доживљај самог себе.

За рад са тим деловима мами није потребан надзор лекара.

Важно је правилно изабрати време за предају љубави. Најбоље 20-30 минута како дете заспи, зато што је мирно јер се пажња детета расипа док је будно.

ПРВИ ДЕО

ВИТАМИН МАЈЧИНСКЕ ЉУБАВИ

1. Ја тебе јако, јако волим.

Мајкама треба објаснити да све оне воле своју децу, баке воле своје унуке. Свако их воли на свој начин. Али постоји још и васељенска биолошка љубав, заједничка за људе и животиње. Али ето, мајке, будући људи, заборављају да треба давати себе у љубави. Оне дају пажњу, бригу, негу, љубе децу а не умеју да жртвују себе. Погледајте животиње. Женка неретко иде на смрт ради свога младунца.

2. Ти си највредније и најдраже што имам.
Та фраза даље објашњава мајци љубав према њеном детету.

3. Ти си мој рођени делић, моја рођена крв.

Ту фразу не треба увек говорити – не треба говорити усвојеној деци.

4. Ја без тебе не могу да живим.

Та фраза удубљује убеђење детета у његову огромну улогу у животу мајке.

5. Ми сви тебе силно волимо.

Та реченица делује величанствено.

ДРУГИ ДЕО

ФИЗИЧКО ЗДРАВЉЕ

Ја увек тражим, када мајка ради са другим делом, да мислено држи пред очима улепшани портрет свог детета. Ја говорим мајкама: ''Девојчица/дечак је предивна/ван! Просто празник за очи!'' Али свеједно може бити боља, онаква каква бисте ви желели да буде - савршена. Трудите се да ја држите такву пред унутрашњим видом.

1. Ти си јак, здрав и леп.

2. Ти добро једеш и зато брзо растеш и развијаш се.

Подводне стене: Не треба сви да једу боље, ако ионако много једу.

Ову реченицу можемо рећи: ''Ти нормално једеш...'' Уопште, ова реченица изузетно добро ради.

Зашто? Зато што маме и нарочито баке мењају апетит код деце са невероватном лакоћом. Не говорећи о томе да се деце често једнолично хране у току године и постоји низ производа који дете не зна, не воли.

И тада у ту реченицу можемо унети такву измену: ''Теби се јако свиђа и хоћеш да једеш то и то''...

Иначе овде је сасвим други принцип: ''Ти хоћеш да једеш!'' И апетит се јавља као сам од себе, изнутра. И сметње се јако брзо отклањају, верујте. Дете почиње нормално да једе зато што му се једе. Код њега настаје унутрашње расположење да једе.

3. Ти имаш јако и здраво срдашце, груди и стомачић.

Овде је сва психосоматика. То је општа фраза, а после се даје посебно: за бронхијалну астму једно за дискинезију црева друго, за лакшу пројаву дијабетеса – треће, затим свуда укључимо садржај. Идемо по системима организма.

4. Ти се лако и лепо крећеш.
Овде затим, при састављању индивидуалног програма, може се много тога укључити. И спастичност и моторна незрелост. ''Ти хоћеш да трчиш. Ти хоћеш да корачаш. Ти хоћеш да мрдаш прстиће''. То јест - сво време кроз жељу, кроз потребу.

5. Ти си отпоран на болести – мало и ретко болујеш.

Овде се утиче на вирусне инфекције дисајних органа. Свака реченица је микроблок за даљи рад.

ТРЕЋИ ДЕО

НЕРВНО-ПСИХИЧКО ЗДРАВЉЕ

1. Ти си спокојан дечак/спокојна девојчица. Имаш добре и јаке нерве.

Практично се нормализује сложена неуропсихичка динамика процеса подстицаја и забране, њихова покретљивост и узајамни односи. Умањује се раздражљивост детета, немир, нервоза.

2. Ти уопште не волиш (или теби се не свиђа) да плачеш.

Даље овде може да се дода: **Ти можеш пажљиво и дуго да се играш. Теби се свиђа да будеш спокојан.**

Све што се тиче астеничних и неурастеничних пројава.

3. Ти си паметан дечак/паметна девојчица. Теби се лепо развијају главица и ум. Ти све добро схваташ и памтиш.
Те фразе су за школу, за припрему за школу, за отклон застоја у развоју.

4. Ти си увек лепо расположен. Ти волиш да се смејеш.

То је део за све поремећаје расположења (афективне). Субдепресија (површна депресија) код деце је једна од врло озбиљних болести. Она је основни разлог психосоматских болести. Често потцењујемо субдепресивна и депресивна стања код деце млађег узраста.

5. Ти добро спаваш. Ти лако и брзо заспиваш.

То је реченица са којом обично почињу побољшања у нервно-психичкој области. Сан брзо долази. Затим овде можемо додати: **"Ти волиш да спаваш сам. Ти волиш да спаваш при слабој светлости па чак и у мраку."**

6. Ти се јако добро одмараш када спаваш.
Сан постаје дубок, спокојан. Дете се буди свеже, радосно, активно.

7. Ти сањаш само добре снове.

Отклања застрашујућа, траумирајућа сновиђења, после којих код многе деце настају различити страхови и друга неуротска растројства.

8. Ти си врло смело и храбро дете.

То се може рећи и на други начин: **"Теби се јако свиђа и хоћеш да будеш смео и храбар".**

Овде се касније додају све фобије (при састављању индивидуалног програма).

9. Теби се лепо развија говор.
Та фраза се односи на развој речи, овде је и сва говорна патологија.

ЧЕТВРТИ ДЕО

"НАРОДНА МЕДИЦИНА"

1. Ја узимам и избацујем твоју болест и све твоје тешкоће.
Прву недељу тај део и не морамо да укључимо у програм.

После тога можемо додати ту и друге реченице: "Ја узимам и избацујем твој лош сан или страшне снове или узнемиреност, или то што не волиш да једеш или било која сметња коју дете има".

Завршна реченица је: "Ја тебе јако, јако волим".

+++

Какве се овде дешавају грешке?

Прво - уместо мисленог дела почињу одмах да говоре. Мислени део може се показати и значајнијим од изговореног и определити последицу код деце старости до годину дана.
Друго – журба. Мама почиње да жури, нарочито у мисленом делу.

И треће – при изговарању наглас нема изражајности а мислено – нема усредсређености.

До ког узраста се може тако радити?

Што је дете млађе, то је боље. Што је старије, то је сложеније. Добро је до 8-9 година. Затим дечаци престају да примају мамине изјаве љубави. Тада су већ мушкарци. **Али у суштини, овај програм је за све узрасте.** Главно је правилно поставити...

Овде је сва психотерапија: од рационалне до породичне и сугестивне. У принципу, то је мајчинска сугестија. Само је она безопасна за дете. Зато што мајка не може да повреди своје дете... то је у њој свето.

А сви остали га могу повредити.

Од ког узраста се може тако радити?

Ја почињем да радим од периода зачећа. Можемо да радимо са трудницама. Узраст нема доњу границу. Па ни горњу, вероватно, нема. Ја понекада радим са адолесцентима. Али рад са адолесцентима је ствар будућег развоја методике.

+++

Основни програм се даје свима исти а појединачна се прави на основу представе о детету и података објективних испитивања, на основу дневника маме и других чланова породице итд.

...Окупите целу вашу породицу и напишите све што вас мучи. Важне су тешкоће које дете доживљава а не оно што је тешко вама. Например: ''Тешко му је да се усредсреди, не може да седи на једном месту више од 5 минута, лако се вређа, боји се да се упознаје са децом итд''... и када напишете то све, сматрајте да све што вас узнемирава и мучи, да сте све то предали папиру, а преко папира- мени. И више нећете имати тај притисак на души. Немојте му се више враћати.
У нашем раду нема прошлости. Има будућности. То је оно чему ми стремимо. Ми говоримо о садашњем тренутку: сада и овде.

Прихватите дете такво какво је сада. Ето, он је такав. То вам је раван, основа са које почињемо, ми прихватамо дете такво какво је сада и овде сав наш рад је усмерен на будућност. Повратка на лоше неће бити – то је немогуће!

А потребно је да да дете буде предивно и здраво, какво бисмо ми хтели да га видимо. На томе ћемо радити.

Ни у ком случају се не враћајте на прошло и не памтите га. Ви сте са дететом - једно поље и док год то седи у вама, седеће и у њему. Ви треба да се очистите и заједно са Вашим очишћењем ће се очистити од тога и Ваше дете. То је психолошки неопходно. Нема прошлог...било па прошло. У дечјем узрасту се много тога компензује спонтано.

Даље: Ја говорим родитељима: ’’Узмите свеску. На првом листу напишите основни програм. На другом напишите то што вас мучи. А даље, што је јако важно, иде дневник у коме се потрудите да се не враћате на оно лоше. У дневнику треба да буде записано само позитивно, само добро. И немојте чекати када ће се то добро пројавити тако да сте га лако приметили. Као да га програмирајте у себи. Очекујте то добро. Унутарње га призивајте да вам дете одговори тим добрим. Потрудите се да приметите чак и најмању позитивну промену. Да, дете боље спава. Да, смеје се...''

Јако је важно то схватити. На пример, радимо са муцањем. Док из свести породице, из поља породице не оде свест о муцању, оно ће остајати или ће се враћати. Треба престати страдати, престати очекивати од детета запињање.

Извор: Фонд за профилактику и рехабилитацију наркомана ''Нарком'', ВК.

Превод: Православна породица

Св. Владика Николај Велимировић

ЦРКВА И РЕВОЛУЦИОНА ПЕДАГОГИКА

Говорено у једном времену, које је под притиском утилитаризма жудело за једним бољим васпитним идеалом.

Дете је отац човеку.

Wordswort

Сви ми сматрамо себе за јединице, а друге за нуле.

Пушкин

Све се пењало ка човеку,

Човек постигнут - све је постигло свој циљ.

Но савршен човек почиње сад журно се пењати ка Богу.

Browning: Paracelsus

Црква Христова, драга браћо, од почетка носи револуционарни карактер. И уколико је црква ова у историји стајала ближе Христовом идеалу утолико се очигледније испољавао тај њен револуционарни карактер. У моментима пак кад је црква под неодољивом прашином времена понирала у дугачку поворку обичних људских установа, њена револуционарна боја бледела је. На револуцији и заснована, од револуционара саздана, у револуционисању човечанства показала је црква свој највећи сјај. Педагогика хришћанска је отуда револуционарна онако исто као и црква хришћанска у опште. Васпитати за праву хришћанску цркву увек је значило револуционисати. Кад се у цркви изговори реч васпитање она не значи оно што значи у

уџбеницима о васпитању, она не доводи у сумњу и не збуњује нејасношћу и двосмисленошћу. Васпитање у цркви може да значи само револуционисање.

Лични идеал цркве је Христос. Црква увек указује вернима на тај идеал. Оцртати и истаћи образац у васпитању сматра се у свима педагогикама као неопходно. Христос је образац хришћанског васпитања; црква изједначује хришћанско васпитање са револуционисањем, значи: Христос је био револуционар.

Да ли је Христос, браћо, био револуционар? То се питање логично намеће. Да ли је Христос револуционар и проповедник револуције?

Ако револуција значи рушење и уништавање, онда назвати Христа револуционаром било би обесвећење.

Ако револуција значи освету ради освете, и крв ради крви, и пламен ради пламена, онда ће револуционари моћи свакога човека у свету назвати пре својим братом него ли Христа.

Ако се под револуционаром подразумева човек који је слуга својих слабости и судија туђих, и који је, да би се огрејао, готов запалити цео свет и да би се нахранио, готов прогутати цео свет, онда Христос ваистину није револуционар.

Ако су револуционари само атентатори и тајне убице и професионални агитатори преврата, онда би само безбожници могли уврстити Спаситеља у ово безбожно друштво.

Па ипак ми са сигурношћу можемо рећи: Христос је био револуционар, и Христос је био проповедник револуције. Револуција, коју је Христос извео у свету, највећа је и најуспелија од свих револуција. Христос је почео своју револуцију с упаљивањем пламичка унутра у душама неколико верних. Ти пламичци су се постепено разбуктавали и ширили, запаљујући друге пламичке у близини, док се најзад није створио пожар, у коме су сагоревала моћна царства незнабожачка, и из кога су се подизале нове творевине и политичке и уметничке и социјалне. Неко ће рећи, да је Христос био против спољашње револуције, да је Он тежио само да револтира душу људску против сопствене слабости и сопственог греха, те да на тај начин изазове само једну унутрашњу, моралну револуцију, која носи искључиво индивидуални карактер не додирујући социјални живот у целини. Но то ће рећи онај ко није упознат са психологијом револуција, нарочито револуција са верском инспирацијом. Свакој оваквој револуцији споља мора да претходи једна револуција унутра, у душама људским. Спољашња револуција коју је хришћанство извело у свету, само је природна последица унутрашње револуције, коју је посејао оснивач хришћанства за три године свога јавног делања.

Христос није дизао буне против државне власти у циљу једне времене промене месног значаја; не, Христос је радио на једној револуцији, која је имала за циљ свеопшти светски преврат; Христос није агитовао против династије ни Иродида и Августида, - то је ситан партизански посао; не, Он је полагао темеље једном далеко замашнијем делу. Он је ишао даље и дубље од свих револуционара у свету. Дрвету зла Он није кресао гране и обијао лишће, но стављао је секиру на сам корен. Он није журио да види што пре успех свога рада, његова вера у успех била му је довољна. Он је знао да га је Бог изабрао за мајстора једне велике грађевине, која се не може сазидати за један човечији век. Свршетак своје грађевине Христос је предвидео тек на крају историје света. За такву грађевину Он је могао за кратко време свога живота отесати само неколико каменова. Људи, који су пошли за Христом, били су оно живо камење, које је Велики

Мајстор тесао за цркву, своју грађевину. Брижљиво је тесао и глачао Мајстор то живо камење, које је требало опет да собом теше и глача друго камење.

- "Револтирајте се прво против себе па онда против света" - та би се девиза могла извести из главне Христове проповеди. То је било длето тесања и глачања.

- Свет је неслан и бљутав, - говориш ти, пријатељу мој. И сто пута понављаш ми, како је свет неслан, и сто пута револтираш се ти против тога несланога света. И поносиш се називом револуционара, и претиш претурити свет. Почни испочетка, а не с краја, па ћу ти веровати, пријатељу мој. Револтирај се прво против себе, против своје несланости.

- Људи су мрачњаци и прељубочинци и убице, - говориш ти, пријатељу мој. И сто пута револтираш се због грехова других људи. Но револтирај се прво против себе, да би се после с више снаге и права могао револтирати против других, и да бих ја могао поверовати у успех твоје револуције.

То је био метод Христов: кроз револуцију ка револуцији. Прво револуција против зла у себи, а потом револуција против зла ван себе. Ученик Христов морао је издржати једну нештедну критику од свога учитеља. Христос није никога молио да пође за њим, но онога ко би својевољно пошао за њим стављао је он на један тежак испит. Ко би издржао тај испит унутрашње револуције, на коју га је Христос упућивао, тај је тек стицао право да се револтира против других. Треба стећи право на револтирање против зла других људи. То је мисао Христова. То право не стиче човек никаквом дипломом и никаквим звањем, но једним унутрашњим трудним испитом, положеним пред Богом и својом савешћу.

Ученици Христови нису били прошли кроз тај трудни испит унутрашње револуције чак ни до смрти свога Учитеља. Кад се Христу судило једни су га оставили, други га се отворено одрекли. Они још нису били зрели. И ако су ученици били млади, неки између њих и сасвим млади људи, ипак душа њихова била је само површно заталасана револуционарном педагогиком Христовом. Тек голготска трагедија, с догађајима после ње, удубила је и довршила унутрашњу душевну револуцију апостола.

Христос се био окружио младим, импресивним људима, но још више је волео децу. Пустите децу нека приђу к мени, говорио је Он: таквих је царство небесно.

Индијски монах Буда скупљао је око себе старце, којима је лакше могао улити мржњу према животу. Христос је, напротив, имао своју радост на деци, тим представницима и пионирима будућег живота. На деци се могла применити идеално његова револуционарна педагогика.

И наш век требао би да пусти своју децу да приђу Христу. Овај наш век радио-телеграфије и аероплана не би ништа изгубио, а много би, много, добио, кад би децу своју привео Христу на благослов. Техничка култура нашег времена, подједнако корисна и штетна, није смањила зло у свету, а смањила је код људи моћ револтирања против зла. Против зла се људи револтирају или из егоистичких или из религијских мотива. Револуција из егоизма појединаца или масе брутална је и краткорочна; револуција на вери основана пак хумана и дуговечна. Наше техничко време, баш зато што је оно једнострано богато само у техничкој култури, потребује више но ма које друго време једну револуцију људи на вери засновану. Не један човек, но цела једна генерација треба да буде спремна за овакву револуцију против зла. Зато пустите, браћо, децу нека приђу Христу, нека се запоје духом Христовим, духом највеличанственије и најбоље револуције против зла. Револуционишите децу своју против зла, и - васпитали

сте их. Гле, сви ви желите васпитану децу, а мало их ко од вас васпитава, јер мало ко разуме какав је дух потребан овоме времену. Пресићено је ово време духа техничкога, духа егоистичке револуције, духа млаке хуманости, полу - и полумера и потајног пактирања са злом. Један нов дух потребан је, дух мушке револуције против зла, надахнуте духом Божијим.

Овај нови дух мора се унети у васпитање, да би се свет освежио и зло било потиснуто. Овај нови дух мора се уселити и у куће и у школе, и протерати све нечисте духове, којима се омладина у наше техничко време запаја.

Свако ново дете треба сматрати као новорођеног војника против зла. У колевци лежи једно бесвесно мало створење, једна рђава фигура с неколико потеза свега. Требају године и године док та фигура добије један изразит облик, и душевни, и физички. Но посматрајући у колевци то мало, беспомоћно створење, ко би могао нешто рећи о његовој будућности, о загонетци ове загонетке? Сви ми. Сви би ми могли изрећи једну дилему над том и над сваком колевком: "Или ћеш, младенче, бити слуга злу или господар зла". Једино то.

О колико је деце у свету васпитане за слуге зла из милоште родитељске! Највише је такве деце. Милошта родитељска то је обично сладак отров, који трује децу. Милошта родитељска је завеса, која прикрива и негује слабости детета. - "Ово је створење рођено за срећу и уживање; овоме створењу треба цео свет да служи". То су речи родитељске милоште, речи заблуде. Те су речи створиле под многим крововима по једног малог диктатора и великог егоиста. Мали диктатор заповеда и оцу и мајци. Његова моћ лежи у његовој слабости, коју родитељи поштују. Кад плаче, кад изгледа дакле најслабији, мали диктатор је најмоћнији. На његов један плачеван крик цела кућа мора да се мобилише. Његовим се пренемагањима ласка; његове се лажи толерирају; његове се речи цене и препричавају пред гостима, што му сујету диже; његов егоизам нема граница.

Можда је отац иначе велики демократ, који војује против диктаторских режима у свету, али чим тај велики демократ пређе кућни праг, он погиње главу пред малим диктатором своје куће. Можда се мајка враћа уморна кући са некога збора, на коме је ватрено заступала равноправност женских са мушким; али то је смело бити само ван куће; улазећи у свој дом мајка оставља свој либерализам пред вратима, да га опет узме собом кад пође у варош. Тај се гост не уводи у кућу, где влада само једна воља, или боље рећи једна ћуд, - ћуд малога Фараона. Мали диктатор успео је да завади родитеље са целим суседством. Суседи су се жалили на многе ћудљиве испаде малога. Родитељи су се налазили увређени, што се оптужује њихово дете, - "најбоље, најпаметније, најучтивије од све деце у свету". Мали диктатор је сугерирао и заслепио родитеље на своју и њихову несрећу.

Ја познајем једну мајку. Видео сам је са синчићем у кући једног пријатеља.

- Коју школу посећујеш мали? - питао сам.
- Он је свршио три разреда основне код куће.
- Како код куће? Зашто код куће? - питао сам даље.

Одговор: Ми смо му узели учитеља нарочитог. Знате, не волимо да га пуштамо ван куће, да се меша с другом децом, јер друга су деца данас, као што вам је познато, неваспитана, раскалашна, пишу угљеном по зидовима, бацају се каменчићима у прозоре... зло... зло.

Зачудио сам се таквим разлозима. Рекао сам:

- Али, госпођо, треба дете и са злом да се упозна. Ваш син кад одрасте живеће у овом "злом" свету, а не у Едему. Ви га нећете довека моћи изоловати од сусрета са злом.

Док сам ја говорио, мали ме је гневно посматрао и вукао мајку за рукав. Мајка се са страхом окретала к њему и мазила га руком. Ја сам продужио:

- Пустите га, госпођо, слободно у овај свет, пратите га само издаље и помажите му да се може оријентисати у гужви добра и зла. Пустите га нека види зло, нека га осети, нека га отрпи, - нарочито нека га отрпи. Упућујте га само да разликује зло од добра и да се револтира против зла, у себи и око себе.

Наједанпут мали нервозно подвикну мајци:

- Устај, кад ти говорим! Застиђена мајка одскочи од столице, погладе дете по глави и поче се спремати да иде, цедећи кроз зубе речи:

- Син је мој добар!

А ја с тугом помислих у себи:

- И то је мали диктатор, један између многобројних у Београду.

Ја бих у длан знао погодити будућност свих тих малих диктатора и великих егоиста. Они ће у додиру с људима прво трпети удар за ударом, и разочарење за разочарењем; затим ће бити најдрскији критичари туђих слабости и најцрњи песимисти; и најзад свршиће као слуге и својих и туђих слабости, и презрени ласкавци и подлаци.

Ових малих диктатора, ових онакарађених дечијих типова мање ће се наћи по селима но по варошима. Село нам даје увек још најбоље људе у држави. Тзв. "сујеверна" села пре су избацила идоле из куће него ли "правоверни" градови. Сваки од вас застидео би се, кад би сазнао колико наших најотменијих и најбогатијих кућа нису биле у стању да даду васпитање својој деци.

Један отац држи три приватна учитеља за свога сина. Сваки се плаћа за нарочити школски предмет, а ниједан - за васпитање. И отац се поноси петицама свога сина. Ја сам разговарао с младићем. Он је необично сујетан на своје школске белешке. Он се иначе никад не упушта у разговор нити радо слуша разговор о злу и добру у свету. Он није ни мало научен да се револтира против зла. Кад му о томе говорите, он вас тупо и безизразно посматра, као овца кад јој шапћете на уво о свежој и сувој детелини. Ја сам уверен, да ће тај младић бити врло несрећан и врло рђав човек, упркос хвали, коју о њему проносе његови родитељи и учитељи. Њему се ласка, и он себи ласка, и то га убија. Он походи и цркву. Но нашто? Гле, он уображава чак, да му и црква ласка. Он не зна да црква има само прекор и сажаљење за њега. То не знају ни његови родитељи.

Црква, браћо, има само прекор и сажаљење за све оне, који нису научени да се револтирају против зла. Никакве користи црква нема од оних, који њу воле, а зло не мрзе. Никакве користи нема црква од оних, који сваке недеље пале велике свеће, а још никад нису ниједан свој грех казнили нити туђи опростили. Никакву радост црква не осећа, кад се у њој у прве редове истичу и пред осталим верним, Херувику певају и Вјерују читају, они људи, који се само ногама у цркви држе, док су им мисли на берзи. Има људи, који мисле да чине част цркви, што је посећују. Понеко од тих овако резонује: "Гле, ја, човек из XX века, високи чиновник, одевен героком и белом машном, са знањем физике и биологије место да одем у кафану или позориште, учинио сам част цркви и посетио сам је". За такве људе црква има само прекор и сажаљење.

Цркви нико не чини част до онога, ко се револтира против зла. Највећу част цркви чине највећи револуционари против зла, који су цркву и засновали, и они, који су кроз векове њен сјај одржали. Част ће чинити цркви и у будућности само они, који буду подгревали хришћанску револуцију у душама људским. Част ће учинити цркви родитељи, који буду привикли своју децу да се увек против зла револтирају; и учитељи, који своје ученике учине хришћанским револуционарима; и ми сви, који будемо зажизали најплеменитију револуцију у мртвим срцима и успаваним душама своје браће, ближњих.

Највеће добро, које родитељи своме детету могу учинити, састоји се у томе, да га науче познати зло и револтирати се против истог. Пусти, оче, твога сина нека приђе Христу сваки дан. Не брани му приступ, но приведи га сам Спаситељу. Пре свега потребно је да не цениш свога сина само срцем, но и разумом. Стави га свако вече на испит. Научи га да ти се свако вече исповеди. Кад осетиш код њега кајање за зло, које се у души његовој породило, и револтирање против зла, онда знај, да је син твој тек почео да се васпитава. Но ти продужи стављати га на испит, продужи исповедати га; и не пропусти ниједан дан без тога. Буди свештеник своме сину, - свештеничка је дужност да револтира људе против зла - и твој дом биће храм. Не скривај од сина, да и зло има у овоме свету свој висок и темељит престо, коме се милиони људи данонoћно клањају. Но утврди га у вери, да он не спада у те милионе, који се злу клањају, но да је предодређен за војника добра.

Од тебе, мајко, зависи највише. Имај увек на уму ово троје.

Прво: остави своје дете без ручка. Ти не треба да будеш детету своме анђео који само милује, но и анђео који мисли и суди. Остави твоје дете без ручка, то је неопходно потребно. Твоје дете треба да сазна, шта значи бити гладан и треба да буде способно, да овда-онда у животу своме да свој ручак гладнима. Они, који никад нису осетили на себи власт глади, постали су најнемилостивији и најбезбожнији.

Друго: не дозволи своме детету никад, да говори зло о другим људима пре него је признало и покајало своје зло. Свет може поправљати само онај, ко је у стању себе поправити. Сви велики реформатори света преживели су претходно једну велику унутрашњу револуцију. Сви Хришћани могу оправдати своје име поглавито том унутрашњом револуцијом.

И треће: не учи своје дете себичности. То је грех 90 % мајки. Научити дете себичности значи поновити наук, који му је природа већ дала у зачећу његовом. Ма колико га ти, мајко, учила несебичности, никад нећеш потпуно победити природу. Зато не престај саветовати свако јутро сина: подај, сине, од свега што имаш доста, један део твојим друговима, који немају ништа. Не престај свако вече тражити рачуна од сина о његовим добрим делима од тога дана.

Ја познајем неколико мајки милионарки у овоме граду, но са стидом морам рећи, да не познајем ниједну, која би посведневно давала својој деци бар по један грош да помогну сиромашним. Са радошћу пак и захвалношћу морам поменути, да један младић, трговачки калфа са Врачара, никад суботом не руча, но уштеђена три гроша од ручка (толико кошта његов ручак) подели сиромасима пред црквом. Госпођо министарка, госпођо генералице, госпођо милионарка, - зар ваш син баш никако није у стању постати ни толико добар колико овај калфа? Ја узимам на овом месту дужност да вам кажем оно, што ваши пријатељи и поштоваоци говоре за вама, не смејући то рећи у присуству вашем. Говоре: - Чудновато да сва интелигенција и богатство и звање ове високе даме, која тако блиста по салонима, нису били у стању дати њеном детету

васпитање ма колико боље од васпитања пробисвета из прљавих предграђа! Чудновато да се та дама сме још појавити у друштву, у свили и са гордим осмејком, кад има сина, који је сад зло куће и који ће сутра бити зло целога друштва и целе нације! Приведите, многопоштоване мајке, вашу децу Христу и научите их пре свега револтирати се против зла, које је овладало душом њиховом.

Ничим се једна жена не може показати патриотка, ако није васпитала своју децу у патриотском духу. Ако је пропустила ово да учини, њен је патриотизам лажан, ма она била члан свих патриотских друштава и потписница свих ватрених шовинистичких резолуција. Хероји се не спремају у патриотским друштвима но у породици. Ја познајем родитеље, који се много журналистички размећу патриотизмом, а чија деца с презрењем негирају отаџбину. Ја се стидим патриотизма тих родитеља и желим од срца да га се и они застиде.

Ничим један родитељ не може доказати своју религију до религиозним васпитањем деце своје. Ако један родитељ јутром и вечером метанише пред Богом и уредно посећује храм Божији и дели милостињу у име своје вере, а има децу безбожну, он се није одужио ни Богу ни човечанству.

Част ће учинити цркви и учитељи, који своје ученике учине хришћанским револуционарима. Учитељ мора накнадити све оно што су родитељи пропустили, и поправити све оно што су родитељи искварили. Теже је бити учитељ него родитељ. Бити родитељ - за то је потребна само љубав, бити учитељ - за то је потребна и љубав и памет. Учитељ не сме пропустити ништа, но ако би и све пропустио, а научио дете да се против зла револтира, опет је учинио доста, а ако би сва знања предао детету, а пропустио револтирати га против зла, није учинио ништа. Не оставити дете равнодушним према злу, - то је најглавније.

И сваки од нас учиниће част цркви, ако се буде револтирао против зла у себи и око себе, и разгревао плам исте моралне револуције и код својих ближњих. Или бар код себе самог.

Историја света је једна грађевина, чије смо ми стене. Кад би сваки човек успео да од себе створи један отесан и углачан камен, било би од њега доста. Кад би пак успео да помогне и ближњим својим да се отешу и углачају, учинио би још више. Добро дело може човек учинити и на себи самом. Просветити и облагородити себе - то је једно велико и добро дело. И то дело није само индивидуално но и опште добро. Кад је у једној згради један камен више отесан и углачан, зграда добија у вредности и лепоти. И историја света добија у вредности и лепоти са сваком добром и лепом душом. Нека помогне, дакле, бар себи ко није у стању помоћи и другоме. Но помоћи себи не значи осигурати се имањем још за триста година овде на земљи, но преживети једну дугу и дубоку револуцију против зла у себи и определити се коначно и одлучно за странку добра. Теже је преживети ову унутрашњу револуцију него стећи богатства за тристагодишњи век. Аскетизам је само утолико и оправдан, уколико олакшава ову унутрашњу револуцију у човеку. Аскети су се усамљивали само да би могли у миру у себе загледати и у себи једну светлост запалити. Но, верујте, ниједна светлост не светли само себи. Светлост, коју ми успемо у себи да упалимо дугим револтирањем против греха и слабости, дугим трењем неће светлити само нама; њу ће видети и они, који су у тами око нас.

Да, сви смо ми истовремено и васпитачи и васпитаници целог свог живота. Јер целог свог живота ми или светлимо другима или примамо светлост од других, или помрачујемо друге или бивамо помрачени, или сугерирамо свој карактер другима или

стојимо под сугестијом других. И кад хоћемо и кад нећемо ми васпитавамо, и ми се васпитавамо. Васпитање ако није свемоћно оно је заиста свуда присутно. Познато је, како су често и мали мрав и пчела играли улогу васпитача човеку. Односи међу шумским зверовима, сличним и разнородним, дали су човеку материјала за многобројне популарне басне, чији је васпитни значај неоцењив. Човек се васпитавао и код "црва под кором", и код "воде, која брег рони", и код "злата, које ни у ђубрету свој сјај не губи", и код Сунца, "које обасјава добре и зле", и код огња, који се ствара при трењу или удару. Нема природа, која се чини да не осећа присуство човека, била је вазда речит васпитач овоме. Она је човека често опомињала, често саветовала, карала или застиђивала.

Кудикамо већи васпитни утицај врши човек на човека. Не врши се тај утицај само делима, нити само речима, но и сваким гестом. Сваки гест руку или лица може да има васпитни значај. Један лукав миг очију у стању је да разврати једну невиност. Један презрив поглед у стању је да казни грешника и пробуди у њему савест. Један одсудан покрет руке у стању је да подигне пало одушевљење код читаве војске. Васпитни утицаји могу бити добри и зли; неки од њих улазе у нашу душу са нашим знањем и одобрењем, неки упадају насилно, неки се увлаче крадимице.

Је ли могуће васпитање? Још се неки питају! Васпитање је један факт у овоме свету. О једноме факту не пита се је ли могућ но под каквим условима и у којој мери је могућ. Како би било немогућно васпитање људи, кад је припитомљење животиња могућно? А припитомљавање шта је друго него један известан ступањ васпитања? Подајте пивару јечам, он ће вам га вратити у виду пива; подајте фабриканту репу, он ће вам је показати у виду шећера. Ово изгледа кудикамо већа мађија него ли дивљу звер укротити и неваспитана човека васпитати. Па кад је могућа већа мађија, одкуд да буде немогућа мања мађија?

Не постоје, уосталом, у културном друштву неваспитани људи; постоје само људи добро и рђаво васпитани. Добро васпитани људи су они, који верују у победу добра у свету, и који се боре, и по потреби и жртвују за ту победу добра. Рђаво васпитани су људи они, који не верују у победу добра, и који због тог свог неверовања напуштају добро и стављају се у службу зла. Васпитан бити за добро значи бити војник добра, васпитан бити за зло значи бити војник зла. Војска добра примамљује својом храброшћу, војска зла - својим бројем. Па ипак највећи број људи је полу - и полу - васпитан. Највећи је број оних, који иду између добра и зла, и који примају таин час од једне час од друге војске. Кад пролазиш између река добра и зла, пријатељу мој, нека ти не буде свеједно с које ћеш реке жеђ своју утолити. Река добра то је само један свеж и сребрн и прозрачан поток, који те може освежити и у коме можеш лице огледати. Река зла то је широка и дубока и мутна бујица млека и меда и отрова. Млеко и мед чине само танак кров, под којим станује отров. Васпитан човек не колеба се ниједног часа, којој ће реци лице своје окренути. Васпитај и ти сам себе, и нећеш се колебати; васпитај и друге око себе, да се не би колебали!

Све установе друштвене помажу човеку да себе васпита за војника добра. И црква, и школа, и суд, и уметност. Па одкуд толика војска зла у свету? Где се она васпитава? Она се васпитава на несавршенствима оних установа, које добру служе; она се васпитава поглавито под окриљем људске лењости и неопрезности свуда и на сваком месту, као што коров ниче свуда и на сваком месту, где год није на домашају вредне руке и оштрога ока. Само мало порока у цркви, или мало глупости у школи, или мало неправде на суду, или мало грубости у уметности чини огромну потпору злу.

Од свих васпитних установа црква је једина револуционарна. Она је као звоно, које једним тихим тоном помиње дугу прошлост, а другим, трештећим, свира узбуну. Она је кроз столећа пронела свој квасац револуције; она га и данас носи у крилу своме, и носиће га до краја историје.

Једина револуција, која човека чини племенитијим, то је револуција хришћанства. Свака друга револуција чини човека бруталнијим него што је. Сравните личности, које је створила и истакла ма која револуција у свету са личностима, које је створила хришћанска револуција у историји, и вама ће бити одмах очигледна узвишеност и племенита надмоћност ових последњих над оним првим. Скоро све друге револуције циљале су да створе од људи сите животиње; само хришћанска револуција циљала је да створи од људи гладне богове. Благо гладнима и жеднима правде.

Револуционари су данас потребни земљи: прави и велики, божански револуционари. Наша планета још увек добро рађа маслином и пиринчом, но слабо, очајно слабо, револуционарима. Маслине има на земљи доста, зејтињавих педагогика још више. Нашто ће нам зејтињаве педагогике, које су у стању васпитати само покољења, која се клизају низбрдо? Нама је потребно једно покољење, које ће моћи да се пење узбрдо. То покољење неће бити материне мазе нити мали диктатори. То покољење неће сачињавати ни они, који не схватају револуцију без криминала, револуционари - зликовци, који са шкргутом зуба и ножем у руци говоре о другим људима, а никад не помисле да проветре душу своју, која је сам жабљак и змијињак. Земља је испуцала од глади и жеђи за револуционарима по милости Божијој и вољи својој. Наша планета завила се у ово време у велику жалост зато што су дипломати на њој постали највећи људи. Филистарска педагогика Спенсерова, којом се хранила Европа последњих година, данас сабира своје обилате плодове. То је педагогика без револуционарног кваса. Зато нам је она и дала само погаче, - погаче и пљоснате лонце, а не хероје. Данашњи највећи људи у Европи представљају величине само с две димензије: с дужином и ширином. Оскудева им висина, а о дубини, тој тајанственој димензији ствари, не може код њих бити ни речи. Спенсерови васпитаници не досежу нидокле у висину и у дубину, они расту само у дужину и ширину. Немају револуционог кваса, који помаже расту у висину и дубину. Та педагогика да се сравнити с планиметријом, која се бави дводимензијалним геометријским фигурама. А земља потребује данас револуционаре с четири димензије, нарочито с дубином и висином, с дубином до Ада, и висином до Бога. Такве револуционаре потребују и нације и човечанство цело. Једна нација не може ни формулисати, а камоли остварити своје тежње без великих револуционара; без великих револуционара човечанство нити познаје вредност својих идеала нити је у стању у исте унети живота, нити зна шта хоће, нити од чега болује.

Кад је из хаоса требао свет постати, Бог је револуционисао хаос духом својим, и на место хаоса дошла је хармонија звезда. Кад би Бог хтео без нашег садејства да произведе у хаотичној души данашњих људи једну силну револуцију против њиховог сопственог зла, сви би људи за месец дана били способни и за једну идеалну социјалну револуцију, и хаоса би нестало и звезде би засијале и у души нашој и у историји нашој. Сви наши идеали били би остварени. Но Бог то неће. Тај боговски напор Бог ишчекује од нас самих. Да, боговски напор је потребан за један преврат морални у души једног човека, а само обичан човечански за преврат спољашњи, социјални или политички. Све школе, почев од основне, пуне су социјалних револуционара и реформатора. Но где су почетни и завршни, морални револуционари? Нема их, јер њих је теже имати. Лакше је преврнути свет него преврнути себе. Треба умрети и поново се родити; треба моћи дићи изнад себе своју гробну плочу и васкрснути, па тек онда бити човек, који је

најпотребнији овоме времену. Треба пустити децу Христу; можда ће се међу њима наћи таквих људи, каквих смо ми жељни. Не браните деци да прићу Христу, јер само их Христос може спремити за боговске напоре истинских револуционара. Све друге педагогике спремају самохитре дипломате и ситне филистре, и онакараћене полуљуде. Само Христова револуционарна педагогика васпитава не полуљуде но целе људе. А целих је људи земља жедна и гладна, целих и нормалних, верујућих у Бога и војујућих против зла.

Хоћете ли да ускоримо долазак таквих људи на земљу, онда похитајмо да учинимо оно што смо пропустили, а што је најважније:

Пустимо децу нека прићу Христу, великом Учитељу револуције и заједно са децом приђимо Му и ми. Амин.

Извор: ИЗНАД ГРЕХА И СМРТИ

ДОДАТАК 1:

УПУТСТВО МАНАСТИРА ХИЛАНДАРА ЗА НЕПЛОДНЕ СУПРУЖНИКЕ

На јужној страни саборне Хиландарске цркве сваком поклонику пада у очи високо узрасла и снажно разграната винова лоза, полегла по својој пергули. Њено стабло долази из зида, на метар и по одстојања од земље, из гроба светог Симеона Мироточивог (Стевана Немање), који се налази поред истог зида, са унутрашње стране храма.

Хиландарско предање о тој лози каже следеће: „Кад је од смрти Светог Симеона (13. фебруара 1200) протекло седам година и када је Свети Сава дошао из Карејске испоснице у манастир да би припремио пренос моштију Светог Симеона у Србију, ради мирења завађене му браће, онда су хиландарски монаси неутешно плакали. Тада се Свети Симеон јави на сну игуману Методију и каже му да је потребно да његове мошти буду пренете на родну груду, али да ће, за утеху, хиландарском братству, из празног гроба његова изнићи лоза, и док она буде рађала, дотле ће и благослов његов на Хиландару да почива".

Да се та лоза одржала и до данас, и да сваке године без изузетка богато рађа, иако јој се, сем орезивања, никаква друга нега не указује, нити се какве мере против филоксере или других болести и штеточина предузимају - представља велико чудо Божије, и тиме велику моралну утеху и духовно бодрење за наше хиландарско братство, а и за све верујуће Србе.

Али та лоза није само по томе изузетна. Она има и једно друго својство - од њеног плода разрешује се неплодност супружника, који са вером и молитвом прихвате ово чудотворно средство.

Најстарије сачувано предање о овоме потиче из 1585. године, када је један Турчин довео свог сина првенца да би га оставио у Хиландару на службу Богу, јер га је добио, као и другу своју децу, по употреби грожђа светог Симеона.

Од онда до данас, наш свети манастир непрестано дели поклоницима, или доставља поштом онима који се писмено обрате, ово чудотворно грожђе.

Некад су из Русије долазили поклоници у масама на Свету Гору и ово грожђе много тражили. Данас је потражња за њим са свих страна из Грчке, јер су, нарочито у последње време, резултати од његове употребе задивљујући.

Овде је вредно навести један случај, поучан за оне који једном буду хтели да користе грожђе Светог Симеона. Реч је о госпођи Катарини Р. из града Солуна, која је предложила свом мужу да траже из Хиландара грожђе Св. Симеона. Али, овај на то није пристао, јер му недостајаше вера. Међутим, његова супруга постара се сама да до овог грожђа дође и почне да поступа по упутству о употреби, вршећи и део обавеза, које је према упутству требао да обавља и њен супруг, када их је Господ благословио првим зачећем. Ова жена је поверила своме мужу како је поступила и та је породица остала потом из благодарности у сталној вези са нашим манастиром.

И Срби из ранијих времена, онда када су се хиландарски монаси кретали кроз свој народ, знали су за ово чудотворно грожђе. У нашем Хиландару има још и данас старих штампаних упутстава о употреби његовој. Али, последњих деценија оно није тражено, а нове генерације о њему више не знају.

Кроз приказивање филма о Хиландару, наши сународници, и у Отаџбини и заграничној дијаспори, сазнали су опет све о лози св. Симеона. Први који је, после гледања тог филма, затражио грожђе са те лозе, а потом заимао пород, био је брат Никола Ђ. из Вустера (Енглеска).

Како је сада учестала потражња за светим грожђем и са српске стране, то је Управа нашег манастира одлучила да обнови и у новој форми изда оно старо Упутство о употреби овог чудотворног грожђа.

С обзиром да су људи нашег времена ослабили вером, а свако чудо, па и ово које се појављује кроз грожђе Св. Симеона, захтева јаку веру, то је пре употребе овог чудотворног плода потребно себе на том плану припремити. Ево и једног искуства у вези с тим: „Недавно се, опет у Солуну, десио овакав случај: Један свештеник који није имао пород, узео је при пролазу кроз наш Хиландар, свето грожђе, али је одуговлачио са његовом употребом. Једног дана га замоли нека његова парохијанка, да јој набави исто грожђе, а он јој радо уступи своје. Неко време после тога, једне недеље по Светој литургији, ова жена сва озарена радошћу, захвали се поменутом свештенику поново на овом дару... Да сам имао њену веру, и ја бих данас имао пород", рекао нам је недавно тај свештеник, када је опет пролазио кроз наш манастир.

Од Светог писма нема бољег уџбеника за учење вере, нити од свакодневног живота бољег терена за њено практиковање. Господ наш, Исус Христос, у време свог бављења па земљи, питао је увек онога на коме је чинио чуда исцељења: „Верујеш ли?" Или би после исцељења рекао дотичном: „Вера твоја помаже ти!

Дакле, наша вера је увек предуслов, да би Господ учинио на нам Своје.

Ми стога препоручујемо, у овом правцу, читање 11. главе у Посланици Јеврејима, где се нарочито о вери, њеној моћи и њеном значењу у нашем животу говори. Такође читати и упоредна места, наведена са стране поменутог текста.

Али како нашу веру подржава и умножава усрдна молитва, то и њој треба посветити нарочиту пажњу. Они који у молитвеној заједници са Господом живе, узимају Његова обећања и из Светог писма, као на пример: „Иштите и даће вам се; тражите и наћи ћете; куцајте, и отвориће вам се" (Мат. 7, 7). Или: „ Све што иштете у својој молитви, верујте да ћете примити, и биће вам" (Марко 11, 24). И, траже од Господа - али упорно! - да ова

обећања на њима испуни. И он то увек и радо чини, као Отац наш небески, јер нам Господ Исус на једном месту у светом Јеванђељу каже: „Кад дакле ви, зли будући, умијете даре добре давати дјеци својој, колико ће више Отац наш небески дати добра онима који Га моле" (Мат. 7, 11).

И наши свети оци, Симеон и Сава, били су јаком вером покренути да напусте светску славу и дођу на Свету Гору, да би из свог Хиландара, опет са вером, препородили цео свој Српски народ, служећи му и до данас пред Господом. Нека би они и вама бесплодним супружницима били пример и подстрек у вери, код остварења ваше родитељске чежње за породом. Молите се њима да подрже вашу веру и допуне вашу молитву својим заступством пред Престолом Свевишњег Животодавца.

Они који желе да, по Божијем благослову, имају плод утробе своје, треба да се обрате молитвама св. Симеону Мироточивом, који је био подвижник Свете Горе Атонске када је оставио своје царство српско; који је сазидао манастир Хиландар у коме је, после многих и великих трудова, а богоугодна живота и умро, те за то добио дар од Бога дар да чини чуда - да дреши неплодност оних супружника, који вером њему прибегавају. Тога ради, бере се грожђе и гранчице са оне винове лозе, која је чудним начином израсла из самог гроба Св. Симеона. У једном следовању су три зрна грожђа и једно парче од орезане лозе. Ово се парче ставља у пола оке (650 грама) освећене воде и од исте узимају оба супружника да пију пре сваког јела за 40 дана. Потом узима супруг једно зрно грожђа, а супруга остала два.

<u>За ових 40 дана, супружници треба да испуњавају следеће правило:</u>

- Да једу само посну храну и да чине свакодневно по педесет поклона, 25 ујутру са молитвом: „Господе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј нас", и 25 увече са молитвом: „Преподобни оче Симеоне, моли Бога за нас". Ко жели може и да удвоји поклоне, тј. да дода још педесет поклона дневно са молитвом: „Пресвета Богородице, спаси нас". За све то време треба да се супружници од своје супружничке постеље уздржавају, а по истеку тих четрдесет дана, супружници су дужни да се исповеде и причесте тајном Светог причешћа, и тада ће им Господ, по вери њиховој с благословом својим даривати плод утробе њихове.

После зачећа, за сво време трудноће и дојења детета, супрузи су дужни да потпуно прекрате супружпичке сношаје и да живе у чистоти. Из живота пророка Самуила видимо, да је мати његова Ана три године дојила свога сина Самуила, живећи сво то време одвојено од супружничке постеље у чистоти, а затим имала још деце и ако су је сви сматрали да је неплодна, јер „где хоће Бог, тамо се побеђују природни закони", а рађање деце је дар Божији, а не људски проналазак, јер Господ вели: „Ја сам онај који ствара човека и гради дух у човеку". Апостол заповеда родитељима да бивају у посту и молитви и, да супружничка задовољавања потчињавају вишим циљевима, да би имајући жене били, као да их и немају (Коринћани 1. посл. ст. 57).

Затим наглашава супружницима: да не буду робови тела, него духом да ходе, јер сви Хришћани призвани су од Бога, не у нечистоту, већ у светињу.

Погледајмо животиње, које по закону природе, који им је дат од Бога још при стварању целог света, до данас строго чувају тај закон у апсолутној тачности, јер после зачећа плода не дозвољавају сношај, не само после раскрштања са бременом, него и за све време дојења. А човек, као што и сами видите, постаје по неки пут гори од скота и подајући се страсним пожудама, заборавља на своје достојанство, које му је дано од Бога, који га је створио по својој слици и

своме подобију, те нарушава закон Божији повредом природе и изазива тиме на своје потомство праведни гнев Божији. Последице праведнога гнева Божијег су још и следеће: неверство супружника, растројство и свака беда, неизлечиве болести од којих деца пате, рана и превремена смрт мужа или жене, као и миле им деце. Ко би још могао изрећати ужасне појаве гнева Божијег над супружницима, који изгубе страх Божији и пођу путем телесног умовања, које је непријатељ Богу, и над онима који се покоравају Богу и његовом закону. Такви убијају себе, пород свој и потомство своје све до трећег или четвртога појаса и лишавају себе, за павек, царства небеснога.

Супружници су дужни и пре разрешења њихове неплодности, да строго пазе и чувају правила црквена, која су за супружнике установљена, а на име: супружанске постеље треба да буду једна од друге одељене у ноћи уочи празника и недељних дана, уочи среде и петка, за време сва четири поста, које је црква установила, а нарочито за време свете Велике Четрдесетнице, тј. Великог Поста. Остало, пак, време могу у чедности и страху Божијем употребити на супружнички живот, јер је Господ дао човеку жену као помоћ за заједнички живот, и благословио их, и рекао им: „Растите и множите се", али не ради пожудног сладострашћа, које не зна ни времена ни мере у својој неуздржљивости.

Стога вас молимо благословени Хришћани, духовна чеда наша у Христу Исусу, и љубазна браћо по крштењу: "Чувајте своје свето супружанство у свакој чистоти и правди Божијој, следујући свима заповестима Божијим, и тада ће Небесни Лекар душе и тела разрешити вашу неплодност и увидећете на породици својој благослов Вишњега. А за чињење дела милосрђа вашега према сиромашној браћи Христовој, не само да ћете добити дар рађања деце, већ ћете наследити Царство небесно, које је обећано онима који Бога љубе, и бити у заједници са свима онима, који угодише Богу делима милосрдним, у чему нека нам помогне истинити Господ паш Исус Христос, заступништвом Пречисте и Преблагословене Матере Његове Деве Марије, молитвама Светог Симеона Мироточивог чудотворца и свих светитеља Атонских, да сви наследимо блажени крај Живота, и пређемо из овог привременог живота у вечни, где ћемо овека прослављати Најсветије Име Пресвете, Живоначалне и нераздељиве Тројице, Оца и Сина и Светога Духа, коме некаје славау све векове. Амин ".

+++

ДОДАТНО ОБЈАШЊЕЊЕ УЗ УПУТСТВО НЕПЛОДНИМ СУПРУЖНИЦИМА

Да једу само посну храну, припремљену без меса, јаја, млечних производа, масти, рибе, уља и вина. Дакле, храна се спрема искључиво на води!

Подразумева се да ово правило супружници испуњавају свих четрдесет дана, осим суботе, недеље и црквених празника (црвено слово), када је разрешено припремати храну са биљним уљем и пити вино.

Овај пост треба постити ван утврђених (великих) постова - Васкршњег (Часног) поста (или Свете четрдесетнице), Апостолског (Петровског), Госпојинског (Богородичиног или Успенског) и Божићног поста.

Најбоље је договорити се са свештеником да се крај овог поста поклопи са недељом или каквим празником (тј. кад се служи Света Литургија) ради обавезног причешћа супружника.

Молимо супружнике да нам се јаве (да дају своја имена ради помињања на Литургијама током четрдесет дана) пре почетка испуњавања овог правила.

Кроз овакав почетак Господ ће благословити супружнике да подигну што више потомака и да их васпитају и утемеље у православном благочешћу. Тиме ће свом и њиховом животу дати пун смисао у вечној Истини, а роду нашем значајно допринети у оздрављењу духовном и телесном, јер је супротно осуђен на изумирање.

СВЕДОЧЕЊА

Неизмерна захвалност

Јављам вам се из Србије, из села Сирча код града Краљева. Скоро осам година, муж и ја нисмо имали деце. Много времена сам провела по болницама лечећи се, али није било успеха. За ваше грожђе са Хиландара чули смо од јереја Рада Булатовића, такође из Сирче, који није више међу нама живима, али је сигурно у рају, а умро је на Велики Четвртак. Тај дан сам и ја добила свето грожђе светог оца Симеона Мироточивог. Грожђе ми је донео човек који долази код Вас на испомоћ, и то пешице из Краљева до Хиландара, заједно са својим другарима. Не знам му право име, али знам да га зову Вукас и желим да му Бог да сваку срећу, њему и мојој комшиници, као и њеној колегиници, преко којих сам добила грожђе.

Скоро осам година сам лила сузе и живела као у паклу, то је било нешто неописиво. Тачно на Велики четвртак комшиница Драгана Јеремић ми је ујутру донела коверат у коме је било свето грожђе, парче свете лозе, икону светог Симеона Мироточивог и Упутство. Нисам могла да поверујем. Од огромне среће сам почела да плачем и да љубим коверат притискајући га на груди. И док ово пишем, поново ми од среће теку сузе, и од огромне и неописиве љубави према свему светом и милости Божијој.

Једва сам чекала да почнемо, муж и ја, да постимо. Пост нам је прошао тако брзо и представљао нам је задовољство које је испуњавало душу, и заједно уз молитве смо осећали Божији мир. Ниједног трена нисмо посумњали, све је текло савршено. Причестили смо се на свете Тројице.

Након месец и по дана ја сам остала трудна, али два и по месеца ја то нисам знала, јер нисам више могла да идем лекарима. И онда, 14. октобра 2003. године, на Свету Богородицу, одем код лекара. Када је докторка рекла да сам трудна, у том тренутку као да се небо отворило, и мени су кренуле сузе. Била сам шокирана од среће, да то не може да се опише. До седмог месеца било је све у реду, али после сам, одједном, добила висок притисак и огромне отоке. Месец дана сам лежала у болници. На дан, када сам напунила тачно осам месеци, родила сам прелепу девојчицу. Беба је рођена месец дана пре, а тај дан је био Велики четвртак, баш када сам добила грожђе. Девојчица је рођена 8. априла 2004. године, у 15 сати и 25 минута, у краљевачком породилишту. Тешка 2 кг и 700 грама, са отоцима на врату и без плача. Сместили су је у инкубатор и након 2 до 3 дана, све је било у реду. Сада има 15 месеци и зове се Невена Андрић. Невена вас моли, заједно са мамом и татом, да се молитсе за њено здравље, и да јој милостиви Бог подари брата или сестру, да би имала с киме да се игра и дели све, да не би остала сама.

Неизмерно се захваљујемо огромној светињи Хиландару, и јединoм леку, светој лози и грожђу светог Симеона Мироточивог. Хвала Господу Богу што услиши молитве наше, јер велико је царство Божије и Његова слава.

Иако покушавам да на овом парчету папира искажем сву љубав према Хиландару и Господу Богу, не могу оловком, јер то је нешто што се осећа у души, огромна љубав, захвалност и дивљење.

Услиши, Господе Божс, молитве наше, да добијемо још једно здраво дете, ако буде било потрсбно, писаћемо да нам пошаљете поново свето грожђе. Ми верујемо.

Желела бих да поменем јереја Љубинка из Матарушке Бање, који нас је са задовољством причестио и дао адресу Хиландара, пошто смо желели да вам пишемо. Иначе, у Матарушкој Бањи смо се причестили у храму светог Цара Лазара и ту смо и Невену крстили. Клањамо се и захваљујемо великој светињи Хиландару, и поздрављамо све Његове, Божије службенике. Молите Бога заједно са нама, да нам подари још једно здраво дете, и нама и свима који то желе.

Хваљен Господ Бог и Хиландар, и Царство небеско. Слава Оцу и Сину и светоме Духу. Амин.

Пуно поздрава од захвалних родитеља, Драгана и Слађане Андрић, а посебан поздрав од мале Невене, која се захваљује Хиландару, и Богу, и свим Светима, што јој подарише живот.

Мир Божији свима и Мајка Божија Богородица са свима нама.

Драган, Слађана и Невена Андрић

+++

Брчко, 3. април 2005. године

Хвала Богу и св. Симеону Мироточивом и св. Богородици Мајци Божијој, која нам је подарила нашег сина Сретена Петрића.

Много је година иза нас, нашег заједничког живота без деце, пуних шеснаест. Обишли смо много болница, много лекара, било је много туге и разочарења све док нисмо добили грожђе са Свете Горе. Тад се јавила нада, као обасјање, бар мени као жени која је рођена у породици која верује у Бога, док мој муж и није био одушевљен. Знајући да је одрастао у атеистичкој породици, нисам му ни замјерила. Одлучила сам да испоштујсм упуте са Свете Горе. Молила сс и вјеровала. Мој муж се крстио и вјенчали смо се у цркви, за што сам му захвална. Након црквеног вјенчања, ја сам дубоко у души знала да ћу постати мајка, уз помоћ блажену Мајке Божије, која је послала свој благослов, три зрна грожђа и парче од одрезане лозе.

Испоштовала сам, и молила за себе и мужа. Причестила сам се 15. јуна 2003. И прође година у ишчекивању срећног сазнања, 15. јуна 2004. ја сам затруднела; 28. фебруара 2005, родила сам здраво и живо мушко дијете, лијепо као сам Анђео. Крстит ћемо га 11. јула 2005. године.

Срећни родитељи Здравка и Драган Петрић

+++

Помаже Бог, драга браћо!

Јављамо вам се да Вам саопштимо радосну вест о рођењу нашег сина Михајла.

Захваљујући Богу, Господу Исусу Христу, који је услишио наше молитве, Пресветој Богородици и Светом Симеону, по употреби грожђа, добили смо дуго очекиваио чедо.

Лозу смо добили преко нашег кума, који је лозу добио из цркве у Раковици. Сину смо дали име Михајло, јер нам је кућна слава Архангел Михајло.

Хвала Господу Богу и свим светима на пруженој милости и небеском дару.

Даница и Драган из Зрењанина, СРБИЈА

+++

ЈЕРОМОНАХ МЕТОДИЈЕ,

Манастир Хиландар, Света Гора

Помаже Бог, часни оче!

Пишем Вам молећи да благословите мој долазак у Ваш манастир. Искористићу ово писмо за кратко објашњење мојих разлога за долазак.

Одавно сам желео да дођем у Хиландар и поклоним се Богородици Тројеручици, али је од недавно жеља за доласком постала јача него икад. Разлог је чудо Божије које се десило у мом дому. Наиме, моја супруга и ја већ пет година немамо деце. Супруга болује од ендометриозе, неизлечиве болести, која узрокује неплодност и изазива појаву болних циста такве природе да се могу отклонити само операцијом. Дутжго смо се лечили, обилазили лекаре, а моја супруга је била на две операције које су само на кратко побољшале њено стање. Болест се убрзо, опет, враћала. Лека није било.

Због тога смо, пре две године по први пут, уз благослов оца Николаја, из манастира Црна ријека, узели лозу св. Симеона Мироточивог. Постили смо и учинили све како пише у Вашем упутству. Након поста се десило прво чудо - моја супруга је оздравила! Цисте су се повукле и, слава Богу, више се нису вратиле. Порода, међутим, није било и даље.

Тако смо опет, уз благослов, ове године поново узели лозу Св. Симеона, постили и молили се усрдно Богу да нам да пород. И десило се и друго, још веће чудо! Ми смо, наиме, већ дуже време били у процедури за усвајање детета. Та процедура је дуга, напорна и неизвесна и може да траје годинама без доброг исхода. Код нас се, одмах после поста и причешћа, десило да смо, лако и једноставно, као да је то најлакша ствар на свету, усвојили предивног здравог дечака из Крушевца, старог само годину и по дана.

Све наше молитве биле су услишене! И много више од тога, Бог је благословио не да родимо већ да усвојимо дете, и нашој срећи сада заиста нема краја. Моја је потајна жеља била, ако икада будем имао сина, да се зове Јован, по моме деди. И, треба рећи, добио сам сина који се управо тако и зове.

Мали Јован сада трчи и игра се по нашој кући, и расте у здраво и срећно дете.

+++

ПОШТОВАНОМ ХИЛАНДАРСКОМ БРАТСТВУ

Прошле зиме, пред страшни пожар који се догодио, био сам код вас у посети, у манастиру Хиландару. Пошто смо имали потешкоћа да добијемо децу, замолио сам вас да нас упишете у ваше молитвенике и спомињете на молитвама, мене Бенџамина,

православног Швајцарца (отац Кирил ме је крстио '99 у Хиландару), и моју супругу Јелену, православну Рускињу. Тада сте нам дали и грожђе са гроба Св. Симеона.

Приликом мог повратка кући, моја супруга је већ била у другом стању. Трудноћа је добро прошла и нама се родило здраво мушко дете. Из захвалности нашем молитвенику пред Господом, св. Симеону Мироточивом, крстили смо нашег сина, у руској православној Цркви, и дали му име Симеон.

Велики поздрав шаљем оцу Кирилу и желим добро здравље.

Ми се молимо да се манастир Хиландар брзо опорави и обнови после страшног пожара, тако смо преко оца Пантелејмона са метоха Јованица, дали мали прилог за обнову и помоћ.

Још једном се много захваљујемо, свој браћи хиландарској, на свим вашим молитвама. Желимо свако добро од Господа на многа љета.

У Швајцарској, октобар лето Господње 2004.Бенџамин и Елена

ДОДАТАК 2:

Младен Станковић

О РАЗВОДУ ХРИШЋАНСКОГ БРАКА

Што је Бог саставио човек да не раставља (Мт. 19,6).

Ове речи Спаситељеве изражавају саму суштину хришћанског гледишта о разводу брака. Толико су јасне, да им никакво тумачење није потребно. Црква је до данас остала верна Христовом учењу, будући да за хришћане не постоји важнији закон од јеванђелских речи Господњих. Брак дакле представља нераскидиву везу. Брачна правила Српске Православне Цркве само понављају да је православни брак „доживотна духовна и телесна веза“ (члан 1). „Постоји само један законит разлог за развод – каже свети Теофан Затворник – неверство супружника“. А свети Козма Етолски вели: „Власт да се растављате немате, и једино вас смрт и блуд могу раздвојити“. Наш најпознатији стари стручњак за црквено право, епископ Далматински Никодим (Милаш), каже да се брак завршава само смрћу - или физичком или духовном. Према томе, развод хришћанског брака представља заправо само **констатацију духовне смрти**. А како до те смрти долази?

Рекли смо да је **прељуба** основни узрок за развод брака који Црква признаје и уједно једини који постоји у Светом Писму Новог Завета: *Ко отпусти жену своју, осим за прељубу, и ожени се другом, чини прељубу* (Мт. 19,9). Свети Оци веле да су муж и жена дужни да оду архијереју да их растави ако се догоди да жена падне са другим мушкарцем или муж са другом женом. Следећи узрок представља **одступање једног брачног друга од хришћанске вере**. Оба поменута узрока могу се подвести под оно што епископ Никодим Милаш назива престанком брака услед духовне смрти. Све остале узроке Црква је увела нешто касније, под утицајем грађанског законодавства. Али ни наредни узрок за развод брака у духовном погледу није ништа мање страшан од

претходних. То је **рађење о глави брачном другу**. Такође, брак се може развести кривицом жене ако је она хотимично, без оправданих и веома рестриктивно одређених здравствених разлога (очување њеног живота), извршила **побачај**, будући да канони побачај изједначавају са убиством, или пак ако хотимично и трајно **спречава своје оплођење**, пошто је тиме осујећен циљ брака, а то је потпуна животна заједница и рађање и васпитавање деце. Сем тога, Црква као узрок за развод брака признаје и **злобно напуштање брачног друга**. Брак се може развести и услед **моралне покварености** једног брачног друга. То је на пример случај кад неко намерно и стално злоставља свог брачног друга, чинећи му заједнички живот потпуно неподношљивим. Сви поменути узроци подразумевају постојање кривице једног брачног друга.

Постоје и два бракоразводна узрока код којих нема кривице, а то су **нестанак брачног друга**, када о њему нема никаквих вести најмање годину дана, јер се тада може претпоставити да је наступила смрт, као и **телесна и душевна болест**, коју канони не познају као узрок, али постоји у данашњим црквеним Брачним правилима. У питању је неизлечиво лудило које онемогућава заједнички живот и представља смртну претњу за другог брачног друга.

Православна Црква не познаје споразумни развод брака. Као што смо рекли, осим у случају нестанка брачног друга или његове душевне болести, увек постоји страна која је крива за развод и која се осуђује на црквену казну, те стога не може да ступи у други брак док казна траје.

Још један бракоразводни узрок, који се у пракси додуше веома ретко јавља, прописан је 53. правилом Трулског сабора. Овде је заправо реч о **сметњи** за закључење брака и то неуклоњивој. Поменуто правило штити духовно сродство и захтева да се разведе брак између удовице и онога ко је крштени кум њеног детета.

Једини случајеви када брак може да буде разведен практично споразумом супружника јесу **ступање у монаштво** или **рукоположење за епископа**. Ту се тражи добровољни писмени пристанак другог брачног друга.

Да ли је у случају прељубе развод обавезан? То интересантно питање разматра се већ у Јермином Пастиру, старохришћанској пророчкој књизи са почетка другог века. Ево шта тамо пише:

„Господине, ако неко има жену верујућу у Господу и нађе је у некој прељуби, да ли греши муж ако и даље живи са њом?

Ако муж сазна за њен грех и жена се не покаје него остане у блуду своме, а муж и даље живи са њом, бива крив за њен грех и саучесник у прељуби њеној.

Шта ће онда учинити муж ако жена остане упорна у тој страсти?

Нека је отпусти, а он нека остане сам. Ако пак он отпустивши жену ожени се другом, и сам чини прељубу.

А ако Господине после отпуштања жене, покаје се жена и хтедне да се врати своме мужу, зар неће бити примљена?

Хоће, јер ако је муж не прими, греши и навлачи на себе велики грех; него треба примити онога који погреши па се покаје, али не много пута, јер слугама Божијим покајање је једно. Дакле, ради покајања жениног муж не треба поново да се жени“.

Ево шта о том питању каже свети Козма Етолски: „Али и онај о кога се жена огрешила, а он се не растави од ње, има плату за своју душу. Зар постоји начин да се твоја жена

курва са другим, а ти да јој опростиш? Постоји“. Даље свети Козма препоручује мужу да опрости прељубу ако ју је жена уз крајње смирење и покајање одмах сама признала; у супротном - не. Само свештеник ни у ком случају нема права да својој жени опрости прељубу, а када би то и учинио, одговарао би за црквени преступ и био би лишен свештенства.

Но, и поред овако јасног става Цркве о браку и његовом разводу, кризе хришћанских бракова данас представљају реалност. Ово првенствено стога, што у брак често ступају незреле и неприпремљене личности, самовољне и неспремне на жртву. Када прође романтична фаза заљубљености и када се супружници суоче са проблемима свакодневног живота, они се „охладе“ и живот у заједници постане им „досадан“ и „сувише напоран“. Брачни другови се удаљавају и заборављају да су икада осећали љубав једно према другом. Јер брак се данас, делом и захваљујући лаичком законодавству, доживљава као формална заједница која траје док за њом постоји интерес – емотивни, практични, материјални – а онда се једнострано или договорно може раскинути. Људи су навикли да угађају себи и да живот уређују онако како им одговара. Зашто бих остао на послу који ми не доноси довољно новца, зашто бих остао у партији чије су шансе на изборима мале, зашто бих остао у браку којим нисам задовољан? Сам управљам својим животом, нећу да будем роб конвенција… Један савремени богослов пише: „Ради се о начину живота који се данас у потпуности окреће око јединке и који изгледа искључује могућност надилажења индивидуализма. Односи међу људима свели су се на потчињавање: или потчињаваш или биваш потчињен“. Живот тече брзо. Особа супротног пола постаје предмет жеље. Пре или касније, када жеља буде задовољена, престаје потреба за том особом и појављује се равнодушност. Љубав је, као и све друго, потчињена индивидуалним потребама и жељама. Једноставно тако функционише пали човек. Заборавља се да је заједница хришћанског брака нешто много трајније и узвишеније. Ту се тражи потпуно предавање једно другоме, по узору на Христа и Цркву. Протојереј Алексеј Јанг пише: „Иако веома успешни бракови садрже извесну дозу ероса, то дефинитивно није најзначајнија компонента дугог и срећног брака. Напротив, тамо где се особе држе мита о романтичној љубави, пропаст није далеко“.

Ако је суштина брака у љубави између супружника, шта бива када се та љубав угаси, било на једној, било на обе стране? Је ли оправдано присиљавати некога да живи у заједници са особом коју не воли, према којој ништа не осећа? Или чак са особом према којој осећа потпуну одбојност? Није ли такав живот мучење? Не страдају ли у том случају, поред супружника, и њихова деца, и њихови ближњи?

Шта дакле да се ради када до неслагања у браку дође? „Треба претрпети – каже свети Теофан Затворник и наставља – јер нама је дата свеопшта заповест да носимо терет једни другима; тим пре је то дужност оних који су толико блиски као супружници“. Никад не очекујте и не тражите љубав за љубав, похвалу за смирење, и захвалност за служење – саветује један старац. Искусни духовници обично кажу да се људи који живе у браку спасавају трпљењем тешког карактера свога супружника и попуштањем један другоме. Јер управо је трпљење и подношење свега својствено истинској љубави, како вели апостол Павле (1. Кор. 13,7). Осим **трпљења** и **попуштања** за брачног друга се треба и молити Богу. Валаамски старац, схиигуман Јован, препоручује једноставну **молитву**: „Спаси Господе и помилуј мог мужа (или моју жену) (име), сачувај га (сачувај је) и уразуми“.

Наравно, овим захтевима могу да одговоре само они који имају јаку, истинску веру. Шта је, уосталом, права мера трпљења? Замислимо две крајности. Нека жена подиже децу, ради, кува и спрема, а муж се према њој опходи без љубави - од њега доживљава само прекоре, чак и физичко малтретирање. Она све то подноси без роптања, уз благодарност Богу. Друга пак жена „због каријере“ не жели децу. Муж је окружује пажњом, поштеђена је кувања и старања о кући, има времена да се дотерује, проводи и путује, па ипак, њој се чини да у том браку неиздржљиво много трпи. „Не могу више да трпим!“. Или замислимо мужа коме је жена изродила и подигла децу, а сада га више не привлачи, није му интересантна, па он користи сваку прилику да одсуствује од куће и утеху потражи негде другде. „Хоћу да се разведем!“

Намеће се један закључак - **однос према браку и његовом разводу показује каква је твоја вера**. Заједнички живот двоје људи изузетно ретко може у дугом периоду да опстане као филмска идила. Црква на то подсећа од првога дана заједничког живота: младенци на венчању добијају венце, што између осталог означава да се од њих тражи подвиг, а затим се у најсвечанијем делу обреда венчања пева тропар: „Свети мученици, који сте славно страдали и венце добили“, јер хришћански брак подразумева управо смирење, трпљење и ношење крста. *Који не узме крст свој и не пође за мном, није мене достојан* - вели Христос (Мт. 10,38).

У реду, ако хоћеш да одложиш крст који си добио приликом ступања у брачну заједницу, ако желиш да скинеш са главе венац који си добио на Светој Тајни венчања - свакако си слободан да то урадиш. Али онда постајеш налик Јуди издајнику и више се не можеш назвати хришћанином. То је онда већ један облик духовне смрти, која ће касније, као што смо рекли, само бити констатована разводом. Јер ти **чиниш оно што ти је воља**, а управо то представља главну идеју кнеза овога света. И нема ни једне идеје чији би дух био тако противан Христовом учењу као што је ова. *Јер Сам сишао с неба не да творим вољу Своју, него вољу Оца, Који ме посла* – каже Господ. На Њега треба да се угледамо. *А ово је воља Оца Који ме посла: да све што ми је дао ништа од тога не изгубим* (Јн. 6,38-39). Тако сте и ви као супружници дати од Бога једно другом, и дужни сте да се чувате, да не изгубите једно друго. „Због тога је муж, будући да је глава – каже свети Григорије Богослов – дужан да зна како да исцели тело; чак и када на њему има безброј рана, глава никада не одсеца себе од тела. Зато немој да повређујеш своју жену, јер је она твоје тело. И као што је незамислива ствар да неко наноси ране сопственом телу, тако је незамислива ствар да се неко раздвоји од своје жене“. А свети Јован Златоуст саветује мужу: „Макар требало жртвовати душу за своју жену, макар требало хиљаду пута бити посечен, макар требало поднети и претрпети сваковрсна страдања - немој одбити“.

Хришћански брак треба да буде, како је то једном приликом рекао Митрополит Амфилохије, **заједнички ход супружника у чистоту вечне љубави Христове**. А то је пут који није лак. *Царство небеско се са напором осваја и подвижници га задобијају* (Мт. 11,12).

Брак свакако није само напор и одрицање. Брак може и треба да буде и благослов и срећа. Али како? Заправо, потребна је **спремност на одрицање и свест о дужности према брачном другу и породици**. Кад тога има, онда супружници могу да буду награђени благословом и да уживају у срећи. Када пак тога нема и када се од заједничког живота траже само уживање и задовољство, онда ће, са престанком тог уживања или просто са засићењем, почети да се акумулира нетрпељивост, које ће на крају довести до слома брака и његовог развода.

А развод је, по Златоустовим речима: „чин који је противан како природи, тако и Божијем закону; природи - зато што раздваја једно тело, а закону - зато што покушавате да раздвојите оно што је Бог сјединио и забранио да се раздваја“. Стога Црква на развод гледа као на катастрофу, трагедију и велики грех. Протојереј Александар Шмеман пише: „Развод остаје трагедија, можда и највећа, јер је то тренутак када двоје, који су били једно макар и у назначењу, сада престају да буду једно и отуђују се“. Православној Цркви је добро познато колико тврдо може да буде људско срце, зато она, за разлику од римокатолика који не допуштају развод, пружа грешницима другу прилику, али само да би спречила њихов даљи пад. Други брак се третира искључиво као снисхођење људској слабости. Свети Оци сматрају да је он морално нижи од првог. Атинагора, апологет из другог века, други брак назива „пристојном прељубом“. „Као што је девственост боља од брака, тако је и први брак бољи од другог“ – каже свети Јован Златоуст. А свети владика Николај вели: „Први брак Црква благосиља са радошћу, други са жалошћу“. Отац Јован Мајендорф пише да други брак представља „одступање од хришћанских норми“ и да се допушта само по људској слабости: „Хришћански брак може бити само један, не по сили апстрактног закона или моралног закључка, него у самој својој суштини, као Тајна Царства Божијег која води у вечну радост и вечну љубав“. Према Златоусту, други брак има за циљ „спречавање још већег зла и избегавање потпуног духовног посрнућа“. То се види и из самог чина другога брака. Једино први брак може да буде благословен за време Литургије, онако како је савршаван у раној Цркви. Чин другог брака је краћи и једноставнији, прожет је покајним расположењем. Разлика се уочава већ на самом почетку: чин првог брака започиње возгласом „Благословено Царство…“. То је најсвечанији возглас којим се објављује Царство Божије на земљи. Њиме започињу само Литургија, Крштење и чин првог Брака. Чин другога брака започиње возгласом „Благословен Бог наш“. Даље, просбе у обреду за другобрачне су много једноставније. Од Господа се не траже беспрекоран живот, чиста постеља, потомство, нити савршена љубав, него само да та заједница потраје. Уместо благослова и супружанске љубави, уместо прослављења и милости, од Господа се тражи опроштај, покајање и обраћење („опрости безакоња слугу твојих, призови их на покајање“). То нису радосне и свечане молитве, карактеристичне за чин првог брака („закољите теле угојено, да једемо и да се веселимо“), него молитве које изражавају скромност и смирење („подари им обраћење цариника, сузе блуднице и исповест разбојника“). Све указује на то да је могућност ступања у други брак само израз снисхођења Цркве људској слабости („Јер не могући да издрже зној и тегобу дневну, и распаљеност телесну, здружују се у заједницу другог брака“). Баш као што и апостол Павле саветује у Првој посланици Коринћанима: *Неожењеним и удовицама велим: добро је да остану као и ја што сам* (тј. у девствености)*. Ако не могу да се уздржавају, нека се жене и удају; јер боље је женити се и удавати неголи распаљивати се*. Додуше, апостол овде говори о могућности другог брака само за оне којима се брачни друг упокојио, а не за разведене. А о томе какав су став према поновном браку ових других имали најранији хришћански писци, сведоче и већ поменуте речи Пастира светог Јерме: „**ради покајања жениног муж не треба поново да се жени**“.

Требало би још да додамо како Православна Црква, по речима професора Сергија Тројицког, „апсолутно забрањује поновни брак онима који морају да служе за пример осталима – својим свештенослужитељима“.

Када је реч о другом браку, ево шта свети Козма Етолски препоручује онима којима се брачни друг упокојио: „Сведобри Бог је створио једнога човека и једну жену да се узимају и рађају децу... Ниси родио децу, умрла ти је жена? Не узимај другу, него

постани калуђер и поради за душу своју, да у рај уђеш, а немој да узимаш много жена и стичеш сав свет, па да одеш у пакао“. Света Макрина, сестра светог Василија Великог, када су је по смрти вереника наговарали да пође за другога, одговорила је: „Брак је по природи само један, као што је по природи једно рођење и једна смрт“.

На крају још једна недоумица: може ли се тражити развод ако супружници не могу да имају деце? Обратимо се поново светом Козми Етолском. Он вели: „Немојте радити оно што учини неки лудак или неразумник: јер му жена не рађаше, он се од ње растави и узе другу. А други, опет, јер му не рађаше мушку децу, него само женску, растави се од жене. То ђаво хоће да се супружници растављају, а не Бог. Како закон каже – ни због чега да се не растављају, осим ако падну у блуд, и ко остави жену своју и узме другу, судиће му се као прељубнику“.

„У суштини полова је нешто божанско, нешто свето и стога нешто безгрешно – пише преподобни отац Јустин Ћелијски – јер је и полове створио безгрешни Бог као нешто *веома добро*... Грех је раставио, и раставља, оно што је Бог саставио, и саставља“. Наш главни циљ у животу треба да буде – Царство Небеско. Ђаво се на сваки начин труди да нас одврати од тог циља, зато он и хоће, како каже свети Козма Етолски, да се супружници растављају. Јер у Царство Небеско може да уђе само онај ко живи хришћански, тј. према учењу Јеванђеља, према јеванђелским речима Христовим, а из Његових речи је сасвим јасно да брак представља Богом благословену свезу, коју људи немају право да раскидају, него напротив, дужни су да је непрестано чувају и негују, *покоравајући се један другоме у страху Божијем*.

Ово значи да треба бескрајно да се смиравају једно пред другим и да имају потпуно поверење једно у друго. Брачног друга не треба учити речима, него сопственим примером, делима – живети хришћанским животом испуњеним врлинама. Да би брак био стабилан супружници се морају држати неких правила у међусобним односима. Та правила даје апостол Павле у Посланици Ефесцима, а младенци их слушају непосредно након што су им на главе стављени венци: жена треба у свему да се покорава мужу, а муж да воли жену тако, да буде спреман на сваку жртву за њу. Ако код супружника не постоји *страх Божији* и ако неки од ова два апостолска захтева није испуњен, брак ће пре или касније доћи у кризу; заједнички живот ће, уместо да буде испуњен благословом и срећом, постати терет за супружнике, над њим ће висити стална претња од потпуног краха и коначно – развода.

Младен Станковић

Чланак је објављен је у часописима "Свети Кнез Лазар" (издање Епархије Рашкопризренске, 43/2003, стр. 101-106) и "Истина" (издање Епархије Далматинске, 9-11/2004, стр. 243-249) а овде се штампа са дозволом аутора.

http://predanje-ms.blogspot.com/2010/11/blog-post_27.html